

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Rok Šuligoj

VARNOSTNI IZZIVI IN TOTALNA OBRAMBA

Magistrsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Rok Šuligoj

Mentor:izr. prof. dr. Vladimir Prebilič

VARNOSTNI IZZIVI IN TOTALNA OBRAMBA

Magistrsko delo

Ljubljana, 2011

Ceterum censeo: Carthaginem esse delendam!

Marcus Porcius Cato Maior

VARNOSTNI IZZIVI IN TOTALNA OBRAMBA

Danes poznamo veliko različnih groženj nacionalni varnosti držav, ki so si med seboj na prvi pogled različne, nekatere bolj druge manj ogrožajo varnost držav, nekatere so med seboj povezane, vsem pa je skupno, da predstavljajo nevarnost. V nalogi sem se dotaknil in pobližje pogledal teroristično, vojaško, ekonomsko, migracijsko, informacijsko, okoljsko in politično obliko ogrožanja nacionalne varnosti ter vplive kriminala na varnost držav. To so sodobni izzivi varnosti držav, ki pa se vseskozi spreminjajo. To je posebej opazno pri pregledu pripravljenosti držav in obliki, ureditvi ter skrbi za varnost države. Za primere sem izbral SFRJ, Norveško in Slovenijo. Vsem trem državam je skupno, da imajo v svojem nacionalno varnostnem sistemu posebno obliko obrambe poimenovano totalna oz. civilna obramba. SFRJ seveda ne obstaja več, zato za primerjavo ni pravi naslov, pod drobnogled sem jo vzel, ker je imela dobro organiziran in pripravljen koncept totalne obrambe imenovan Splošna ljudska obramba in družbena samozaščita ter ker je Slovenija njena uradna naslednica. Slovenija sistem sicer pozna, ima pripravljeno zakonsko podlago ter vse potrebno za delovanje sistema, ampak ga je s koncem TO in profesionalizacijo SV zamrznila. Na tem mestu se zato sprašujem, zakaj je do tega koraka prišlo oziroma kaj je pripeljalo do te odločitve in Slovenijo primerjam z Norveško, ki sistem pozna, ga še vedno aktivno uporablja in prilagaja spremenjenim varnostnim razmeram.

Ključne besede: varnostni izzivi, totalna obramba, civilna obramba, Norveška, Slovenija, SFRJ

SECURITY CHALLENGES AND TOTAL DEFENCE

Nowadays we know many different threats to the countries' national securities that at first glance seem to differ. Some of these threats are a serious hazard while others represent a lower risk for a country's national security, however they all represent danger. In my Master's degree I took a closer look at the terrorist, the military, the economic, the migration, the information, the environmental and the political forms of threats and the influence of crime on national security. These are the modern security challenges which are constantly changing. This is particularly evident in reviewing how countries are prepared to defend themselves, especially when it comes to the form, the arrangement and the development of national security. The former Socialist Federal Republic of Yugoslavia, Slovenia and Norway are the three countries I took under closer consideration. All these countries share the same concept of defense – the concept of total defence also known as civil defense. While the Socialist Federal Republic of Yugoslavia no longer exists and the comparison may at first glimpse seem irrelevant, it was its approach towards national security, the so-called General People's Defence and the Social Self-Defence that was so very efficient. The other reason for the comparison is that Slovenia is its official successor. Although Slovenia is familiar with the concept of total defense it has decided to stop and freeze such defence system. At this point I compare Norway and Slovenia because Norway is not only familiar with the concept of total defence but still uses it and adjusts it to the modern security challenges and situation.

Key words: security challenges, total defence, civil defence, Norway, Slovenia, the former Socialist Federal Republic of Yugoslavia

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	9
2	METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR	11
2.1	Opredelitev predmeta proučevanja.....	11
2.2	Opredelitev ciljev proučevanja.....	11
2.3	Raziskovalni vprašanji	12
2.4	Raziskovalne metode.....	13
2.5	Struktura naloge	14
3	TEMELJNI POJMI	15
3.1	Nacionalno varnostni sistem.....	15
3.2	Totalna obramba.....	16
3.3	Varnostni izzivi	21
3.3.1	Vzroki za spopade in vojaška dimenzija ogrožanja nacionalne varnosti	24
3.3.2	Teroristično ogrožanje nacionalne varnosti.....	28
3.3.3	Politično ogrožanje nacionalne varnosti držav	33
3.3.4	Ogrožanje nacionalne varnosti držav s strani organiziranega kriminala	34
3.3.5	Ekonomski vidik ogrožanja nacionalne varnosti.....	36
3.3.6	Migracijsko ogrožanje nacionalne varnosti.....	40
3.3.7	Informacijsko ogrožanje nacionalne varnosti.....	42
3.3.8	Okoljsko ogrožanje nacionalne varnosti.....	45
4	SPLOŠNA LJUDSKA OBRAMBA IN DRUŽBENA SAMOZAŠČITA	48
4.1	Splošna ljudska obramba in družbena samozaščita	48
4.1.1	Splošna ljudska obramba (SLO) in splošna ljudska obrambna vojna	52
4.1.2	Družbena samozaščita (DS)	58
4.2	Civilna zaščita	60
4.3	Razvoj jugoslovanske vojske	62
4.4	Vloga ZKJ	66
4.5	Vloga morale, psihološko bojevanje in obramba	66
4.6	Vloga industrije in gospodarstva ter gospodarska obramba	68
4.7	Kadrovske težave sistema SLO in DS.....	69
5	OBLIKA IN UREDITEV SISTEMA TOTALNE OBRAMBE V KRALJEVINI NORVEŠKI ..	71
5.1	Pravna podlaga koncepta totalne obrambe in mednarodne organizacije.....	71
5.2	Položaj države in delovanje njenega obrambnega sistema.....	73

5.3	Nevladne organizacije in totalna obramba	76
6	REPUBLIKA SLOVENIJA	80
6.1	Poskusi demilitarizacije Slovenije.....	80
6.2	Sistem nacionalne varnosti Republike Slovenije.....	81
6.2.1	Vojaška obramba in razvoj SV.....	84
6.2.2	Civilna obramba	89
6.3	Zaščita in reševanje	91
7	ANALIZA OPISANIH SISTEMOV, ZAKLJUČEK IN ODGOVOR NA RAZISKOVALNI VPRAŠANJI	95
7.1	Analiza opisanih sistemov	95
7.2	Zaključek in odgovor na raziskovalni vprašnji.....	98
8	LITERATURA	104
9	PRILOGE	113

SEZNAM KRATIC

CERT – Computer Emergency Response Team

CIIP – Critical Information Infrastructure Protection

CIMIC – Civil Military Cooperation

CSIRT – Computer Security Incident Response Team

CZ – Civilna zaščita

DN – Društvo narodov

DS – Družbena samozaščita

DSB – Norveški direktorat za civilno varstvo in varnostno načrtovanje

EDA – European Defence Agency

EEA – European Economic Area

EU – Evropska unija

FBI – Federal Bureau of Investigation

FLRJ – Federativna ljudska republika Jugoslavija

FNVLF – The Norwegian Association of UN Veterans

FSPN – Fakulteta za sociologijo, politologijo in novinarstvo

IKT – Informacijsko-komunikacijska tehnologija

ISAF – International Security Assistance Force

JA – Jugoslovanska armada

JNA/JLA – Jugoslovanska narodna/ljudska armada

KFOR – Kosovo Force

KS – Krajevna skupnost

MORS – Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije

MSNZ – Manevrska struktura narodne zaščite

NAC – Norwegian Atlantic Committee

NATO – North Atlantic Treaty Organisation

NOG – Narodnoosvobodilno gibanje
NOV – Narodnoosvobodilna vojna
NRF – NATO Response Force
NVS – Nacionalnovarnostni sistem
OVSE – Organizacija za varnosti in sodelovanje v Evropi
OZD – Organizacija združenega dela
OZN/ZN – Organizacija Združenih narodov
RKB – Radiološka, kemična in biološka zaščita
RS – Republika Slovenija
SFRJ – Socialistična federativna republika Jugoslavija
SIS – Center za informacijsko varnost
SLO – Splošna ljudska obramba
SOVA – Slovenska obveščevalno – varnostna agencija
SV – Slovenska vojska
SZ – Sovjetska zveza
SZDLJ – Socialistična zveza delovnega ljudstva Jugoslavije
TO – Teritorialna obramba
VB – Velika Britanija
VDI – Opozorilni sistem digitalne infrastrukture
VNDV – Varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami
ZDA – Združene države Amerike
ZK – Zveza komunistov
ZKJ – Zveza komunistov Jugoslavije
ZSMJ – Zveza socialistične mladine Jugoslavije
ZZB NOV – Zveza združenj borcev narodnoosvobodilnega boja

1 UVOD

V SFRJ je bil koncept totalne obrambe vzpostavljen, razvit in zelo dobro organiziran sistem. Imenoval se je Splošna ljudska obramba in družbena samozaščita (SLO in DS) in je bil prisoten v vseh porah življenja v Jugoslaviji. Imel je tako pravno kot vojaško podlago, veliko vlogo pri vpeljavi tega sistema pa je imela komunistična partija, kot vodilna in edina politična struktura.

Na tem mestu seveda sledi vprašanje, zakaj se je Jugoslavija po koncu druge svetovne vojne odločila za vpeljavo koncepta totalne obrambe. Odgovor se skriva za številnimi razlogi ziroma je del širše gospodarsko – politične in predvsem geostrateške narave. Jugoslavija je bila po koncu druge svetovne vojne velika država, na strani zmagovalcev, a jo je vojna močno prizadela. Kljub dejstvu da je bila na strani zaveznikov, se je z njo trgovalo, najbolj znan in jasn primer tega je sporazum *fifty-fifty*¹, predvsem zaradi geografske in strateške lege Jugoslavije. Pojavi se prva negotovost, kako se bo vse skupaj odvijalo oziroma na koga se lahko v primeru ponovne agresije obrne. Partijsko vodstvo se je sprva močno nagibalo na stran Sovjetske zveze, a je kasneje Josip Broz - Tito spretno krmaril med največjima sovražnicama in nasprotnicama hladne vojne – med ZDA in SZ. Tako je Jugoslavija postala tamponska cona, za katero je bil velik geostrateški interes. To je bila osnova za oblikovanje gibanja neuvrščenih, kjer je bila vodilna sila, zato ker ni vstopila v nobenega od nastajajočih vojaških paktov, katerih sporazumi so se podpisovali tako na vzhodu kot na zahodu. Ni povsem jasno, na katero stran bi se obrnila oziroma kako bi reagirala v primeru spopada med ZDA in SZ, zato je potrebovala koncept obrambe, ki je temeljit, ki odgovarja spopadu največjih razsežnosti in je samozadosten. Tu nastopi koncept totalne obrambe, v SFRJ poznan kot Splošna ljudska obramba in družbena samozaščita.

»Sistem splošne ljudske obrambe predvideva enotno in usklajeno angažiranje vseh sil, ki bi se lahko postavile po robu napadalcu, to je Jugoslovanske ljudske armade, Teritorialne obrambe in drugih načinov in oblik odpora« (Broz 1976, 13). Razlikovati je potrebno tudi med Splošno ljudsko obrambo, ki predstavlja celotno družbo, združeno tako v oboroženem

---

¹ Že med letom 1944 so prihajale informacije, da Stalin in Churchill pripravljata načrt delitve vpliva na Balkanu in srednji Evropi (Biber 1991, 110). Na srečanju Stalin – Churchill v Moskvi 17. oktobra 1944 je nastal gentlemanski sporazum, ki je določal, da se SZ odpove Grčiji, vpliv v Jugoslaviji pa se razdeli na dva enaka dela. Tako je nastal sporazum znan pod imenom *Fifty-fifty* (Dedijer 1980, 312). Glede Jugoslavije in dogovora *Fifty-fifty* je Churchill predvideval, da bo VB dosegla delež preko skupne vlade in kralja, SZ pa preko NOG. Pri tem se je Churchill uštel, saj so bila razmerja moči v Jugoslaviji v korist partizanov, to pa ni zagotavljalo možnosti realizacije 50 % vpliva VB (Popović 1988, 163).

kot v neoboroženem boju. Sam odpor proti napadu oziroma agresiji pa se imenuje Splošni ljudski odpor in družbena samozaščita (Ulčar 1985, 19). Ulčar (1985, 24) razlaga tudi, da obrambo SFRJ predstavljajo njene oborožene sile, sile za potrebe družbene samozaščite – tožilstvo, sodstvo in organi za notranje zadeve, enote civilne zaščite ter službe opazovanja in obveščanja. S podrobno predstavitvijo Splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite se bom ukvarjal v nalogi, natančneje v poglavju 4. Splošna ljudska obramba in družbena samozaščita.

S podobno problematiko kot Jugoslavija, glede varnosti in stopnje ogrožanja po koncu druge svetovne vojne in z začetkom hladne vojne, se je ukvarjala tudi Norveška. Kljub temu da je bila leta 1949 ena od ustanoviteljic zveze NATO, je vpeljala koncept totalne obrambe v svoj nacionalni obrambni sistem.

Osnova za prevzem koncepta totalne obrambe oziroma civilne obrambe, kot jo imenujejo na Norveškem, sega med leti 1953, ko je bil napisan zakon o obrambi, in 1956, ko je bil dokončno sprejet (Sukjenik 1976, 195).

Z vprašanjem zakaj oziroma kako to, da se je za ta korak odločila, se bom ukvarjal in poskusil odgovoriti v nalogi. Prav dejstvo, da je Norveška članica zveze NATO in tesno sodeluje z EU, je zanimivo, saj je tudi Slovenija danes polnopravna članica zveze NATO in EU, pa tega sistema ne pozna več oziroma ga je opustila leta 1994 s koncem TO. Norveška seveda ni edina država na severu Evrope, ki pozna sistem totalne obrambe, tu sta še njeni sosedi Švedska in Finska, ki pa nista članici zveze NATO, zato za primerjavo in iskanje odgovorov za Slovenijo nista relevantni in se z njima ne bom ukvarjal. Odgovor, zakaj so in še vedno vse tri prej omenjene skandinavske države poznajo in uporabljajo koncept totalne obrambe, verjetno tiči v njihovi »veliki sosedi« Ruski Federaciji, ki jim, kljub prijateljskim odnosom, še vedno zbuja strah in spoštovanje ter nekatere slabe spomine in izkušnje iz preteklosti. Natančnejšo analizo in pregled civilne obrambe kot jo pozna Norveška, bom predstavil v poglavju 5. Oblika in ureditev sistema totalne obrambe v Kraljevini Norveški.

2 METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 Opredelitev predmeta proučevanja

V magistrski nalogi namenjam osrednje mesto pomenu in razvoju koncepta totalne obrambe, spremenjenim varnostnim razmeram, novim izzivom ter grožnjam, ki jih bom predstavil in podrobno opisal.

2.2 Opredelitev ciljev proučevanja

Podrobneje bom predstavil koncept totalne obrambe, kakršnega je poznala SFRJ, znanega pod imenom SLO in DS. Ukvarjal se bom s sistemom civilne obrambe kakršnega pozna Kraljevina Norveška, obravnaval bom tudi sistema obrambe RS. Relevantnost naloge gre torej iskati v konceptu totalne obrambe, ki ga je poznala SFRJ in je bil ter še vedno predstavlja zgled za druge države, kako se takšen sistem obrambe uporabi oziroma vpelje v sistem nacionalne obrambe države.

V nalogi bom predstavil tudi nove oziroma spremenjene varnostne izzive ter grožnje in se nazadnje posvetil primerjavi obrambnih konceptov RS in Norveške. Na tem mestu bom poskusil odgovoriti, zakaj Slovenija po razpadu SFRJ koncepta totalne obrambe ni razvijala naprej in ga je opustila s koncem TO leta 1994, dokončno zamrznila pa s profesionalizacijo SV, medtem ko ga Norveška pozna in uporablja še danes, četudi sta obe državi vpeti v iste mednarodne institucije in tokove.

2.3 Raziskovalni vprašanja

Skladno s postavljenimi cilji proučevanja sta zastavljeni tudi raziskovalni vprašanja.

Pri prvem raziskovalnem vprašanju bom poskusil odgovoriti, ali je splet novih razmer, moči in sistemov v svetu pripomogel k opustitvi koncepta totalne obrambe. Ali spremenjene varnostne razmere in nove grožnje predstavljajo tako veliko in močno oviro, da ob njih koncept totalne obrambe, kakršnega je poznala Socialistična federativna republika Jugoslavija ne deluje več pravilno oziroma ne omogoča varnosti ter je prav to eden od razlogov za opustitev tega sistema s strani Republike Slovenije. Lahko se vprašamo tudi, ali je ta sistem dovolj dober za odvrčanje sodobnih groženj ter ali se jim je sploh zmožen prilagajati. Seveda bom izpostavil predvsem dve novi obliki grožnje nacionalni varnosti držav, to sta terorizem in finančna kriza. Obstaja več možnosti oziroma razlag, zakaj se sistem totalne obrambe opušča, kljub temu da je bil Splošni ljudski odpor in družbena samozaščita, kakršnega je poznala SFRJ, dobro organiziran, razvit in živ sistem. To je pomembno predvsem v povezavi z drugim, izpeljanim raziskovalnim vprašanjem.

Raziskovalno vprašanje 1: »Ali je koncept totalne obrambe preživet zaradi spremenjenih varnostnih razmer in novih groženj?«

Pri drugem, izpeljanem raziskovalnem vprašanju, se bom ukvarjal z idejo, da je glavni krivec za opustitev koncepta totalne obrambe v Republiki Sloveniji predvsem ideološki namen, kar pomeni, da je se je bilo ob ustanovitvi nove samostojne države potrebno znebiti vsega, kar je imelo ideološki predznak bivše skupne države Socialistične federativne republike Jugoslavije. Dejstva, ki govorijo v prid tej teoriji, so predvsem dobra organiziranost in poznavanje sistema Splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, ki je bil tako dober, da se nekatere države in avtorji, ki se s tem ukvarjajo, še vedno naslanjajo na ta sistem kot primer dobrega koncepta totalne obrambe. V prid tej teoriji govori tudi dejstvo, da Kraljevina Norveška pozna sistem totalne obrambe že dalj časa ter ga še vedno uporablja navkljub članstvu v zvezi NATO in spremenjenim varnostnim razmeram ter izzivom.

Raziskovalno vprašanje 2: »Ali sta sprememba političnega sistema in demokratizacija političnega življenja v Republiki Sloveniji bila odločujoča dejavnika pri opustitvi koncepta totalne obrambe?«

2.4 Raziskovalne metode

Pri pisanju magistrskega dela uporabljam več različnih znanstvenih metod preučevanja tematike, njihovo izbiro prilagajam predmetu raziskovanja. V magistrski nalogi so uporabljena predvsem znanja zgodovinske, politološke in obramboslovne stroke. Glavni uporabljeni metodi sta zbiranje, analiza in interpretacija sekundarnih virov tj. knjig, strokovnih člankov, internetnih virov itd. ter primarnih virov – zakonov in poročil. Do vseh virov, tako primarnih kot sekundarnih, sem pristopil s kritično distanco, kljub vsemu pa je analiza in interpretacija primarnih in sekundarnih virov kvalitativna raziskovalna metoda in je osrednja raziskovalna metoda te magistrske naloge.

Kvantitativne metode so v magistrski nalogi omejene na analizo uradnih in sekundarnih statistik, kjer analiziram in primerjam obseg ter urejenost koncepta totalne obrambe med Socialistično federativno republiko Jugoslavijo na eni in Kraljevino Norveško na drugi strani. Metodo študije in analize primerov nato znova uporabim v poglavju 6 z naslovom Republika, kjer iščem razloge, zakaj RS ni prevzela koncepta totalne obrambe, medtem ko ga Kraljevina Norveška že dalj časa pozna in ga kljub spremenjenim varnostnim razmeram in izzivom uporablja še naprej.

Pri preučevanju koncepta totalne obrambe v Socialistični federativni republici Jugoslaviji oziroma Splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, kot se je imenoval, se opiram in uporabljam metodo zgodovinske analize. Ta je še posebej pomembna, zaradi iskanja preteklih izkušenj pri razvoju, uporabi in soočanju s tem konceptom ter razumevanju današnje oblike koncepta totalne obrambe, kot ga pozna Kraljevina Norveška.

Skozi celotno magistrsko nalogo prepletam konceptualno in primerjalno raziskovalno metodo, s katerima poskušam povzeti bistvo koncepta totalne obrambe, ga definirati in predstaviti ter iščem razloge za njegovo ukinitvev oziroma neuporabo tudi v spremenjenih varnostnih izzivih. Osnovo za vse to predstavlja metoda analize in interpretacije primarnih in sekundarnih virov.

Pri zbiranju informacij in razlogov zakaj Kraljevina Norveška še vedno pozna koncept totalne obrambe kot del nacionalno – varnostnega sistema države, se poslužujem tudi dveh intervjujev z g. Andreasom Holtbergetom iz norveške ambasade v Ljubljani ter z norveškim

obrambnim atašejem za Slovenijo stotnikom Geir Agnar Myrseth. Oba intervjuja prilagam v priložo.

Preko metode sinteze spoznanj in ponovne primerjalne analize v zaključnem delu poskušam povezati spoznanja iz teoretičnega dela o totalni obrambi in spoznanja iz analize in primerjave koncepta totalne obrambe med SFRJ in Kraljevino Norveško.

2.5 Struktura naloge

V prvem delu naloge sem se ukvarjal predvsem z oblikami varnostnih izzivov, jih naštel in opisal ter se pri vsakem posebej tudi dotaknil vprašanja, kako ogrožajo Slovenijo. Poskusil sem ugotoviti, zakaj prihaja do spopadov, kaj je varnost in kaj so grožnje nacionalni varnosti. Za tem sledi poglavje, v katerem sem pregledal in opisal sistem SLO in DS, ki ga je poznala SFRJ. V nadaljevanju se dotaknem sistema totalne obrambe Kraljevine Norveške, ki mi služi predvsem kot primer države, ki je vpeta v iste mednarodne tokove, institucije in se sooča z istimi globalnimi varnostnimi izzivi kot Slovenija, ki tega sistema ne uporablja več oziroma ga je za nedoločen čas zamrznila. V poglavju pred verifikacijo oziroma odgovorom na raziskovalni vprašanji se ukvarjam z mestom civilne obrambe v obrambnem sistemu Slovenije in razlogih za njegovo opustitev. Nazadnje se dotaknem še analize opisanih sistemov, pridem do zaključka in odgovorim na raziskovalni vprašanji postavljeni v samem začetku naloge.

3 TEMELJNI POJMI

3.1 Nacionalno varnostni sistem

Institucionalni mehanizmi in instrumenti zagotavljanja svoje varnosti se imenujejo nacionalnovarnostni sistem (Grizold 1998, 100). »Nacionalno varnostni sistem sodobne družbe zajema varnostno politiko, varnostno strukturo in varnostno samoorganiziranje civilne družbe« (Čas 2010, 26).

»Ena temeljnih predpostavk vzpostavitve in razvoja nacionalnovarnostnega sistema sleherne skupnosti je njena ogroženost, in sicer tako stvarna ogroženost (vojaško-politična situacija v okolju skupnosti, pogostost in moč naravnih nesreč, ekološka izpostavljenost ...) kot tista, ki jo zaznavajo pripadniki skupnosti in se izraža v javnem mnenju. V tem smislu je ugotovljena stopnja ogroženosti eden tistih dejavnikov, ki postavlja meje razvoju nacionalnovarnostnega sistema in določa njegovo naravo (Malešič 1992, 121).

Nacionalno varnostni sistem je struktura namenjena zagotavljanju varnosti družbe, ki jo brani pred različnimi viri ogrožanja. Družba in država zahtevata učinkovitost tega sistema, kar pomeni zagotavljanje varnosti znotraj zakonskih in političnih meja demokratičnega političnega sistema (Grizold 1988, 4).

RS pozna sistem nacionalne varnosti, ki temelji na pravnih, političnih, gospodarskih, finančnih, ekoloških in drugih zmogljivostih države, ki pomagajo zagotavljati čim višjo stopnjo nacionalne varnosti. NVS RS sestavljajo trije stebri oziroma podsistemi. To so obrambni podsistem, podsistem notranje varnosti in podsistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami (Resolucija o strategiji nacionalne varnosti RS, 2001). Obrambni podsistem je namenjen obrambi pred zunanjo vojaško agresijo, za boj zoper grožnje neodvisnost, suverenost, samostojnost in ozemeljsko celovitost. Sestavljen je iz vojaške in civilne obrambe. Za vojaško obrambo skrbi Slovenska vojska, ki izpolnjuje tudi vse mednarodno pravne obveznosti in humanitarne operacije ter pomaga v primeru naravnih ali drugih nesreč. Civilno obrambo predstavljajo ukrepi državnih in lokalnih organov, gospodarskih družb in državljanov, kjer se uporabljajo nevojaška in nenasilna sredstva. Civilna obramba predstavlja pomoč oziroma dopolnjuje vojaško obrambo. Gre predvsem za nemoteno delovanje oblasti in gospodarstva. Njene najbolj razširjene oblike delovanja so gospodarska in psihološka obramba ter ostali nenasilni načini odpora in delovanja zoper sovražnika. Notranjo varnost vzdržujejo in zagotavljajo policija, pravosodni organi z državnim tožilstvom in inšpekcijskimi organi. Sodelujejo tudi mnoge druge službe in

ministrstva. Podsystem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami sestavljajo državljani, prostovoljna društva, nevladne organizacije, javne in specializirane reševalne službe, gospodarske službe ipd., ki skrbijo predvsem za varstvo ljudi, živali, premoženja, kulturne dediščine in okolja, tako v mirnem kot izrednem stanju. Civilna zaščita je organizirana in usposobljena prav za delovanje in opravljanje nalog zaščite, reševanja in pomoči kot del sistema varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami.

3.2 Totalna obramba

Pri postavitvi okvirjev in definicije termina totalna obramba sem se znašel pred izzivom, saj definicije totalne obrambe celovito ni mogoče zaslediti v znanstveni literaturi. Zato sem sestavil in napisal lastno definicijo termina totalna obramba, saj predstavlja ključen del pričujočega magistrskega dela.

Totalna obramba je krovni izraz za celovit obrambni sistem, ki ga sestavljata vojaška in civilna obramba. Totalna obramba je najširša možna oblika obrambe, ki jo država uporabi v času agresije ter naravnih ali drugih nesreč. Vpletena je v vse ravni družbe, tako da ima vsak državljan v primeru uporabe totalne obrambe svojo obveznost, dolžnost, nalogo, zadolžitev in mesto. Gre za organizirano uporabo vseh človeških in materialnih potencialov države.

Koncept totalne obrambe je v Evropi in po svetu zelo dobro poznan. Njegova implementacija je stvar odločitve vsake države posebej, ki temelji predvsem na podlagi različnih oblik in stopenj ogroženosti ter potreb in zmožnosti države. Nekatere države so se za sprejetje tega koncepta obrambe odločile po koncu druge svetovne vojne, natančneje z začetkom hladne vojne. Prav v času med letoma 1945 in 1990 se je sistem zelo močno razvil in napredoval, temeljil pa je tako na politični kot gospodarski in najpomembneje – na vojaški osnovi.

Ta koncept obrambe je primeren in ustvarjen predvsem za krizo oziroma vojno, kakršna je bila druga svetovna vojna, kjer se je bilo potrebno dalj časa na vseh ravneh organiziranja boriti z vsemi razpoložljivi sredstvi. Podobne grožnje so bile prisotne tudi med hladno vojno, prav zato je ta sistem obrambe pridobil na teži oziroma so se države odločale za vpeljavo tega sistema kot prevladujočega in osnovnega dela obrambnega sistema države.

Kot sem že prej omenil, totalno obrambo sestavljata vojaška in civilna obramba.

Vojaški obrambi se ne bom pretirano posvečal. Gre za oborožene enote države, ki služijo predvsem obrambi države pred napadi agresorja. Vojaško obrambo si lahko predstavljamo kot boj oziroma spopad ene enote proti drugi, posebej če gre za napad od zunaj. To pomeni, da neka vojaška enota napade drugo državo, ta pa jo pričaka, postavi obrambo, jo poskuša ustaviti ter potisniti nazaj izven svojih teritorialnih meja. Vsaka država posebej financira, usposablja, opremlja in skrbi za svoje obrambne enote in zmogljivosti, da lahko uspešno delujejo v primeru odkrite agresije. Vsaka vojska je sestavljena drugače in temu primerno tudi deluje. Poznamo profesionalno vojsko, naborniško vojsko ter kombiniran tip. Predvsem naborniška obveznost je še vedno močno prisotna v državah, kjer še poznajo neko obliko totalne obrambe kot obrambnovarnostni sistem države. Pomemben del naloge oboroženih sil je tudi odvrčanje agresije. Tako lahko vidimo, da je med oboroženimi enotami oziroma njihovim obstojem in močjo ter med zunanjo politiko zelo tanka meja. To je danes razvidno tudi iz delovanja zunanje politike ZDA, ki s svojimi sovražniki in vsemi oblikami nevarnosti obračunajo zunaj svojih teritorialnih meja ter s svojo velikostjo in močjo odvrčajo agresorja. Vojaške enote, njihove pripadnike, opremo in znanje država lahko uporabi tudi v primeru naravnih ali drugih nesreč, če se to izkaže kot potrebno. Kot del nalog oboroženih enot oziroma kot del vojaške obrambe priznavamo tudi opravljanje vseh obveznosti, ki izhajajo iz pogodb med državami in humanitarne operacije. Veliki splošni leksikon 5 vojaško obrambo definira kot »obliko boja, v katerem enota na kakšnem prostoru pričaka sovražnikov napad in z ognjem in preprekami ustavi napadalca, s protinapadom pa prevzame izgubljeno ozemlje« (1997, 2952).

Znotraj civilne obrambe uvrščam civilno zaščito, gospodarsko in psihološko obrambo, neoboroženi upor, nekateri strokovnjaki pa velik pomen pripisujejo tudi kriznemu upravljanju in vodenju.

Civilna obramba je del obrambnega sistema vsake sodobne družbe, kjer znotraj meja nacionalnovarnostnega sistema igra veliko vlogo. Civilna obramba se je ob koncu hladne vojne in prelomu tisočletja precej spremenila, saj se je spremenila družbena in predvsem politična situacija držav in sveta. Največjo razliko pomeni kanaliziranje civilne obrambe iz njenih nalog v vojnih razmerah k nalogam in izzivom naravnih nesreč in tehnoloških nesreč, ki jih posredno ali neposredno povzroči človek iz različnih vzrokov.

»Izraz civilna obramba nam predstavlja tisti del obrambno-zaščitne dejavnosti družbe, njen prednostni namen pa je z nevojaškimi in nenasilnimi sredstvi zaščititi ljudi, družbene in osebne vrednote, materialne in kulturne dobrine, funkcija je tudi zagotavljanje kontinuitete

političnega, gospodarskega in kulturnega življenja v posamezniku in družbi neprijaznih situacijah – ob naravnih in drugih nesrečah, v izrednih razmerah in v vojni. Razčlemba sistema civilne obrambe nam torej pokaže naslednjo sestavo:

- civilna zaščita,
- priprave gospodarstva in družbenih dejavnosti za sodelovanje v vojni,
- ukrepi za zagotavljanje delovanja političnega sistema (predvsem sistema oblasti) v izrednih razmerah in v vojni ter
- neoboroženo (nenasilno) upiranje agresiji« (Malešič 1991, 64 – 65).

Malešič (1992, 130) civilno obrambo razume kot »obrambno-zaščitne dejavnosti družbe, njihov prednostni namen je z nevojaškimi in nenasilnimi sredstvi zavarovati ljudi, družbene in osebne vrednote, gmotne in kulturne dobrine ter zagotoviti nepretrganost političnega, gospodarskega in kulturnega življenja v posamezniku in skupnosti neprijetnih razmerah – ob naravnih in drugih nesrečah, v izrednih razmerah in v vojni«.

Bešker (v Javorović 1992, 162) civilno obrambo definira kot civilno načrtovanje, pripravljane in izvajanje ukrepov, za doseganje najvišje možne stopnje varnosti ljudi, družbe in narave. Civilna obramba po avtorjevih besedah izvaja tudi zaščito in reševanje ljudi, dobrin in vrednot z nevojaškimi sredstvi za časa vojne ali miru.

Sukiennik (1976, 9) civilno obrambo definira kot skupek akcij, preventivnih in reševalnih, vse z namenom odprave posledic vojnega opustošenja in izgube civilnega prebivalstva, ki jih prizadenejo zračni napadi nasprotnika. Civilna obramba je po njegovem mnenju odgovorna tudi za posredovanje ob naravnih nesrečah in katastrofah, ki se zgodijo v času miru.

Javorović (1992, 25) trdi, da je »civilna obramba del obrambe in zaščite (v funkcionalnem in organizacijskem pogledu), ki se ukvarja z zaščito, obrambo in reševanjem prebivalcev in materialnih dobrin pred naravnimi in tehnološkimi katastrofami, drugimi velikimi nesrečami in vojnim uničenjem, ustvarjanjem pogojev za normalno življenje in delo na prizadetih območjih, sodelovanjem civilnega prebivalstva v neoboroženem upor in boju proti agresorju, ter ustvarjanjem pogojev za skupno obrambo in zaščito (opazovanje in javljanje, zaledne aktivnosti prebivalstva ipd.)«.

Če povzamemo skupne točke vseh definicij različnih avtorjev, vidimo, da je vsem skupno dejstvo, da je civilna obramba del nacionalne obrambe države, ki z nevojaškimi sredstvi skrbi za dobrobit in zmanjševanje žrtev in povzročene materialne škode v državi v vojnem času in času miru, kjer glavno grožnjo predstavljajo nesreče. Starejše kot so

definicije, bolj poudarjajo reševanje v vojnem času. Najbolj očitno je to pri definiciji avtorja Sukiennika. Danes civilna obramba pomeni predvsem nevojaško pomoč v mirnem času zaradi naravnih ali tehnoloških nesreč.

Glede na izvor ogrožanja Javorović (1992, 26) deli cilje civilne obrambe na:

- odvrača vojno in prispeva k ohranjanju miru, tako je vojna manj verjetna,
- prispeva k izkoreninjanju virov ogroženosti in nevarnosti.

V smislu varnosti ima civilna obramba dva cilja:

- povečevanje odpornosti ljudi na grožnje in nevarnosti,
- povečevati varnost ljudi, družbe, materialnih dobrin in države.

Osnovna cilja civilne obrambe v zvezi z uresničevanjem obrambe sta:

- ustvariti najboljše pogoje za obrambo pred grožnjami,
- doseči največje učinke pri premagovanju groženj.

V mirnodobnem času se civilna obramba ukvarja predvsem z naravnimi nesrečami, kot so potresi, poplave, požari, toča ipd. ter z nesrečami tehnične narave, kot so nesreče z nevarnimi snovmi, elementi, kemikalijami, jedrskimi nesrečami ipd. Civilna obramba preko svojih organov poskrbi tudi za prometne nesreče večjih razsežnosti itd. V vojnem času pa so naloge civilne obrambe predvsem odprava posledic vojne, zaščita in reševanje ljudi in materialnih dobrin ter seveda vseh naravnih ali tehničnih nesreč, ki se zgodijo (Javorović 1992, 26 – 27).

Kot osnovno nalogo civilne obrambe Malešič (1992, 130 – 140) vidi predvsem civilno zaščito, ki predstavlja njen največji in najpomembnejši del, predvsem v mirnodobnem času. Za nemoteno delovanje oblasti so pomembni vsi ukrepi oziroma skupek vseh ukrepov državnih organov, kar pomeni, da so vsi organi pripravljeni in vedo, kako delati v času izrednih razmer in ogrožene varnosti. Pomemben del predstavlja tudi gospodarska obramba in priprava gospodarstva na obrambo, saj je gospodarstvo ključnega pomena za oskrbo državljanov in države ter oboroženih sil z vsemi potrebnimi sredstvi. Psihološko obrambo bi najbolje opisali kot posredovanje različnih signalov agresorju z namenom zavajanja in slabljenja nasprotnikove volje. Gre za defenzivno obrambo, kjer so najpomembnejše funkcije predvsem preučevanje lastnih in nasprotnikovih možnosti komuniciranja, načrtovanje na področju množičnega komuniciranja, propaganda in njeno načrtovanje, ki pripomore k krepitvi duha braniteljev in psihološkega delovanja proti sovražniku. Pozabiti ne smemo niti neoboroženega upora, kar pomeni, da civilna družba, ki jo tvori skupek političnih, družbenih, ekonomskih in drugih institucij, sodeluje v neoboroženem uporu proti okupatorju (Malešič

1992, 130 – 140). Pomemben del civilne obrambe, predvsem v sodobnem času, je krizno upravljanje in vodenje. Malešič (2004, 432) krizno upravljanje in vodenje definira kot »oblikovanje postopkov, dogovorov in odločitev, ki vplivajo na potek krize, in obsega organizacijo, priprave, ukrepe ter razporeditev virov za njeno obvladovanje. Krizno upravljanje in vodenje se navadno odvija v organizacijskem kaosu, pod pritiskom množičnih občil, v stresnih razmerah in ob pomanjkanju natančnih informacij«.

Nekoliko starejši, v nekaterih točkah zastarel oziroma ustvarjen še močno pod vtisom hladne vojne, možnosti konvencionalnega vojaškega spopada in razpada Jugoslavije je seznam nalog in zadolžitev civilne obrambe, ki nam ga predstavi Javorović (1992, 27 – 28):

- preučevanje in ocenjevanje ogroženosti države,
- pravna ureditev civilne obrambe v skladu z mednarodnimi konvencijami in nacionalnimi potrebami,
- organizacija društva za civilno obrambo in s tem povezano usposabljanje,
- usposabljanje in izobraževanje državljanov za zaščito in reševanje,
- skrb za materialno in tehnično opremo struktur civilne obrambe,
- izvajanje drugih priprav državljanov (psihične, fizične, zdravstvene ipd.),
- izgradnja zaklonišč in skrb zanje,
- planiranje in usmerjanje razvoja civilne obrambe,
- financiranje civilne obrambe,
- razvijanje skupne preventivno-zaščitne sposobnosti civilne obrambe,
- pravočasno odkrivanje groženj in hitra reakcija,
- neposredno zoperstavljanje grožnjam,
- nudenje nujne medicinske pomoči ranjenim in bolnim,
- preprečevanje epidemij in njihovega širjenja,
- vzdrževanje javnega reda in miru,
- sanacija ogroženega življenjskega prostora,
- zaščita pred posledicami uporabe orožja za množično uničevanje,
- skrb za varnost in nemoteno delovanje državnega aparata,
- vzdrževanje visoke morale in volje državljanov v boju proti agresorju,
- zaledno delovanje in pomoč oboroženim enotam.

S preučevanjem varnostnih razmer v Evropi in svetu, v luči hladne vojne in povojnih dogodkov v 20. stoletju se je tedanja jugoslovanska oblast med letoma 1969 in 1972 odločila,

da v obrambno-varnostni koncept države vpelje posebno obliko civilne obrambe, ki so jo poimenovali Splošna ljudska obramba in družbena samozaščita (v nadaljevanju SLO in DS). Pravno podlago tej obrambi je dala Ustava SFRJ iz leta 1974. Več o SLO in DS sledi v naslednjih poglavjih.

3.3 Varnostni izzivi

Prezelj (2001a, 129) se sprašuje, kako s skupno besedo poimenovati vse pojave, ki zmanjšujejo in ogrožajo varnost: »Terminološki znanstveni in strokovni pleonazem v označevanju teh pojavov je zaenkrat zelo velik. Zelo negativne varnostne pojave se enkrat poimenuje kot grožnje (»threats«), drugič kot tveganja (»risks«), tretjič kot izzive (»challenges«), četrtič kot nevarnosti (»insecurities«), včasih pa celo kot priložnosti (»opportunities«). Konsenz glede uporabe teh terminov ne obstaja, prav tako tudi ni zaslediti njihovih definicij«.

»Grožnje varnosti² po svoji definiciji zajemajo vse družbene ali naravne pojave, ki zmanjšujejo varnost oziroma njene definicijske prvine. V tem smislu se grožnje nanašajo predvsem na onemogočanje fizičnega obstoja prebivalstva, motenje ali onemogočanje normalnega delovanja temeljnih družbenih in državnih struktur, onemogočanje izvajanja politične suverenosti in preprečevanje relativno nemotenega družbenega razvoja. Sodobne države so tisti družbeni akterji, ki imajo največjo odgovornost za odzivanje na tovrstne grožnje, kar je tudi eden izmed razlogov njihovega obstoja. Pomemben primarni korak vsake države v zvezi s tem je izvajanje ocenjevanja ogrožanja. Proces ocenjevanja ogrožanja nacionalne varnosti mora biti čim bolj prilagojen samim značilnostim in gibanju pojavov, ki jih opredeljujemo kot grožnje nacionalni varnosti. Tako mora ta proces zajemati veliko število ogrožajočih pojavov iz različnih varnostnih dimenzij. Multidimenzionalno ogrožanje nacionalne varnosti namreč zahteva multidimenzionalni pristop že v fazi ocenjevanja ogrožanja. Skladno z globalnim naraščanjem povezanosti sveta narašča tudi globalna

---

² Grožnje varnosti se v literaturi pojavljajo kot kompleksen pojem, med drugim zato, ker se ga pojmuje na več različnih načinov. Prezelj (2000, 15) navaja, da različni avtorji pojmujejo organiziran kriminal kot grožnjo, izziv in tveganje.

»Grožnje varnosti moramo razumeti v kontekstu razmerja do varnosti. Razmerje je deterministično v obe smeri: razumevanje varnosti referenčnega objekta vpliva na identificiranje groženj varnosti tega objekta in obratno. Brez ogrožanja varnosti pojem varnosti sploh ne bi bil spoznaven in torej ne bi obstajal. Sam koncept varnosti je torej mogoče opredeliti z njegovim nasprotjem, podobno kot ne bi mogli označiti nečesa za svetlo ali veliko, ne da bi to razumeli v zvezi s temnim in majhnim« (Prezelj 2001a, 130).

povezanost med grožnjami. Ocene ogrožanja nacionalne varnosti morajo biti čim bolj celovite in kolikor se da natančne³ (Prezelj 2007, 4).

Na tem mestu se lahko vprašamo, kaj je varnost⁴ oziroma kako jo razumemo. Obstajata dva načina razumevanja varnosti – v negativnem in pozitivnem smislu. Negativen pogled zajema prisotnost škodljivih groženj, v pozitivnem smislu pa so to vsi dejavniki, ki otežujejo delovanje družbenih mehanizmov za zagotavljanje varnosti (Prezelj 2001a, 131). Grizold (1999, 23) razume varnost kot »stanje, v katerem je zagotovljen uravnotežen fizični, duhovni in duševni ter gmotni obstoj posameznika in družbene skupnosti v razmerju do drugih posameznikov, družbenih skupnosti in narave«. Grožnjo varnosti moramo torej razumeti kot nekaj, kar povzroča ogrožanje varnosti. Prezelj (2000, 22) trdi, da je to stanje, v katerem ni zagotovljen obstoj in razvoj družbe ter posameznika. S tem pojmom pa je

---

³ Razlika med individualno in nacionalno varnostjo na eni in mednarodno varnostjo na drugi strani je v tem, da pri mednarodni varnosti grožnje izvirajo od znotraj, torej od drugih držav članic tega sistema, ki ne upoštevajo norm in vrednost sodobne družbe, kar predstavlja vir ogrožanja. Pri individualni in nacionalni varnosti pa je prisotna predpostavka o virih ogrožanja in subjektu, ki je ogrožen (Grizold 1999, 30). Grizold (1998, 4) tudi meni, da mednarodna varnost ne more biti preprosto seštevek nacionalnih varnosti. Mednarodna varnost so ustrezne vrednote, ki veljajo v mednarodnih odnosih in državi. Mednarodna varnost je skupek oziroma seštevek ukrepov, ki zagotavljajo obstoj vseh držav članic. S pojmom varnost pa je neposredno povezan tudi pojem ogroženost. Kotnik (1993, 175) pravi, da gre pri ogroženosti za štiri dejavnike: posameznik, tehnologija, družbeno okolje ter naravno okolje. Loči tudi potencialno ogroženost, ko je minimalna možnost nevarnosti za človeka in realno ogroženost, ki pomeni, da do nevarnosti dejansko pride. Grizold (1999, 30) pravi, da je ogroženost nasprotje varnosti, kar pripisuje različnim dejavnikom v naravi in družbi ter med družbami. Prezelj (2002: 623) v svoji definiciji grožnje nacionalni varnosti razume vse dogodke, ki grozijo, da bodo znižali kakovost življenja državljanov ali močno zožali izbiro političnih reakcij, ki so na voljo državi in nevladnim subjektom znotraj nje.

⁴ Z varnostjo se ukvarja tudi Anžič (2002, 455), ki pove, da je: »družbeno relevantna samo kot odnos med ljudmi. Varnostna organiziranost posameznika, skupine in države v svojem izvoru in pomenu ni cilj sama sebi. V vsakem primeru je posledica in odgovor na konkreten vir ogrožanja. Varnost je torej tisti objektivni temelj, na osnovi katerega je možen celostni razvoj posameznika, njegovih asociacij in vrednot, družbe in globalnega sveta«. Nadaljuje z navezavo na nacionalno varnost: »Seveda je pri tem varnost posameznika prepletena z nacionalno varnostjo. Nacionalna varnost sodobnih držav predstavlja sintezo vseh podsistemov v družbi. Zagotavlja temeljne pogoje za obstanek in razvoj družbe, kakovost življenja in delovanja in krepi odgovornost družbe do ogrožanja in odpravljanja posledic, ki jih različni viri ogrožanja povzročajo.« Varnost je torej družbena prvina, ki se nanaša na družbo in državo ter zajema najširši vidik varnosti, preko pravne, gospodarske in politične pa vse do socialne, kulturne ter mnogih drugih. Ob izpolnitvi teh pogojev in vidikov varnosti, ki jih potrebuje človek, se družba lahko uspešno razvija in reproducira (Anžič 2002, 455). Za znanstveno in analitično obravnavanje varnosti velja tudi, da so nanj vplivale tri teoretične in politične paradigme: realizem, liberalizem in radikalizem (Svete 2005, 34). Realizem predpostavlja, da je edino merilo državne varnosti njena vojaška moč in da se da njeno varnost povečati oziroma doseči le preko povečanja vojaške moči. Države med seboj tekmujejo za dobrine, ki so omejene in stremijo k ugodnemu ravnotežju sil. Suverena država je v realizmu edini akter v mednarodnem okolju, ki pa je anarhično (Svete 2005, 36). Ta koncept je preveč enodimenzionalen, saj upošteva le nacionalno ozemeljsko suverenost, realizem je namreč preveč kompetitiven model. Liberalizem poudarja veliko pomembnost mednarodnih struktur, ki preprečujejo samovoljno vedenje držav s preveliko ekonomsko ali politično močjo. Država je v liberalizmu glavni akter, vendar je povezana in sodeluje z ostalimi državami, pomembno vlogo pa imajo tudi organizacije. Liberalizem je za razliko od realizma korporativen model (Svete 2005, 40). Radikalizem, znan tudi pod imenom konstruktivizem, kot glavnega oblikovalca varnosti izpostavlja različne vzorce razmišljanja kot so različne ideologije in norme. Vzorci razmišljanja so od države do države različni, zato je temu primerno različno pojmovanje varnosti. Eden glavnih zagovornikov te teorije je Arnold Wolfers, ki pravi, da je varnost odsotnost groženj naučenim ključnim vrednotam (Svete 2005, 46).

povezano še več pojmov, med drugim varnostno tveganje, varnostni izziv in nevarnost. Tveganje predstavlja možnost za sprožitev grožnje varnosti, nevarnost pa dogodek ali stanje, ki je nasprotno varnosti in za katerega obstaja možnost in verjetnost, da se bo zgodil.

Temeljni pogoji za življenje posameznika in njihovo zavarovanje so v funkciji preživetja družbe in obratno. Država s svojimi ukrepi in sankcijami zagotavlja varovanje človekovih pravic. Tako kot se spreminjajo možnosti za preživetje družbe, se spreminjata obseg in intenziteta zavarovanih pravic na eni in neposredna pripravljenost družbe za njihovo zavarovanje na drugi strani (Anžič 2002, 455).

Kaj je torej varnostni izziv? Je besedna zveza oziroma termin, ki je močno pridobil na veljavi in se utrdil v uporabi še posebej v znanstvenih krogih varnostnega in obramboslovnega področja v času hladne vojne, posebej po njenem koncu. Prezelj (2001a, 138) opozarja, da »se varnostne izzive izenačuje z grožnjami varnosti in tveganji, ne da bi bila kjerkoli razvidna pomenska distinkcija. Uporaba tega termina bi morala biti omejena le na določene primere. Če je izziv težka in stimulirajoča naloga, potem zelo težko rečemo, da oboroženi spopadi, teroristični napadi, naravne nesreče, kriminalna dejanja ipd. predstavljajo varnostne izzive sodobnim družbam. Kriminalno dejanje je lahko izziv le samemu storilcu ali pa neke vrste motivacijski izziv operativni kriminalistični oziroma policijski službi (sistemu nacionalne varnosti) ... Termin moramo torej uporabljati samo v povezavi z akterji iz sistema nacionalne ali mednarodne varnosti (npr. policija, kriminalistične in protiteroristične službe, vojska, obveščevalne službe, mednarodne varnostne in obrambne organizacije itd.), ki skušajo odpraviti posledice ali preprečiti izbruh grožnje varnosti«.

Prizadevanje za absolutno varnost je nesmiselno, saj jo je nemogoče doseči, težnja k njej, v luči iskanja kar najboljšega približka absolutni varnosti, pa je legitimna. Terorizem kot glavni vir ogrožanja ni več problem samo nacionalne varnosti, postaja namreč problem regionalne oziroma globalne varnosti (Grizold 1999, 19).

Vojaški viri ogrožanja izgubljajo na pomenu, se pa na drugi strani krepijo in vedno močnejše ogrožajo varnost nevojaški viri ogrožanja, ki pa za družbe in predvsem države niso nič manj ogrožajoči kot konvencionalna vojna. Najpogosteje so med seboj povezani na političnem, vojaškem, ekonomskem, informativnim, okoljevarstvenim in notranjevarnostnem področju. Vire ogrožanja tako predstavljajo grožnja z uporabo sile in agresijo, vojaški napad, migracije, terorizem, organiziran kriminal, uničevanje okolja, gospodarske blokade vključno z energetsko krizo, informacijske oziroma kibernetične blokade ali delovanje, zdravstveno epidemiološko ogrožanje ter naravne in druge nesreče. Uresničevanje interesov RS je lahko

izpostavljeno posrednemu delovanju, ki obsega vse od delovanja obveščevalnih služb do ukrepov gospodarskega, tehnološkega, finančnega, trgovskega in informacijskega delovanja (Resolucija o strategiji nacionalne varnosti RS 2001, 2).

3.3.1 Vzroki za spopade in vojaška dimenzija ogrožanja nacionalne varnosti

Kaj so vzroki za spopade, nemire in vse ostale oblike ogrožanja varnosti? Debeljak (2004, 60 – 61) ugotavlja, da je razlika mati identitete, kar pomeni, da se pripadniki svoji skupini lahko podredijo in se z njo in ostalimi pripadniki poistovetijo zgolj preko premostitve razlik, ki pa kljub vsemu ostajajo. Vedno obstaja delitev med nami in njimi, ne glede na jezikovne, regionalne, nacionalne, urbane ali verske skupnosti. Kulture se nikoli popolnoma ne poenotijo. Huntington (2005, 18 – 19) trdi, da sta kultura in z njo povezana kulturna identiteta najvišji obliki civilizacijske identitete in tvorita vzorce povezovanja, spopadanja in razpadanja po koncu hladne vojne. Obstaja več polov in civilizacij, globalna politika je mnogopolarna in mnogocivilizacijska. Zahodna civilizacija ostaja še naprej najmočnejša, a se tudi ravnotežje moči spreminja, kar posledično pomeni, da se vpliv in moč zahodne civilizacije zmanjšuje. Države med seboj sodelujejo, so odvisne druga od druge in se povezujejo v skupine, to pa najpogosteje pomeni, da se povezujejo kulturno sorodne družbe in države⁵. Zaradi univerzalizma se Zahod, še posebej ZDA, zapleta v konflikt z vzhodom, islamom, Kitajsko ipd., kar ne obeta nič dobrega. Zahod mora, po prepričanju Huntingtona, svojo civilizacijo sprejeti kot enkratno, ne pa tudi univerzalno.

V svetu kot ga poznamo danes, odnosi med državami, ki pripadajo različnim civilizacijam, ne bodo dobri, zgledni ali tesni. Pogosto bodo nasprotovadni, vendar pa so

---

⁵ Običajno se med seboj povezujejo države s sorodno kulturo in se tako po moči izenačijo z državami, s katerimi nimajo skupne kulturne sorodnosti. To je še posebej značilno za države z jedrskim orožjem, saj njihova moč privlači njim kulturno sorodne in odbija kulturno drugačne. Jedrske države lahko k sebi pritegnejo tudi narode drugih civilizacij, ki pa se temu lahko upirajo in izmikajo (Huntington 2005, 195). Jedrske države s svojimi »zaveznici« med seboj tudi tekmujejo na vojaškem, političnem, ekonomskem, diplomatskem in drugih področjih ter tako izkazujejo moč, nikoli ali v zelo redkih primerih pa se bodo med seboj tudi pomerile v neposrednem vojaškem spopadu z uporabo sile (Huntington 2005, 263).

nekateri medcivilizacijski odnosi bolj nagnjeni h konfliktom kakor drugi⁶ (Huntington 2005, 229).

Prezelj (2007: 12) o ocenjevanju ogrožanja nacionalne varnosti pove, da je to proces spreminjanja groženj varnosti, ki obsega: »identificiranje pojavov, ki ogrožajo nacionalno varnost oziroma bi jo lahko ogrozili, utemeljevanje razlogov, zakaj identificirani pojavi ogrožajo nacionalno varnost, analiziranje njihovih splošnih in konkretnih pojavnih značilnosti, analiziranje in opredelitev tipičnih povezav z drugimi grožnjami, ocenjevanje oziroma merjenje intenzivnosti identificiranih pojavov oziroma groženj, kar lahko temelji na indikatorjih, ocenjevanje potencialnih ali že povzročenih posledic in tveganj v zvezi z grožnjami, posredovanje ocen relevantnosti odločevalcem in posredovanje obvestil javnosti«.

Grožnje je potrebno stalno spremljati in ocenjevati, to pa morajo početi državni organi, glede na področje svoje pristojnosti. Tu veliko vlogo odigrajo lokalni organi, državni organi, meddržavni organi, nevladne organizacije in njihovo sodelovanje (Prezelj 2007, 13).

Oboroženi konflikt je eksplicitna grožnja varnosti. Takšna uporaba vojaške sile ogroža temeljne družbene vrednote in civilizacijske pridobitve. Zgodovinsko gledano so vojne glavni razlog za večino človeških žrtev in materialne škode (Prezelj 2007, 171). Vojaška oblika ogrožanja v klasičnem, konvencionalnem smislu pa danes ne predstavlja več edine oblike ogrožanja. Skozi zgodovino je bila to glavna oblika ogrožanja nacionalne varnosti držav, danes pa predstavlja le eno izmed mnogih oblik ogrožanja in izgublja na pomenu. To seveda ne pomeni, da to ogrožanje ni več prisotno, pač pa da v Evropi, ZDA in ostalih delih razvitega sveta ni jasnih in neposrednih groženj za konvencionalni spopad. Nam najbližja izjema je obrobje Evrope in Bližnji vzhod.

»Konvencionalna vojna, kot sta bili prva in druga svetovna vojna, danes tudi ni preveč verjetna, obstaja pa ogromno število manjših internih oboroženih konfliktov, kar povzroča delitev držav na stabilne in nestabilne« (Prezelj 2001b, 851). Vojaške krize in uporaba sile

---

⁶Civilizacije se bodo v prihodnje spopadale, ker so razlike med civilizacijami temeljne in ne bodo izginile. Civilizacije se razlikujejo v jeziku, kulturi, zgodovini, tradiciji in religiji. Te razlike sicer ne peljejo direktno v konflikt, je pa res, da so te razlike največkrat sprožile najdaljše in najbolj nasilne konflikte. Rast zavesti civilizacije stopnjevana z dvojno vlogo Zahoda. Ta je na vrhuncu svoje moči in ne skriva želje po preoblikovanju sveta po lastnih merilih, še posebej Vzhoda. Kulturne razlike so težje rešljive kot pa politične in ekonomske. V razrednih in ideoloških konfliktih se je bilo ključno vprašati »Na kateri strani si?«, v konfliktih med civilizacijami zaradi kulturnih in ostalih razlik pa »Kdo oziroma kaj si?« Ekonomski regionalizem povečuje. Če bo uspešen, bo okreplil civilizacijsko zavest. Procesi ekonomske modernizacije in z njimi povezane družbene spremembe v svetu ločujejo ljudi od njihovih lokalnih identitet. Svet postaja globalna vas, zato se povečujejo interakcije med civilizacijami, s tem povezano pa se krepi vedenje o vseh vrstah razlik med njimi (Gutman 2008, 17). Lester Pearson (v Huntington 2005, 411) je opozoril, da človeštvo vstopa v »obdobje, ko se bodo različne civilizacije morale naučiti živeti druga ob drugi v miru, se učiti druga od druge in si medsebojno bogatiti življenje. Alternativa na tem prenaseljenem majhnem svetu je nerazumevanje, napetost, spopad in katastrofa«.

oziroma agresije⁷ gredo z roko v roki s politiko in z njo povezanimi odnosi tako znotraj države kot tudi zunaj njenih meja tj. meddržavne aktivnosti.

Nemogoče je danes govoriti tudi o vojaški grožnji, ne da bi se navezali na grožnje, ki pretijo varnosti iz drugih oblik ogrožanja nacionalne varnosti. Prezelj (2001b, 853) pravi tudi: »Vojaška dimenzija varnosti sodobnih družb in držav je potemtakem zelo tesno povezana z nevojaškimi dimenzijami. To pomeni, da eskalacija vojaškega ogrožanja varnosti vpliva na eskalacijo nevojaških groženj in obratno«. Pri celovitem analiziranju vojaškega ogrožanja države moramo torej upoštevati tudi mnoge nevojaške dejavnike kot možne vzroke⁸ (Prezelj 2001b, 853 – 854).

Analize in trenutno stanje v Evropi kažejo, da je Slovenija vojaško relativno neogrožena. Potrebno pa je upoštevati ozemeljski spor s Hrvaško, kar je, kot sem že prej omenil, zgodovinsko in statistično gledano najpogostejši vzrok za nastanek in začetek oboroženega konflikta. To je seveda zgolj teoretična opcija za nastanek konflikta, obe državi sta namreč demokratični, dovolj zreli in imata dovolj drugih skupnih in mednarodnih interesov, da do dejanskega konflikta ne bo prišlo (Prezelj 2001b, 859).

Prezelj (2001b, 849) pravi, da je prehod od vojaškega k nevojaškemu ogrožanju potekal v treh stopnjah. Pred hladno vojno je ključno vlogo odigrala grožnja konvencionalnega napada, v času hladne vojne je to vlogo prevzela možnost jedrskega napada, po koncu hladne vojne pa pobudo prevzemajo subnacionalne in nevojaške grožnje. Danes večino groženj varnosti predstavljajo druge oblike ogrožanja, vedno pogostejše so nevojaške oblike, kot so kriminal, terorizem, migracije, revščina, okoljske in gospodarske grožnje itd. Vojna je prepovedana tudi po ustanovni listini OZN, prepovedana je tudi grožnja in vsakršna uporaba sile uperjene zoper ozemeljsko nedotakljivost in politično neodvisnost katerekoli države.

---

⁷ »... agresivna dejanja, ne glede na vojno napoved, so oborožena invazija, napad ali okupacija ozemlja neke države, bombardiranje, kakršenkoli napad na oborožene sile, blokada pristanišč ali obal neke države, pošiljanje prostovoljnih ali najemniških oboroženih skupin, ki izvajajo oborožene armade, ipd.« (Prezelj 2007, 181). Pogoste meddržavne aktivnosti, ki odražajo eskalacijo vojaškopolične krize so tudi: »protestne note, obtožbe in zanikanja, poziv veleposlanikov v domačo državo na posvetovanja, odpoklic veleposlanika, grožnja z resnimi posledicami, če nasprotnik ne preneha z določenimi aktivnostmi, grožnja z omejenim ter popolnim bojkotom ali embargom, intenzivno uradno ožigosanje nasprotnika, propaganda doma in v tujini, izvedena omejenega ali popolnega gospodarskega bojkota ali embarga, formalna prekinitvev diplomatskih odnosov, svarilne nenasilne vojaške akcije, vznemirjanje ali celo onemogočanje potovanj in komunikacij med državama, uradne blokade, svarilna uporaba omejene sile, povračilni ukrepi in aretacije tujih državljanov, vojna različnih oblik in intenzivnosti« (Hosti v Prezelj 2007, 180 – 181).

⁸Pri proučevanju ogrožanja varnosti držav z vidika vojaškega ogrožanja, se je potrebno osrediniti tudi na ozemeljske oziroma vse konflikte v zvezi z mejo. Ti konflikti tako skozi zgodovino kot tudi statistično gledano predstavljajo najpogostejši vzrok za nastanek oboroženega konflikta ali spopada (Prezelj 2001b, 859). »... ključni vzroki za nastanek oboroženih konfliktov (za eskaliranje vojaških groženj) po svetu v sporih v zvezi z vlado ali ozemljem« (Prezelj 2007, 171).

Prezelj (2001b, 849) nadaljuje, da so nevojaške grožnje obstajale tudi že prej, poznamo jih skozi celo zgodovino, vendar se je spremenila njihova razsežnost, pogostost in narava. Družba vedno bolj zaznava nevojaške oblike ogrožanja in to je največja sprememba. Hladna vojna je v ospredje postavljala jedrski spopad, medtem ko so ostale oblike ogrožanja ostale v senci. Prav s koncem hladne vojne se je tako odprlo oziroma obnovilo zaznavanje ostalih, predvsem nevojaških oblik ogrožanja. Vojaške grožnje⁹ so vedno prisotne, njihova pomembnost lahko niha, prisotne so bile pred, med in po koncu hladne vojne, dejstvo pa je, da jim razvite družbe pripisujejo manjši pomen. Varnostni aparati držav morajo biti nanje vedno pripravljeni, saj v primeru sprožitve predstavljajo resno grožnjo in so najdestruktivnejša nevarnost človeški civilizaciji.

Vojaška dimenzija ogrožanja nacionalne varnosti držav je kompleksen in zapleten pojav, na katerega vpliva mnogo dejavnikov, tako neposrednih kot posrednih. Slovenija kot samostojna država neposredno ni ogrožena, ogrožena je posredno. Spada na t. i. Zahod, geostrateško se nahaja v neposredni bližini še vedno ne povsem mirnega in stabilnega zahodnega Balkana, s sodelovanjem v misijah zveze NATO pa so neposredno ogroženi tudi pripadniki SV kot del mednarodnih mirovniških sil v Bosni in Hercegovini, na Kosovem in v Afganistanu, to je najbolj vročem kriznem žarišču ta čas. Seveda ne moremo spregledati niti diplomatskih in mednarodnih zapletov med RS in Republiko Hrvaško, saj nam je znanih že kar nekaj meddržavnih aktivnosti, ki po Holstijevem seznamu predstavljajo eskalacijo vojaškopolitične krize. Na splošno pa kljub vsemu lahko zaključimo, da je Slovenija z vidika vojaškega ogrožanja nacionalne varnosti relativno varna država.

---

⁹ »Danes pravimo, da so vojaške grožnje varnosti tradicionalno primarna kategorija v razmišljanju o varnosti na državni in meddržavni ravni, saj vključujejo uporabo vojaške sile, ki je večinoma namerna, usmerjena in ogroža vse pridobitve katerekoli družbe. Primeri vojn po koncu hladne vojne na prostoru nekdanje Jugoslavije samo potrjujejo aktualnost (proučevanja) vojaškega ogrožanja varnosti« (Prezelj 2001b, 849). »Dejstvo je, da ekstremno obliko vojaške grožnje varnosti predstavlja sama sprožitev oboroženega konflikta oziroma oboroženega reševanja spora. Vsi ostali pojavi, ki jih označujemo za vojaške grožnje varnosti, so neposredno ali posredno izvedeni iz tega. Denimo nevarnost širjenja jedrskega, kemičnega in biološkega orožja štejemo med vojaške grožnje varnosti ravno zato, ker bi njihova velika razširitev povečala verjetnost oboroženega konflikta. Ključna vojaška grožnja varnosti sodobne družbe je torej oboroženi konflikt oziroma oboroženo reševanje konfliktov ne glede na vzrok« (Prezelj 2001b, 850).

3.3.2 Teroristično ogrožanje nacionalne varnosti

Postavitev oziroma poskus najdbe definicije¹⁰ terorizma je zelo zapleten in težak, saj ima beseda močan negativen prizvok. Označen je kot največja grožnja varnosti na svetu, še posebej za ZDA. Edini skupni imenovalec terorizma in njegova definicija ostaja grožnja z nasiljem in nasilje samo (Smolej 2003, 53). Definicij terorizma je ogromno, vsaka vsebuje svoje prednosti in slabosti, enotna definicija ne obstaja, večina pa jih vsebuje in se strinja z elementi, kot so uporaba nelegalne in nelegitimne sile, državne in nedržavne akterje, asimetrične metode delovanja, ki temeljijo na politični, verski in kulturni osnovi ter napadi proti lahkim civilnim in pasivnim vojaškim tarčam z namenom vplivanja na javnost in vlade držav. Terorizem ogroža tako nacionalno kot tudi mednarodno varnost držav zaradi uporabe metod in posledic, ki jih le-te prinašajo. To so človeške in predvsem civilne žrtve, strah in spodkopavanje temeljnih načel, na katerih so zgrajene in še naprej gradijo sodobne demokracije (Prezelj 2007, 81).

Prezelj (2006, 20) opredeli terorizem kot načrtovanje, organiziranje, izvajanje in podpiranje nasilnih dejavnosti, usmerjenih večinoma proti nedolžnim civilnim ciljem z namero doseganja določenih političnih ciljev, predvsem vplivanja na šefe držav oziroma politične odločevalce. K terorizmu uvršča že same grožnje s terorizmom, ki ga označuje kot izraz ekstremizma, ki pomeni maksimiziranje lastnih ciljev brez oziranja na mnenje večine.

Teroristične skupine so t. i. »politične stranke«, ki za doseg svojih ciljev uporabljajo nasilne metode in orožje. Njihov cilj je vedno političen, operativno si zagotovijo podporo v najširšem pomenu besede in infrastrukturo, taktično pa ustvarijo vojaško silo, nakopičijo gospodarsko premoženje in politično moč. Teroristične skupine razvijajo ideologijo in sistem prepričanj, z namenom doseganja svojih namenov in ciljev. Teroristi svoje cilje dosegajo z

---

¹⁰ Najpogosteje uporabljena, a neenotna definicija terorizma, ki jo uporablja tudi OZN, je akademska konsenzualna definicija ZN, ki je nastala po predlogu A. P. Schmidta: »Terorizem je nelagodje vzbujajoča metoda ponavljajočega se nasilnega dejanja, ki jo uporabljajo (pol-) prikriti posamezni, skupinski ali državni akterji iz posebnih, kriminalnih ali političnih razlogov, pri čemer, v nasprotju z atentati, neposredne tarče nasilja niso glavne tarče. Človeške žrtve nasilja so načeloma izbrane naključno (priložnostne tarče) ali pa selektivno (predstavniki ali simboli tarče) izmed ciljnega prebivalstva in služijo kot proizvajalci sporočil. Na grožnjah in nasilju osnovani komunikacijski procesi med teroristi (organizacijami), žrtvami in glavnimi tarčami so uporabljeni za manipuliranje glavne tarče (občestva), tako da jih spremenijo v tarčo terorja, tarčo zahtev ali tarčo pozornosti, odvisno od tega, ali prvenstveno želijo ustrahovanje, prisilo ali propagando« (Smolej 2003, 54). Slovar slovenskega knjižnega jezika terorizem definira kot: terorizem -zma m (i) uporaba velikega nasilja, zlasti proti političnim nasprotnikom, s katerim se hoče doseči, da se kdo boji: boriti se proti vsem oblikam terorizma; mednarodni terorizem // ekspr. uporaba nasilja, nasilnega ravnanja, s katerim se hoče doseči, da si kdo ne upa ravnati, kot hoče, želi: naveličati se očetovega terorizma (Slovar slovenskega knjižnega jezika).

izvajanjem kampanje znotraj ideoloških okvirov. Nameni se sicer razlikujejo glede na ideološko usmeritev terorističnih skupin, njihovi skupni cilji pa so doseči priznanje na lokalni, državni in mednarodni ravni. Zastraševanje in prisiljevanje tako državljanov kot vlade je način delovanja z namenom izzivanja prekomerne reakcije vlade in s tem povezane pridobitve večje javne podpore (Steven & Guanaratna 2004, 4 – 8).

Državni terorizem izvajajo ali pri tem vsaj pomagajo državni organi, kar ima dva vidika. Za terorističnimi akcijami stojijo posamezniki in skupine, ki so pripadniki tajnih služb ipd. Drugi vidik predstavlja predvsem represija in teroristične metode, ki jih uporabljajo državni organi znotraj države kot sestavni del ohranjanja statusa quo (Pašanski 1987, 73). Cilj državnega terorizma je povzročanje strahu med državljani ter s tem spremembo njihovega obnašanja (Uekert 1995, 11). Ob upoštevanju te trditve in če sem vključimo še nasilje, ki ga izvajajo države, potem lahko zaključimo, da je danes najpogostejša oblika terorizma državna ter da je protidržavni terorizem relativno nepomemben v primerjavi z državnim terorizmom, gledano strogo s količinskega vidika in pogostosti. Dejstvo ostaja, da imajo tudi najmanjše države več moči za teroriziranje kot pa najbolj napredni protidržavni teroristi (Sluka 1999, 2).

Ideološki terorizem¹¹ je poseben politični fenomen, ki ga prav zato tudi pojasnjujemo s političnimi termini. Deli se na ultra desno, t. i. »črno« oziroma fašistično in ultra levo, t. i. »rdečo« obliko političnega delovanja. Najbolj pogosti motivi ideološkega terorizma so nacionalne, separatistične, religiozne, rasne ali revanšistične narave (Simeunović v Gračanin 1989, 45).

---

¹¹ Nemogoče je raziskati različne in med seboj konfliktne ideologije, ki motivirajo teroriste. Temeljnih je pet skupin ideologij: nacionalizem, anarhizem, nihilizem, levičarska in desničarska politika, najbolj zanimivo pri vsem skupaj pa je, da se med seboj ne izključujejo. Nacionalizem: gre za občutek nacionalne pripadnosti oziroma pripadnost skupini ljudi, ki si želi sama vladati. Je neizogiben pojav pri razvoju politično-ekonomskih sistemov. Anarhizem: gre za zahteve za odpravo oblasti, ker naj bi zlo izhajalo predvsem iz oblasti enega človeka nad drugim. Nihilizem: gre za dvom v vse vrednote in njihovo obsojanje, želijo si konec statusa quo. Desničarska politika: država je postavljena kot absolutna entiteta, ki podpira družbeno stabilnost, tudi na račun civilnih svoboščin. V najbolj ekstremni obliki se desničarska politika identificira s fašizmom. Levičarska politika: v središču je doktrina Karla Marxa, družbene spremembe naj bi v rokah držali delavci in proletariat (Symposium on international terrorism 1984, 210 – 211). Pod terminom separatistični terorizem označujemo nasilje motivirano s političnimi cilji, za katerimi stojijo avtonomni nedržavni akterji znotraj okvirov lastne države, tarče pa predstavljajo oziroma omejujejo nacionalne meje. Na drugi pa obstaja terorizem, ki je lahko tajen ali javen in ga znotraj države izvajajo državni organi sami proti svojim državljanom (Pašanski 1987, 8). Sem spadajo skupine, ki se poslužujejo terorizma za dosego nacionalne ali etnične osvoboditve od države, ki ji pripadajo. Želja po odcepitvi pa ni edina značilnost separatistov, obstaja namreč tudi odtujenost od demokratičnega procesa države, v kateri se nahajajo. Ker ponavadi separatisti predstavljajo manjšino v državi, je prisotno tudi nezaupanje v večino in vse demokratične vzvode oblasti, saj tako večina izvaja diskriminacijo nad manjšino. Prav zato je po mnenju strokovnjakov terorizem, ki ima nacionalne ali verske korenine, vedno najsilovitejši, najbolj uporniški in posledično tudi najuspešnejši (Dimitrijević 1982, 96). Posebnost tega terorizma je tudi premišljena izbira nasilnih sredstev, saj bi prekomerna uporaba nasilja ogrozila podporo svoje skupnosti. Težavo predstavlja tudi dejstvo, da je takšen terorizem težko prepoznati, saj akterji sebe označujejo kot borce za svobodo.

Primat med pogostostjo pojavljanja in močjo, ter stopnjo ogrožanja v zadnjih desetletjih predstavlja verski terorizem. Pred okoli 50 leti so se začela po svetu pojavljati radikalna religiozna gibanja, ki so močno vplivala na sodobni terorizem. Takrat je terorizem začel postajati tudi meddržavni oziroma globalni problem, ki ni bil več omejen zgolj na eno državo. Tako glede načina delovanja, izbire ciljev kot tudi po smrtnosti je v zadnjem času verski terorizem najbolj ogrožujoč. Verski teroristi namreč žrtev med neidentificiranimi civilisti ne štejejo kot nekaj moralno spornega¹², še več, to je po njihovem mnenju edini način in najlažja pot za uresničitev svojih ciljev. Boriijo se zgolj za svoje lastne interese in interese isto verujočih, kar je relativno ozka skupina ljudi. Verski terorizem je oblika nasilja, ki ga ljudje izkoriščajo v imenu religije in predstavlja sredstvo za doseg verskih ciljev. Verski teroristi se legitimirajo skozi religijo in s tem opravičijo svoja dejanja, saj gre za višji cilj – uresničitev božjih ciljev. Zavedajo se tudi, da cilj ni hitro in lahko dosegljiv, pač pa da gre za dolgotrajen in težak boj, ki mu sledi božja nagrada (Al-Khattar 2003; 95 – 103).

Izrabljanje religije za legitimizacijo terorizma je značilno za vse večje religije: islam, judaizem in krščanstvo. Zadnje čase se najbolj pogosto govori o islamskih teroristih, predvsem samomorilskih islamskih skrajnejših. To seveda ne pomeni, da je islam nasilna religija oziroma bolj nasilna¹³ od ostalih, pač pa to izvira iz javnega poistovetenja in poudarjanja pomena vere v teh terorističnih organizacijah, skupinah in posameznikih.¹⁴

Terorizem je s strani držav in mednarodnih organizacij in institucij nesprejemljiv in tudi obsojan. Tako ga je obsodilo že Društvo narodov, po koncu druge svetovne vojne pa je

---

¹² »Nobenega dvoma ne more biti, da teroristični napad na ZDA ni le napad na to državo, temveč napad na temeljne človeške vrednote. Zločinsko ubitih je bilo več kot 3.200 ljudi, desettisoči so bili huje ali lažje ranjeni. Uničeno je bilo več milijard dolarjev vredno premoženje, povzročena grozljiva posredna in neposredna psihološka, ekonomsko-finančna, etična, varnostna in druga škoda. Na svetovni dan miru, 11. septembra 2001, so bili civilisti z več kot 80 različnih držav napadeni in ubiti brez kakršnegakoli opozorila ali vzroka v terorističnem napadu, ki ni prestrašil le Američane, ampak vse ljudi katerekoli vere, narodnosti, vsakega posameznika, ki ceni človeško življenje« (Anžič 2002, 463).

¹³ Islam prepoveduje nasilno islamizacijo. To je potrjeno v Koranu, natančneje v poglavju El-Bekare, kjer je zapisano, da »ni prisile v vero«. Do nasilne islamizacije tako ne sme priti in ni tudi nikoli prišlo. Država z največjim številom muslimanov na svetu je Indonezija, kjer pa ni bilo nasilje islamizacije, vera se je namreč razširila preko trgovcev (Pašić 2002, 131).

¹⁴ »Večina muslimanov ni fundamentalistov in večina fundamentalistov ni teroristov. Večina današnjih teroristov je muslimanov in se s tem tudi poistovetijo. Logična reakcija je, da se muslimani pritožujejo, ko svetovni mediji poročajo o terorističnih gibanjih ali dejanjih kot »islamskih«. Ob tem se sprašujejo, zakaj mediji z verskim predznakom ne označujejo irskih ali baskovskih teroristov kot krščanskih. Odgovor je preprost: sami se ne poistovetijo, izpostavljajo ali se opisujejo s tem pojmom in verskim predznakom« (Lewis 2003, 117).

na to področje močnejše posegla organizacija ZN in sprejela številne resolucije¹⁵ (Bassioni 1986, 178).

Pomemben je tudi splet indikatorjev¹⁶, ki se nanašajo na obstoj in delovanje ekstremističnih skupin. V vsaki državi namreč obstajajo ekstremistične družbene skupine, ki pa največkrat ne pomenijo neposredne grožnje s stališča terorizma, vendar pa je zanje znano, da bi lahko uresničevale svoje cilje tudi z uporabo nasilja, ki lahko vsebuje teroristične značilnosti. Pomembni dejavniki so tudi možnosti radikalizacije določenih skupin, viri njihovega financiranja in zbiranja sredstev, ropi oziroma izginotja orožja, najdbe nelegalnih skladišč orožja in eksploziva, vdori in zlorabe informacijske infrastrukture, tihotapljenja ljudi oziroma ilegalnih prehodov čez meje držav, tudi način, kako take in podobne skupine prihajajo do novih članov oziroma na kakšen način novačijo nove pripadnike, je pomemben dejavnik v preprečevanju ogrožanja varnosti (Prezelj 2007, 90-93). Huntington (2005, 389) dodaja in kot velik problem, tako v mednarodni kot tudi nacionalni varnosti, vidi zlom oziroma moralni propad družbe¹⁷.

Ukrepev in oblik delovanja proti terorizmu je več¹⁸. Države bi lahko pasivno čakale, da teroristi naredijo prvi korak oziroma da pridejo na dvorišče in bi jih državni varnostni organi tam poizkušali zaustaviti. Ta opcija ni najboljša. Še posebej ZDA kot vodilna velesila in »svetovni policist« se poslužujejo vseh oblik delovanja oziroma preprečevanja terorizma na

---

¹⁵ 12. 9. 2001 je OZN sprejel »Resolucijo 1368«, 28. 9. 2001 pa še »Resolucijo 1373«, na podlagi katere naj vse države preprečijo in preganjajo financiranje in kakršno koli podporo terorističnim skupinam. Poskrbeti morajo tudi, da pridejo vsi kakor koli vpleteni v teroristična dejanja pred sodišča (Anžič 2004, 8).

¹⁶ Obstajajo tri skupine indikatorjev, preko katerih država lahko ugotavlja potencialno teroristično ogroženost. Splošni indikatorji ogrožanja pomagajo ugotavljati, ali v državi sploh obstajajo pogoji, ki bi izzvali terorizem. To so politične, ideološke, gospodarske, verske ipd. razmere, ki bi lahko vodile k terorizmu. Lokalni indikatorji ogrožanja se nanašajo na spremljanje konfliktov na lokalni ravni, kot so oblikovanje radikalnih skupin, obvestila o oboroževanju teh skupin, naraščajočim nasiljem ipd. Specifični indikatorji ogrožanja pa so predvsem ocenjevanje pomembnosti in privlačnosti določenih potencialnih ciljev oziroma tarč v javnosti, bližina varnostnih organov, zgodovina napadov ipd. (Prezelj 2007, 85 – 86).

¹⁷ Znaki moralnega propada so: porast antisocialnega ravnanja (kriminal, porast uporabe mamil, porast nasilja ipd.), razpad družine (ločitve, več zunajzakonskih skupnosti, najstniške nosečnosti in enostarševske družine ipd.), zmanjševanje socialnega kapitala, kar velja predvsem za ZDA (članstva v prostovoljnih organizacijah ipd.), vsesplošno zmanjševanje delovne etike in s tem povezanega naraščanja osebne razvajanosti, manjše zanimanje za intelektualne dejavnosti (manj znanstvenih dosežkov ipd.).

¹⁸ Kot odgovor na terorizem poznamo tudi različne protiukrepe. Mogoče se zdi, da ima represija najboljše možnosti, da terorizem izgine, a to ne odpravlja razlogov, zaradi katerih je nastal. Potrebni je več različnih pristopov za rešitev problema. Države oziroma vladni odločevalci imajo za ta cilj na voljo represivne in pravne mehanizme. Pri represivnih mehanizmih je vključena uporaba sile, tako vojaških kot paravojaških enot. Izvajajo lahko prikrite operacije (sabotaže, ugrabitve, atentati, ipd.) operacije z namenom uničenja delovanja (letalski napadi) in preventivno – kaznovalni napadi na tarče povezane s teroristi. Spravni mehanizmi pa so mehanizmi, ki ne vsebujejo represivnih metod in uporabe sile. Sem spadajo predvsem diplomatske metode, kot so delno popuščanje, pogajanje z teroristi, socialne reforme, ki odpravljajo temeljne razloge za nastanek terorizma, ter uresničevanje zahtev teroristov. Vse našteje rešitve so politične in vojaške, obstaja pa še druga pomembna raven boja proti terorizmu: legalistična raven. Ta leži znotraj delovanja in pristojnosti pravosodnih organov in policije, tako v domačem kot mednarodnem okolju. Vlade sprejemajo tudi *ad hoc* protiteroristične zakone (Martin 2006, 347).

tujih tleh in ne doma. Tako se ponavadi oblikuje protiteroristična koalicija, kjer pa ZDA nosijo največje breme, vojaško in idejno. To je lahko dvorezen meč, saj večina islamskega sveta zavrača zahodne oblike življenja, še posebej močan je protiamerikanizem. Takšne protiteroristične vojaške koalicije delujejo tako, da sprožijo vojno oziroma začnejo z vojaški posegi v določenih delih sveta oziroma državah. Gre za klasično obliko vojne, kjer pa koalicijskim enotam stojijo nasproti nevidni sovražniki, ki niso pripadniki klasičnim vojaških enot, saj nimajo uniform, oznak, našitkov. Tudi z vidika primerljivosti opreme in oborožitve je takšen spopad sporen. Tu se že postavi prvo vprašanje, ali sploh gre v tem primeru za vojno. Seveda se težava nadaljuje, ko države, natančneje ZDA, ustanovijo vojaška sodišča. Tu se pojavi vprašanje, komu naj to vojaško sodišče sodi? ZDA vojne napovedi niso prejele, kar pomeni, da niso v vojni, zajeti borci, lahko jih imenujemo tudi teroristi, pa ne izpolnjujejo pogojev oziroma niso pripadniki vojske. Tako imajo status civilista, kjer pa se zatakne, saj vojaško sodišče nima pravice soditi nevojaškim osebam. Gre za zelo kompleksen problem, ki ga mnoge države oziroma njihovi odločevalci ne razumejo in se ga posledično ne lotevajo pravilno. To lahko pripelje do začaranega kroga še večjih težav, več nasilja, nestabilnih regij in delov sveta, ogrožanja nacionalne varnosti ter s tem posledično večanjem števila žrtev med civilisti.

»Po javno znanih strokovnih ocenah ogroženosti v preteklosti v Sloveniji neposredne teroristične ogroženosti nismo zaznali. To v bistvu pomeni, da v Sloveniji od osamosvojitve ni bilo teroristične skupine oziroma da ta ni delovala proti državi ali državljanom, kot se denimo dogaja v nekaterih drugih državah. To pomeni, da v Sloveniji ni dogodkov, povezanih z izvajanjem terorističnih napadov. Zato je verjetnost, da bi se Slovenija v bližnji prihodnosti soočila z dogodki, povezanimi s teroristično podporno dejavnostjo, večja« (Prezelj 2007, 87-88). Grožnjo Slovenski nacionalni varnosti s strani terorističnega delovanja sam vidim iz naslova članstva Slovenije v EU in predvsem zveze NATO. To seveda prinese s seboj povezane ugodnosti in kolektivno varnost ter sodelovanje, hkrati pa Slovenijo, skupaj z dejstvom, da je neizpodbitno del zahodne civilizacije, uvršča v skupino »sovražnih držav«. Ta skupina predvsem v arabskem svetu predstavlja agresorja oziroma tujek, ki jim pod okriljem nepriljubljenih ZDA vsiljuje svoj pogled na svet in njegovo organizacijo ter delovanje. To je po moji oceni največja nevarnost, ki pa ne preti zgolj na domačih tleh, pač pa so največja potencialna tarča kombiniranega terorističnega in vojaškega delovanja pripadniki SV na misijah v tujini, predvsem v Afganistanu.

3.3.3 Politično ogrožanje nacionalne varnosti držav

Politične grožnje državi predstavljajo vse dejavnosti, ki ogrožajo njen obstoj oziroma suverenost in ozemeljsko nedotakljivost. Suverenost¹⁹ je namreč tista temeljna lastnost države, brez katere država ne more obstajati (Prezelj 2000, 58). Suverenost lahko razložimo kot avtoriteto države znotraj svojih meja, kjer je državna oblast edina in najmočnejša sila. Sam izraz suverenost kot pravni izraz izvira iz časa vestfalskega miru, kjer je pomenil, da centralizirana – državna moč izvaja lastno zakonodajo in sodno avtoriteto znotraj svojih teritorialnih meja (Morgenthau 1995, 419).

Groženj suverenosti držav je veliko, omejujejo jih druge države s svojo močjo, velikostjo, prisotnostjo ipd., grožnjo suverenosti državi in predvsem družbi na splošno predstavljajo tudi vse druge oblike varnostnih izzivov. Država je nastala prav zaradi večje varnosti za prebivalce²⁰. Če je država demokratično urejena, pomeni, da mora zagotavljati pravičen sodni sistem, svobodne in poštene volitve, spoštovanje človekovih pravic in svoboščin, svobodo medije, javno dostopne informacije, nadzor nad oboroženimi silami, razvit sistem institucij civilne družbe ipd. Neupoštevanje teh kazalcev predstavlja politično grožnjo državi (Prezelj 2000, 59 – 60).

Politično grožnjo državi in njeni suverenosti lahko predstavlja tudi globalizacija. Meje padajo, kulturnih ovir in preprek več ni, prav tako ne med sistemi vrednot. Države med seboj vseeno tekmujejo, katera bo ostalim vsilila več pravil in vrednot, lahko pride do grožnje

---

¹⁹Prezelj (2000, 58 – 59) suverenost opredeljuje tudi kot državno vrhovno politično avtoriteto znotraj ozemeljskih meja države. Notranji vidik politične varnosti torej pomeni predvsem legitimnost, zunanji pa priznanje političnih enot, vzorcev in idej političnih institucij. Politična varnost torej pomeni stabilnost držav, ideologije in sistem vladavine, ki državam dajejo legitimnost.

Suverenost je tudi »absolutna« in »trajna«. Absolutna je, ker je ne omejujejo zakoni, saj ne obstaja višja oblast, ki bi jo lahko upoštevali. »Trajna« pa je zato, ker je suverenost vgrajena v notranjo sestavo politične organizacije in jim pripada, tako kot monarhija pripada kroni in ne kralju (Matteucci 1999, 173). Jönsson (2000, 74) v svojem delu loči notranjo suverenost, medsebojno odvisno suverenost, mednarodnopravno suverenost in vestfalsko suverenost. Medsebojno odvisna suverenost pomeni, da je vlada zmožna regulacije premikov ljudi, materialnih in drugih dobrin, denarja, idej ipd. preko svojih meja, saj zadeva predvsem nadzor in ne toliko samo oblast. Mednarodnopravna suverenost zadeva predvsem status in legitimnost ter dejstvo ali državo priznavajo druge države. Vestfalska suverenost pa se ukvarja predvsem z avtonomijo struktur oblasti znotraj države same. Poznamo tudi notranjo in zunanjo suverenost. Notranja suverenost pomeni, da država samostojno in popolnoma nadzoruje prebivalstvo in politiko znotraj svojih teritorialnih meja. Zunanja suverenost je sestavljanka zunanjih odnosov držav v mednarodnih odnosih, kjer je država najvišja oblast, nad njo pa ničesar več (Matteucci 1999, 19 – 28).

²⁰ Tukaj pa se pokaže paradoks, saj država za zagotavljanje varnosti ogroža tudi lastne prebivalce, saj politične grožnje državi pomenijo, da država ogroža ljudsko suverenost. Ta ogroža tako posameznike kot določene družbene skupine. Politične grožnje državi so politično nasilje, politični neredi in terorizem, nespoštovanje človekovih pravic, svoboščin, pomembna sta tudi dejavnika svobode tiska in medijev ter seveda nevarnost nedemokratskega političnega sistema (Prezelj 2000, 59 – 60).

varnosti. Znotraj procesa globalizacije poteka tudi prost pretok idej, denarja, ljudi, dobrin ipd., kar prav tako lahko izziva teritorialno oblast in suverenost države. Vprašanje je, kako naj država ohrani in poveča svoj vpliv in nadzor nad procesi globalizacije in kako naj jih sploh postavi, brez konfliktnih situacij ali ogrožene varnosti (Hudson 1999, 89 – 97). Veliko grožnjo varnosti države predstavljajo tudi etnična neheterogenost države. Bolj kot je država enotna in etnično heterogena, kamor štejemo tudi versko in jezikovno enotnost, manj je ogrožena. Grožnjo predstavljajo tudi kršitve človekovih pravic ter svoboda tiska in pretok informacij, ki sta najboljša pokazatelja demokratičnosti režima. Tako lahko zaključimo, da je demokratična in heterogena družba oziroma država manj politično ogrožena kot nedemokratične države (Prezelj 2000, 62 – 64). Do zapletov lahko pride ob zahtevi dela prebivalstva po odcepitvi in samoodločbi. Kljub dejstvu, da je samoodločba zapisana tudi v ustanovni listini OZN, lahko močno ogrozi varnost države, saj je večinski del prebivalstva in s tem državnega aparata proti odcepitvi, kar lahko vodi v politično krizo. Politična stabilnost je tako cilj vsake vlade, ki pa je ne zagotavlja zgolj demokracija, tukaj je še pomemben dejavnik gospodarskega razvoja družbe in države. V demokratični ureditvi namreč obstaja tudi tržno gospodarstvo, ki mora biti svobodno, ogroža pa ga korupcija (Prezelj 2000, 62 – 64).

3.3.4 Ogrožanje nacionalne varnosti držav s strani organiziranega kriminala

Enotne definicije organiziranega kriminala ne poznamo oziroma le-ta ne obstaja. Gre namreč za zelo kompleksen in fleksibilen pojav. Razlogov za to je več, med drugim tudi ta, da se vseskozi spreminja, prilagaja, širi in gre v korak s časom. Njegove spremembe gredo z roko v roki s spremembami v družbi in predvsem gospodarstvu. Če se organiziran kriminal močno okrepi v državi, ga lahko označujemo celo za peto vejo oblasti. Ponekod kriminal presega moč državnih organov, omejujejo pa ga ne niti državne meje, zato postaja globalen pojav. Največjo grožnjo organiziranega kriminala predstavlja njegova izredna moč in možnost uporabe sile ter nezmožnost države, da bi pobirala davke, kar državo slabi, kriminal pa se na ta račun krepi. Denar, ki ga kriminalna združba pridobi na ilegalne način preko pranja denarja kanalizira v gospodarstvo. Ko se okrepi do te mere, da lahko vstopi preko raznih prevzemov v legalne gospodarske posle, to predstavlja največjo nevarnost za državo in družbo. Ponavadi organizirane kriminalne tolpe prevzemajo najbolj dobičkonosne posle in dejavnosti. Ti

dobički so še vedno precej nižji od prejšnjih, ilegalnih poslov, a so hkrati legalni, kar daje veliko varnost in zmanjšuje tveganje.

Ameriški zvezni preiskovalni urad FBI opredeljuje organiziran kriminal kot »vsako skupino z neko obliko formalizirane strukture, katere glavna naloga je pridobivanje denarja z ilegalnimi aktivnostmi, pri čemer skupine vzdržujejo svoj položaj z uporabo sile in grožnje, korupcijo javnih uslužbencev, izsiljevanjem in imajo vpliv na pomembne ljudi na posameznem območju ali državi« (Dobovšek 1997, 23). »Pojem organiziran kriminal ne smemo razumeti samo kot mafiji podobne, vzporedne organizacije, temveč organizacijo s skrbno izdelano delitvijo dela, zavestno in želeno delovanje večjega števila ljudi, načrtovano za daljše časovno obdobje, z namenom storiti kazniva dejanja ob uporabi moderne tehnologije zaradi doseganja čim hitrejšega in čim večjega dobička« (Dobovšek, 1997, 35). Dejavnosti organiziranega kriminala niso lokalno omejene, kar pomeni, da je mednarodno sodelovanje ključnega pomena. Evropske organizirane kriminalne skupine sodelujejo s skupinami zunaj EU, kar pomeni, da se skupine krepijo in jih je vedno težje odkriti. To otežuje delo²¹ organom, ki se ukvarjajo s preprečevanjem organiziranega kriminala (Meško in Dobovšek v Prezelj 2007, 105).

Najbolj dobičkonosna izmed vseh dejavnosti organiziranega kriminala je trgovina z drogo. Na tem področju vedno znova nastajajo nove organizirane kriminalne skupine. Prostitucija predstavlja pomembno dejavnost, vendar dobički niso več tako visoki kot nekoč. Trgovina z ljudmi in tihotapstvo emigrantov sta zelo pogost in dobičkonosen pojav. Emigrante najprej prepeljejo in nastanijo v določeni ciljni državi, nato pa se ponavadi nadaljuje izkoriščanje in delo, kar pripelje do tega, da so emigranti dolgoročno odvisni od kriminalnih združb. Pozabiti ne smemo kraje avtomobilov in njihovo tihotapljenje v bolj nerazvite države, druga možnost pa je, da jih razstavijo in prodajo za rezervne dele. V vsakem primeru prevozno sredstvo po ropu takoj potuje naprej in hitro doseže svoj cilj. Vedno bolj pogosta je trgovina s človeškimi organi. Z napredovnjem tehnologije na področju medicine in

---

²¹ Meško in Dobovšek (v Prezelj 2007, 106) trdita, da je organizirano kriminaliteto težko meriti, ker obstajajo različne definicije po svetu, obstajajo razlike v pravosodnih sistemih, obstajajo razlike v policijski registraciji organizirane kriminalitete, trenutne policijske dejavnosti potekajo na določenih področjih, obstaja vpliv drugih družbeno-političnih dejavnikov. Če je organizirano kriminaliteto težko meriti, jo je toliko težje nadzorovati oziroma preprečevati. Dvoršek (2001, 151) predlaga, da bi strategija omejevanja organiziranega kriminala temeljila na štirih stebrih. Prvi steber predstavlja povečanje rizika razkritja s kriminalistično obveščevalno dejavnostjo (veliko število informacij, ustreznih baz in analiz), drugi steber je izpopolnjevanje preiskovalcev in metod infiltracije v kriminalno združbo z namenom razbitja le-te, tretji steber predstavlja onemogočanje oziroma utrujanje zaradi omejevanja in preprečevanja pranja denarja in možnosti investiranja dobičkov. Zadnji steber predstavlja oblikovanje mednarodnega preiskovalnega prostora za učinkovito delovanje mednarodnih nadzornih institucij.

vedno večjih potrebah po organih za transplantacijo je to idealna priložnost za skupine organiziranega kriminala, ki se s to dejavnostjo ukvarjajo. Organe pridobivajo iz teles usmrčenih zapornikov, kot na primer na Kitajskem, nič hudega slutečih turistov v tujih deželah ipd. Vsak dan večji problem predstavljajo tudi kreditiranje z odušnimi obrestmi, ki jih kreditojemalec ne more odplačevati. To s seboj prinese posebne skupine za izterjavo dolgov, ki z uporabo nasilja in groženj poskrbijo, da se denar vrne ali posojilojemalci vračajo z različnimi protiuslugami. Vedno več je tudi ponarejanja osebnih dokumentov, potnih listov, kreditnih in bančnih kartic ter pranja denarja, kar vključuje vse tehnike in načine delovanja za pretvorbo ilegalno zasluženega denarja v pošten in zakonit prihodek. Pozabiti ne smemo niti trgovine z otroki ter otroške pornografije, ki se predvsem v nekaterih azijskih državah zelo hitro razvija in širi ter predstavlja pomemben del dobička (Kurež 2008, 26-29).

3.3.5 Ekonomski vidik ogrožanja nacionalne varnosti

Ekonomski vidiki ogrožanja nacionalne varnosti so kompleksen in zapleten pojav. Kot pravi Kopač (v Prezelj 2007, 51): »Bistvo ekonomske varnosti je povezano z močnimi nasprotji, zaradi katerih ni mogoče skoraj nič pridobiti, ne da bi kaj izgubili. Zato je pri ekonomskih dejavnostih izredno težko doseči razlikovanje med ogroženostjo in normalnim stanjem.« Buzan (1991, 123-126) se sprašuje, kaj pomeni ekonomska varnost v tržnem gospodarstvu. Znotraj ekonomskega sektorja v tržnem gospodarstvu veliko »gospodarskih groženj« spada med vsakodnevne dogodke. Delovanje trga, konkurenca in ostali dejavniki predstavljajo temelje tržnega gospodarstva. Šele ko dogodki na trgu in njihove posledice presežejo meje ekonomskega sektorja in posežejo v politični sektor, lahko začnemo zares govoriti o ogrožanju varnosti s strani ekonomskega ogrožanja²². Prezelj (2000, 64) gospodarsko varnost razdeli na raven posameznika, kar predstavlja stalen dostop do hrane,

---

²² S tem se strinja tudi Kopač (v Prezelj 2007, 51), ki pa to trditev še nadgradi: »Koncept tržne ekonomije je namreč opredeljen kot konkurenčen ekonomski sistem, katerega dinamika delovanja temelji na medsebojnem delovanju groženj, ranljivosti in priložnosti. Tržna ekonomska ureditev deluje le, če obnašanje posameznih ekonomskih akterjev oblikuje tržna konkurenca. Celotna produktivnost in uspešnost tržne ekonomije pa sta odvisni od tega, ali manj učinkovite in inovativne ekonomske akterje iz posla spodrinejo učinkovitejši in bolj inovativni akterji. Tržna ekonomska ureditev je torej zasnovana na precejšnji stopnji trajne negotovosti za vse njene akterje. Zato se zdi ideja o ekonomski varnosti znotraj tržne ekonomije protislovna, v takšnem okolju je namreč mogoča samo relativna varnost posameznega ekonomskega akterja, nikakor pa ne more priti do njegove absolutne varnosti«.

vode, zavetišča, obleke, izobrazbe ipd., na državni ravni pa predstavlja dostop države do surovin, ki so nujno potrebne za njeno preživetje.

Od ekonomskih zmogljivosti države je odvisno, koliko denarja za obrambna sredstva bo proračun države dodelil oziroma zdržal, obrambna sredstva pa pritiskajo na ekonomske zmogljivosti države. Malešič (2006, 46 – 47) o vprašanju razmerja med ekonomijo in varnostjo države vidi štiri sklope vprašanj. Prvi zajema vpliv nacionalne obrambe na ekonomsko dejavnost. Drugi sklop obravnava vpliv ekonomskih sprememb na nacionalno varnost. Tretji sklop govori o ekonomski državniški veščini, kar pomeni, da s soodvisnostjo držav uporaba vojaških sredstev upada, narašča pa uporaba ekonomskih sredstev. Obstajajo tri usmeritve ekonomskega bojevanja. Prva usmeritev pravi, da bi relativno šibke države nadzirale svoje redke vire z namenom vplivanja na močne in bogate države. Druga usmeritev trdi, da relativno močne in bogate države vplivajo na politiko šibkejših držav, z namenom da bi le-te uporabljale trgovinsko in finančno pomoč za politične preference. Tretja in hkrati najnevarnejša situacija pa je, da bi relativno močne države uporabljale ekonomska sredstva druga proti drugi. Četrty sklop vprašanj govori o nacionalni in ekonomski varnosti: poleg povečanega mednarodnega ekonomskega povezovanja je prisotna tudi nasprotujoča težnja blagega merkantilizma, ki naj bi ohranil družbeno notranjo avtonomijo.

Ekonomski vzroki, ki ogrožajo nacionalno varnost, so vezani na moč, natančneje na družbeno moč²³.

---

²³ Ideološki vir moči izvira iz potrebe človeka, da najde osnovni pomen življenja. »Manipulacija« z ideologijo, ki združuje vse skupne norme, vrednote ter sodelovanje v estetskih in ritualnih obredih, k čemur človek stremi, prinaša splošno družbeno moč. Ideološka moč je razpršena, kaže pa se predvsem v zmožnosti prepričevanja. Ker je ideološki vir moči dovolj vpliven in močan, lahko sega preko ekonomskih, političnih in vojaških moči. Ideologija tako ponuja možne rešitve ljudem različnih ras, spolov, kultur, držav in razredov, ki jih pesti podoben oziroma soroden problem. Oblikuje se nova transcendentalna oblika mreže družbene interakcije, ki je dovolj močna, da lahko z oblikovanjem nematerialne morale okrepi obstoječo organizacijo in znane odnose moči. Politični vir moči: predstavlja državno moč, ki je bolj ali manj avtoritativna, centralizirana oziroma centralno vodena. Vojaški vir moči: predstavlja ga družbena fizična sila. Njena primarna funkcija je obramba, ki mora biti organizirana, uporabi pa se jo lahko tudi v primeru napada. Vojaška moč izvira iz možnosti ohranjanja in zavarovanja življenja ter povzročanju smrti. Ima tudi neverjetno moč organizacije, mobilizacije in premikov mas ljudi iz različnih družbeno, prostorskih, socialnih in drugih območij. Kdor v državi obvladuje vojaško organizacijo, obvladuje državo, saj ima monopol nad močjo, ki predstavlja splošno oziroma široko in najvplivnejšo družbeno moč. Vojaška organizacija je organizirana avtoritativno, zagotavlja disciplinirano in rutinirano prisilo, kar je odlika predvsem modernih vojsk. Največji minus oziroma nevarnost, ki jo v državi predstavlja vojaška organizacija je bojazen pred vojaškim udarom. V državah zahodne civilizacije, v modernih družbah je vojaška moč omejena z državo, nad njo vlada drži monopol, vendar so kljub vsemu vojaške elite obdržale delno avtonomijo. Ekonomski vir moči: izhaja predvsem iz potrebe potrošnje naravnih virov skozi socialno organizacijo. Okrog te potrebe oz nalog se oblikujejo skupine, ki predstavljajo ekonomsko kategorijo, imenujemo jih razredi. Produkcija, distribucija, prodaja in poraba vključujejo velike količine široke družbene moči in so po pomemben del socialnega razvoja. Oblikuje se razdeljenost družbe in skupin ljudi na posamezne družbene sloje, kar povzroči družbeno razslojenost. Močnejši, tisti ki monopolizirajo produkcijo, distribucijo, prodajo, menjavo, porabo ipd., so pripadniki elite, vladajočega razreda, ki v svojih rokah držijo velik del kolektivne ekonomske moči (Mann 2005, 22 – 27).

To razčlemba je vpeljal Mann (2005, 22 – 27), ki jo vidi sestavljeno iz štirih virov: ideološkega, političnega, vojaškega in seveda ekonomskega.

Malešič (1994, 97) govori o treh glavnih teoretičnih šolah proučevanja ekonomske varnosti: politični realizem, kamor spadata neomerkantilizem in neorealizem, liberalizem in nazadnje marksizem²⁴. Vse tri šole so si enotne, da ekonomski dejavnik močno vpliva na nacionalno varnost.

Strange (1995, 29) trdi, da sta ekonomska in politična moč zelo povezani. Politična moč je povezana z ideološko močjo in je tista moč, ki določa pravila igre, po katerih se ekonomski trg ravna. S tem mu daje ali odvzema moč in svobodo. Na drugi strani pa ekonomska moč zagotavlja stabilnost tudi politični moči, vse skupaj pa ni možno brez pravne in fizične varnosti. Sem je potrebno dodati še vojaško komponento moči, ki je vezana tako na ideološko, politično in ekonomsko moč in stabilnost.

Neizpodbitno dejstvo torej je, da sta nacionalno gospodarstvo – ekonomska moč in nacionalna varnost močno povezana in odvisna drug od drugega. Nestabilna ekonomska situacija lahko zamaje varnostne temelje države, saj se zaradi morebitne krize, nezadovoljstva ljudi in drugih vzrokov ogrožanje nacionalne varnosti prenese na ostala področja. Ekonomska stabilnost in varnost namreč močno vplivata na varnost v državi. V ekonomsko šibkih časih in

---

²⁴ Realizem: gre za politiko moči in varnosti. Poudarja kvazianarhično naravo svetovnega političnega sistema, iz tega sledi posvečanje nacionalni varnosti. Obstajala naj bi mednarodna anarhija, kjer šteje vojaška in ekonomska moč. Temelj te teorije je, da ima močna država močno ekonomijo. Obstaja ena hegemonistična sila zagotavlja svetu mednarodno varnost in ekonomsko stabilnost. Realisti so razvili teorijo hegemonistične stabilnosti, kjer ena hegemonistična sila zagotavlja svetu ekonomsko stabilnost in mednarodno varnost. V realistični teoriji ima velik pomen tudi ekonomski dejavnik, saj se vojskovanje lahko odvija zgolj na temeljih dobave strateških surovin in industrijskega outputa (Malešič 1994, 107). Kopač (2006, 32 – 33) govori o treh podvrstah realističnega pristopa proučevanja ekonomske varnosti. Prvi je obrambno-industrijski pristop, ki je od začetka temeljil na dejstvu, da so obrambni izdatki odvisni od nacionalnega gospodarstva. Drugi je pristop obravnave oblik ekonomskih instrumentov zunanje politike. Ti instrumenti pomenijo, da se država lahko brani in so potrebni za projekcijo moči. Tretji pristop je geoeconomija. Ta poudarja, da vladi gospodarska rast ne pomeni samo blaginje državljanov, ampak da so ekonomske zmogljivosti tudi instrumenti državne politike, ker je mogoče uporabiti kot silo. Geoeconomisti tako ekonomsko tekmovanje med posameznimi državami razumejo kot boj z drugačnimi sredstvi. Trgovinski primanjkljaj pomeni, da postane država odvisna od uvoza in je zato ranljiva s strani groženj od zunaj. Liberalizem: gre za politiko soodvisnosti in transnacionalnih odnosov. Države postajajo odvisne tako druga od druge kot od akterjev mednarodnih odnosov, kamor spadajo tudi nedržavni akterji. Ne obstaja določena hierarhija, akterji so med sabo povezani na zelo različne načine. Navznoter velja, da večja kot je blaginja, manjši je pritisk obrambnih bremen na ekonomsko dejavnost. Navzven pa velja, da se z globalnimi komercialni in finančni tokovi zmanjšujejo ekonomske možnosti za sovražnost. To naj bi ustvarjalo razmere za miroljuben svetovni red. Največjo vlogo za ekonomski uspeh pa nima več težka industrija temveč inovacije in znanje, kar prav tako blagodejno vpliva na ohranjanje miru in nenasilje (Kopač 2006, 34). Na tem mestu Malešič (1994, 100 – 101) omenja tudi napetost med »laissez faire« in doktrino nacionalne varnosti. V tem primeru je državno posredovanje za povečanje nacionalne varnosti upravičeno. Marksizem je politika nadvlade in odvisnosti. Marksizem trdi, da je država v posebnem odnosu do ekonomsko-političnih interesov, ki jo izkoriščajo kot sredstvo za doseg svojih ciljev. Če država ustrezno podpira prevladujoče interese, najpogosteje interese kapitala, jo bo le-ta podprl. V nasprotnem primeru jo bo zavrgel. Vojaško-industrijski kompleks in obrambna poraba imata veliko vlogo v mednarodnih odnosih in ekonomiji. Vojska in državna sposobnost vodenja vojne sta odvisna in vezana na ekonomsko moč države (Malešič 1991, 102).

okoliščinah vlada vsesplošen občutek nestabilnosti in nevarnosti, kar lahko pripelje do resnega ogrožanja nacionalne varnosti držav, ki se lahko takoj razširi na vsa področja ogrožanja varnosti. Samo ekonomsko najmočnejši sloji si lahko privoščijo zaščito, mogoče jo lahko celo nudijo tudi drugim. Ker so vse vrste moči med seboj povezane, posledično pomeni tudi, da kdor obvladuje ekonomsko moč, lahko pridobi vsaj del moči iz zaščite tudi iz drugih naslovov in področij, kar je še en dokaz več, kako pomembna je ekonomska moč in stabilnost za varnost držav. Ekonomska moč torej lahko povzroči krizo oziroma ogrozi varnost na eni ali utrdi vlado in varnostno situacijo na drugi strani.

Na koncu naj omenim še ekonomsko bojevanje. Kapstein (1992, 79 – 81) trdi, da ima ekonomsko bojevanje več oblik. Najpomembnejše med njimi so: prepoved izvoza izdelkov sovražniku in njegovim zaveznikom, bojkot ali prepoved trgovanja s sovražnikom in njegovimi zavezniki, seznam oziroma »črna lista« domačih podjetij ali podjetij iz drugih držav, ki trgujejo s sovražnikom in njegovimi zavezniki, strateško bombardiranje, sabotaze in druge vojaške operacije proti ekonomskim ciljem sovražnika in njegovih zaveznikov, propaganda in ekonomsko dezinformiranje z namenom ustvarjanja ekonomske zmede pri sovražniku in njegovih zaveznikih idr.

Pojavlja se tudi vprašanje učinkovitosti ekonomskega vojskovanja. Svetovna ekonomija deluje, države se med seboj povezujejo in sodelujejo ter tako postajajo soodvisne druga od druge. Sredstva ekonomskega vojskovanja pa delujejo le takrat, ko ena stran premore nekaj, kar druga potrebuje, dandanes pa je situacija takšna, da je zelo malo dobrin več, ki so koncentrirane oziroma vezane na eno geografsko območje.

Slovenija je danes na ekonomskem področju relativno stabilna država. Kot del EU in organizacije NATO je vezana na mednarodno politiko, mednarodne finančne tokove in ustanove ter predvsem na skupno evropsko valuto Evro. To ji daje stabilnost in možnosti za nadaljnji uspeh, hkrati pa odpira vrata problemom, kakršnih do sedaj nismo poznali. Kot del mednarodnega finančnega trga tudi Slovenija ni imuna na različne ekonomsko neprijetne situacije, krize in kot je v zadnjem času aktualno, recesijo globalnih razsežnosti. Svojo oporo in nov zagon lahko najde v skupni evropski valuti in trgu, kar je v krizi velik plus. Prav to pa lahko ob poglobitvi krize in hudi finančni stiski katere izmed držav članic EU in evro območja, kot se je to zgodilo Grčiji, dodatno obremeni ekonomsko stanje in proračun v državi. Tako vidimo, da je Slovenija majhna država, ki je sama relativno stabilna in močna tudi v kriznih časih, da ima mednarodno oporo, kar pa s seboj prinese tudi negativne posledice in zaplete.

3.3.6 Migracijsko ogrožanje nacionalne varnosti

Migracijsko ogrožanje nacionalne varnosti držav predstavlja pereč problem, še posebej v razvitih državah ZDA in EU, kamor spada tudi Slovenija²⁵.

---

²⁵ »Selitev je ena od oblik manifestiranja svobode gibanja, ki jo zagotavlja 32. člen ustave Republike Slovenije. Tudi v skladu s Splošno deklaracijo človekovih pravic ima vsakdo pravico do odselitve iz katerekoli države in do vrnitve v državo svojega državljanstva. Ocenjeno število mednarodnih migrantov v letu 2000 je bilo 150 milijonov, od tega okoli 31,5 milijona v širši Evropi, kar celino uvršča na drugo mesto takoj za Azijo in pred Severno Ameriko. Na splošno je število ljudi, ki se selijo, iz leta v leto večje in najverjetneje se bodo migracijska gibanja, bodisi nadzirana ali ne, v naslednjih letih še povečala. To samo po sebi, z izjemo množičnega eksodusa, ni nič slabega. Nekatere ekonomske analize kažejo, da so migracije večinoma koristne za vse družbe. Vendar je sedaj zelo pogosto, da se fenomen mednarodnih migracij povezuje s številnimi negativnimi poudarki, ki so povezani s percepcijami zlorabe azilnih sistemov, pomanjkanjem nadzora državnih meja, grožnjo nacionalni ter mednarodni varnosti in stabilnosti. Mnogokje obstaja odklonilen odnos delov domačega prebivalstva do priseljavanja in priseljencev, ki ga je mogoče povezati z visokimi stopnjami brezposelnosti in mnenji, da bi priseljenci lahko postali ekonomsko breme ali ogrožali politično ter družbenoekonomsko stabilnost, medtem ko so predvsem nedokumentirani posamezniki pogosto videni kar kot kriminalci. Sodobna migracijska gibanja se po tipu in geografskih vzorcih razlikujejo od preteklih. Notranja odprtost prostora Evropske unije je z uveljavljanjem načel prostega pretoka ljudi, kapitala, blaga in storitev spremenila meje regionalnih in dnevnih gibanj ljudi, sočasno pa se je spremenila tudi struktura migrantov. Pojav "postindustrijskega" vzorca migracij predstavlja zadnjega od treh valov migracij po drugi svetovni vojni in zajema tri relativno različne sestavine: visoko kvalificirano delovno silo, iskanje azila in neregularno, "ilegalno" ali "skrito" gibanje. Medtem ko je prvi element večinoma "neviden" proces, je bilo drugemu, ki ga sestavljajo begunci in prosilci za azil, v zadnjih letih posvečene največ pozornosti, delno zaradi nadzorovanja uresničevanja mednarodnih konvencij in delno zaradi izrazitega povečanja števila prošenj za azil najprej v državah Evropske unije koncem osemdesetih in v začetku devetdesetih let, in zdaj v državah kandidatkah za vstop v Evropsko unijo. Tretji element se izrazito povečuje tako z neregularnim vstopom kot tudi z ostajanjem po poteku različnih kratkoročnih dovoljenj za vstop ali bivanje. Spremenili so se tudi geografski vzorci migracij, na primer še nedavno države izseljevanja so postale države priseljavanja. S koncem hladne vojne so se predvsem zaradi geopolitičnih in ekonomskih sprememb odprle tudi nove migracijske poti med vzhodom in zahodom evropske celine. To je povzročilo izjemno intenzivno gibanje ljudi, v katerem srednja in vzhodna Evropa, predvsem države kandidatke za članstvo v Evropski uniji, postajajo vse bolj raznoliko migracijsko okolje. Preko njih potekajo migracijski tokovi iz vzhoda na zahod, v največji meri po nezakonitih poteh, vedno bolj identificiranih s tihotapljenjem in trgovino z ljudmi. Novo dinamiko migracijskih tokov spremljajo nove oblike upravljanja z migracijami. Z zmanjšano rastjo priliva v aktivno prebivalstvo v kontekstu vedno večje potrebe po delavcih, še posebno visoko strokovno usposobljenih, v nekaterih primerih pa tudi nekvalificiranih, se v začetku 21. stoletja v razvitem svetu, še posebno v Evropi, dogajajo velike spremembe, ki ne učinkujejo le na intenzivnost in kvaliteto migracijskih tokov, z novimi smermi in regijami, ki se vpletajo v ta proces, temveč tudi na reakcije držav in skupnosti držav na migracijske fenomene. Rastoči trend upravljanja migracij in upravljanja migracijskih politik na regionalnih ravneh, od katerih je Evropska unija najizrazitejša, s hkratno potrebo po upravljanju migracijskih politik na svetovni ravni, lahko vidimo kot proces borbe različnih interesov za re/definiranje kategorij migracij in kodificiranje področja dovoljenega in področja nezakonitega gibanja ljudi« (Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije – ReMPRS, 2002).

Na tem mestu se vprašamo tudi, kdo je tujec. V Sloveniji je pod tem pojmom opredeljena razlaga, da je tujec: »oseba z državljanstvom tuje države (tujih držav) in izdanim dovoljenjem za stalno oziroma začasno prebivanje v Sloveniji, ki je prijavila stalno oziroma začasno prebivališče, oseba z državljanstvom tuje države (tujih držav) in veljavnim delovnim ali poslovnim vizumom, ki je v Sloveniji prijavila začasno prebivališče, oseba brez ugotovljenega državljanstva oziroma brez državljanstva in s stalnim oziroma začasnim prebivališčem v Sloveniji, ki je bila državljanka nekdanjih držav: SFRJ, Češkoslovaške, SZ oziroma drugih držav« (Bevc 2000, 1096). Hitro se srečamo tudi s pojmom naturalizacije, kar pomeni, da imigranti v državi gostiteljici pridobijo državljanstvo, se s tem prilagodijo okolju, imajo pravico do socialnega in zdravstvenega zavarovanja, pravico do izobraževanja in zaposlitve (Malačič 2006, 145).

Klinar (1976, 33 – 41) loči trinajst vrst mednarodnih migracij: moderne, sodobne, ekonomske, politične, trajne, občasne, organizirane, neorganizirane, prostovoljne, prisilne, konservativne, inovacijske migracije in beg možganov. Na drugi strani Cohen (2006, 182) razlikuje osem tipov migracij: legalne ekonomske/delovne migracije, nelegalne ekonomske migracije, migracije beguncev in izgnancev, neodvisne migracije žensk, usposobljeni začasni migranti, usposobljeni dolgotrajni migranti, množične notranje selitve, turizem²⁶.

Vzroki za migracije so ponavadi ekonomske, politične, kulturne, verske, demografske, psihološke narave. Vsem vzrokom je skupno to, da migrantje emigrirajo zato, ker si želijo izboljšati svoje stanje in socialni položaj. Najpogostejši vzrok za migracije je ekonomske narave (Malačič 2006, 159 – 160). Če je v neki državi delovne sile dovolj, je cena dela nizka, kjer delovne sile primanjkuje, je cena relativno visoka. Obstajajo torej razlike med plačami v različnih državah, zato se ljudje iz držav z nižjimi plačami in standardom odločajo za migracijo. Tako pride do delovnih migracij, za katere se še posebej odločajo kvalificirani in izobraženi kadri.

»Mednarodne migracije vplivajo tako na delovanje osnovnih ekonomskih institucij, kot sta trg dela in distributivni sistem socialne države, kot na spreminjanje značilnosti družbe, npr. v demografskem obnašanju ali narodnostni sestavi. V kontekstu negotovih napovedi, pomanjkljivih informacij in težko predvidljivih dogodkov pestrost migracijskega fenomena ne predstavlja le izziv humanitarnim, ekonomskim, socialnim in kulturnim vidikom, temveč tudi varnostni, obrambni in zunanji politiki države« (Kopač v Prezelj 2007, 191).

Migracije prebivalstva vplivajo na nacionalni ravni države gostiteljice ali tranzitne države kot grožnja javnemu redu, gospodarski blaginji, politični stabilnosti, kulturnim

---

²⁶ Legalne ekonomske migracije: prevladujejo ekonomski motivi, migranti so predvsem delavci. Iščejo delo, svojo priložnost, napredovanje, zaslužek, boljše pogoje in razmere za življenje in delo, lahko bi rekli da gredo »s trebuhom za kruhom«. Te migracije so zakonsko omejene in nadzorovane. Nelegalne delovne migracije so težko določljive in ponavadi stalne. Ena izmed glavnih poti v Evropo pelje iz severne Afrike. Največ je nezakonitih vstopov v državo, gre za tihotapljenje ljudi, kjer se obračajo ogromne vsote denarja, veliko je tudi ponarejanja dokumentov in korupcije. Poznamo pa tudi prekoračitev delovnega bivanja. Migracije beguncev: gre za izgnance, ki prihajajo zaradi različnih vzrokov, kot so vojne, spopadi, kriminal, politične krize, naravne nesreče ipd. Poznamo tudi politične izgnance, ki prihajajo iz nestabilnih delov sveta, tu so tudi azilanti, ki lahko zaprosijo za političen azil. Migracije žensk: vedno bolj so prisotne migracije žensk, tudi številčno, saj so pomemben del delovne sile v gospodarstvu, še vedno pa je velik tudi delež v spolni industriji. Usposobljeni začasni migranti: gre za visoko usposobljene delavce, ki so večinoma zaposleni v mednarodnih družbah. Začasni so predvsem zato, ker nikoli ne zapustijo svoje države izvora za vedno. Kljub vsemu v gostiteljskih državah nimajo vseh pravic, imajo pa boljše pogoje dela in zaslužka ter vsa obvezna zavarovanja zase in za svoje najbližje. Usposobljeni dolgoročni migranti: razlika med njimi in začasnimi migranti je samo v tem, da imajo možnost stalnega bivališča in državljanstvo države gostiteljice (Klinar 1976, 34-41 in Cohen 2006, 184 – 186). Notranje selitve: gre za selitve med naselji znotraj občin, med občinami in medregijske selitve znotraj neke države (Bevc 2000, 1096). Poznamo tudi delitev na stalne (sprememba stalnega naslova) in začasne, primarne (prva preselitev iz rojstnega kraja) in sekundarne (vse ostale preselitve), ruralne in urbane, posamične in kolektivne, prostovoljne in prisilne (Malačič 2006, 145 – 146).

vrednotam ipd. Lahko pride do meddržavnih napetosti, kar lahko varnostno ogrozi mednarodno skupnost ali določeno regijo ter nenazadnje je ogrožena tudi varnost posameznika, saj lahko pride zelo hitro do obtoževanj o prevzemanju delovnih mest domačinom ipd. Prva asociacija na migracije so revščina, nezaposlenost, prostitucija, bolezni, kriminal ... Ponavadi pride do obremenitve zdravstvenega in šolskega sistema, pojavlja se delo na črno, sledi veliko ekonomsko breme za proračun, kar lahko pripelje do notranjepolitične nestabilnosti države gostiteljice. Nelegalni migracijski tokovi povzročajo tudi meddržavne oziroma bilateralne napetosti med državo gostiteljico in državo izvora migrantov (Kopač v Prezelj 2007, 191 – 198).

Slovenija je v tem pogledu zaradi svoje geostrateške lege na skrajnem severu zahodnega Balkana precej obremenjena država. Leži na geografsko ugodnem območju ter s svojimi modernimi infrastrukturnimi in komunikacijskimi povezavami predstavlja izjemno privlačno tranzitno državo. To je velik plus za gospodarstvo in turizem, ki skupaj z dejstvom, da je Slovenija del EU in je južna slovenska meja, meja med Slovenijo in Hrvaško, tudi južna meja EU oziroma šengenska meja, hkrati s seboj prinese tudi minuse, kot so ilegalni transport ljudi, večinoma namenjenih v zahodnoevropske države. Kot ciljna destinacija Slovenija za večino tujcev še vedno ni zanimiva, razen za državljane bivših republik SFRJ, ki pa predstavljajo večinoma ekonomske migrante in neposredno ne ogrožajo nacionalne varnosti države. Slovenija kot del EU tudi sama tako pravno kot formalno in fizično varuje in omejuje dostop in priselitev vseh vrst migrantov. Lahko zaključim, da je Slovenija s strani migracij relativno varna država, bo pa potrebno še veliko truda, saj bo pritisk migrantov iz nerazvitih ali nevarnih regij sveta na EU in s tem tudi Slovenijo vsak dan večji.

3.3.7 Informacijsko ogrožanje nacionalne varnosti

»Številni empirični indikatorji²⁷, kot so število uporabnikov interneta, rast informacijskega sektorja sodobnih družb, razvoj ter spremembe družbenih infrastruktur na

---

²⁷ Odbor za nacionalno varnost informacijskih sistemov in telekomunikacij ZDA informacijski sistem definira kot celotno infrastrukturo, organizacijo, osebje in komponente namenjene zbiranju, obdelavi hranjenju, oddajanju, prikazovanju in širjenju informacij. Najbolj zanimiv del te definicije je dejstvo, da vključuje tudi zaposleno osebje oziroma administratorje kot del informacijskega sistema (National Information Security (INFOSEC) Glossary, 29 – 30).

osnovi uporabe informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT), kažejo na pomen, ki ga ima ta tehnologija v sodobnih družbah« (Svete v Prezelj 2007, 27).

Kritično informacijsko infrastrukturo International CIIP Handbook definira kot nujen in potreben del nacionalne kritične infrastrukture, ki zagotavlja kontinuiteto storitev kritične infrastrukture. Gre za mrežo neodvisnih, zasebnih sistemov in procesov, zaradi zagotavljanja stalnega dotoka pomembnih informacij in storitev. Sestoji iz informacijskih in telekomunikacijskih delov, kar pa ne pomeni da je popolnoma skladna z informacijskim ali telekomunikacijskim sektorjem. Sestavljajo jo telekomunikacije, strojna in programska oprema, internet, satelitske komunikacije ipd.²⁸ (International CIIP Handbook 2004, 19 – 24).

Schneier (2000, 6) opisuje značilnosti informacijskih sistemov, ki so: kompleksni, saj je preprosta oblika operacijskega sistema osebnega namiznega računalnika sestavljena iz več tisoč vrstic dolgih kod, več sto ali celo tisoč namiznih računalnikov pa lahko sestavlja računalniške mreže, interaktivni, kar pomeni, da so sistemi med seboj kompatibilni in se zato povezujejo med seboj, največji in najboljši primer tega povezovanja je internet, ki je globalen pojav in prepleta cel svet, emergentni: ponavadi se obrne ali razvije drugače, kot so si programerji in razvijalci sprva predstavljali. Značilnost informacijskih sistemov je tudi, da vsebujejo hrošče, kar je oblika napake. Hrošč napade sistem in povzroča škodo, na kar se sistem odzove na različne načine. Vsak hrošč je edinstven glede na sistem.

Dunn (2005, 8) loči tri vrste dogodkov, ki vplivajo na varnost kritične informacijske infrastrukture. Prve so okvare, ki so posledica napak v sistemu ali neodvisnega elementa, na katerega je vezan sistem. Druge so nesreče, kjer gre za vse vrste škodljivih dogodkov, ki izvirajo iz okolja. Nazadnje so napadi, kjer gre za neposredno delovanje nasprotnika. Največ pozornosti gre seveda napadom na kritično informacijsko infrastrukturo. Gre za grožnje od zunaj in znotraj, kjer zunanji nasprotniki oziroma sovražniki ali notranji – zaposleni nalašč dostopajo z namenom povzročitve škode. Prav notranji sovražniki so ponavadi bolj nevarni in verjetni. Seveda ne gre spregledati niti nesreč, ki lahko ogrozijo varnost informacijske

---

²⁸ Seveda se s to problematiko ukvarjajo in po svoje razlagajo tudi posamezne države. Nizozemci pod kritično informacijsko infrastrukturo razumejo pitno vodo, energetiko, finance, prehransko industrijo, zdravstvo, vladavino prava, javni red in mir, upravljanje z vodnimi viri, telekomunikacije, javno administracijo in delovanje vlade ter transport (International CIIP Handbook 2004, 125). Kanadčani pod ta pojem štejejo telekomunikacije, programsko in strojno opremo, internet, električno energijo, fosilna goriva in plin, finance, prehrano, vladne stavbe in stavbe simbolnega pomeni in spomenike, zdravstvo, industrijo, transport in pitno vodo. Njihov obstoj in nemoteno delovanje je pogoj za uspešno delovanje kanadske vlade in države nasploh (International CIIP Handbook 2004, 65). ZDA pa sem prištevajo pridelavo hrane in prehransko industrijo, bančništvo in finance, kemično in drugo nevarne snovi, vojaško industrijo, energetiko, visoko šolstvo, zavarovalništvo, vladavino prava, fosilna goriva, javno zdravstvo, poštno službo, telekomunikacije in informacijsko tehnologijo, transport in pitno vodo (International CIIP Handbook 2004, 199 – 200). Tako vidimo, da se vsaka država sama v nacionalnem merilu spopada s problematiko kritične informacijske infrastrukture, zato tudi ni skupne definicije, so samo najpomembnejše infrastrukture, ki se ponavljajo.

infrastrukture. Ponavadi je dobro imeti rezervo oziroma nadomestni informacijski sistem, te rešitve se poslužujejo vse vlade držav, da v primeru uničenja primarnih informacijskih registrov ne ostanejo brez informacijske infrastrukture in vseh njenih podatkov (Dunn 2005, 8). Svete (v Prezelj 2007, 33) pa vire ogrožanja informacijske²⁹ varnosti razdeli na informacijsko zagotovitev, ki jo sestavljata višja sila – potresi, poplave, nevihte, požari, sevanje, vojno stanje ipd in pomanjkljivosti strojne in programske opreme – izpad sistema,

---

²⁹ Dunn (2005, 11) izpostavlja tudi dejstva, ki ne govorijo v prid zaščiti informacijske infrastrukture oziroma jo močno otežujejo: anonimnost akterjev: večina dejanj oziroma njihovih akterjev ostane anonimna, njihova identifikacija je zelo težka, dodatno oteževalno okoliščino predstavlja tudi časovna razlika od trenutka vdora do opaznih posledic in storjene škode; odsotnost meja: računalniških napadov ne omejujejo nacionalne ali geografske meje, zato lahko napad preti iz kateregakoli dela sveta. Še več, napadi se lahko istočasno dogajajo iz več lokacij naenkrat; hiter razvoj: tehnologija se razvija z nesluteno hitrostjo, zato je časovni okvir od odkritja ranljivosti sistema in odkritjem orodja ki to ranljivost izkorišča, izjemno majhen; nizka cena sredstev in njihova dostopnost: tehnologija ki se pri napadih uporablja je relativno preprosta, dostopna na vsakem koraku in znotraj finančno sprejemljivih meja; avtomatske metode: napadi vedno bolj potekajo avtomatsko, so vedno bolj učinkoviti in povzročajo vedno večjo škodo.

Schneier (2000, 43) razdeli skupine in posameznike od koder prihajajo grožnje informacijski infrastrukturi v osem skupin. To so: hekerji: delujejo z namenom lastnega ega, to delo jim predstavlja izziv, so uporniki (Svete v Prezelj 2007, 36). »Heker (ang. hacker) izvira iz glagola hekanje (ang. to hack), kar je izraz, ki se je sprva prijel v 50. letih prejšnjega stoletja na MIT in pomeni reševanje tehničnega problema na samosvoj način. V računalniškem žargonu se še vedno uporablja za na poglobljenem znanju temelječe, inovativne in izvirne modifikacije programa ali sistema na način, ki sprva ni bil predviden. Mnoge avtoritete na področju računalništva ter varnosti pojmujejo hekerstvo kot stanje duha, razmišljanje zunaj okovov, ustaljenih pristopov in načinov ter poskušanje premostiti te ovire. V veliko primerih hekerji svoje veščine in inovativnost uporabijo v dobre namene in v dobro vseh, dajo program na voljo vsem v uporabo in nadaljnjo modifikacijo. Primeri takih prostih programov so GNU/Linux, Mozilla Firefox, Mozilla Thunderbird, Google Chrome, OpenOffice.org, SpamAssassin, GIMP, Scribus in drugi. Za poimenovanje kiberkriminalcev so besedo heker kasneje (napačno) popularizirali mediji ter filmska industrija, zaradi česar je seveda prišlo do zmešnjave. To zmešnjavo dodatno povečuje nedorečenost prevodov in prevzemanje terminologije v slovenskem jeziku. Pravilnejši termin za osebo, ki kriminalno vdira v računalniške sisteme, je vdiralec ali kreker (poslovenjeno iz ang. cracker). Osebe, ki izrabijo varnostne sisteme brez pooblastil in/ali uporabljajo informacijsko komunikacijsko tehnologijo (običajno računalnike, telefone ali omrežja) za vlamljanje in izvajanje nelegalnih ali kriminalnih dejavnosti – vandalizma, zlorab kreditnih kartic, kraje identitete, piratstva ali drugih tipov ilegalnih dejavnosti. Takšno razliko pozna tudi slovenski slovar informatike, ki navaja pojem heker kot "tehnično dobro podkovan računalniški zanesenjaki" in pojem kreker kot "kdor vdira v tuje računalniške sisteme z namenom nepooblaščen uporabljanje podatke ali programe"« (O uporabi besede heker, 2010). Osamljeni zločinci: delujejo podobno kot hekerji, vendar z namenom, da se okoristijo in ne povzročajo zgolj škode. Zlonamerni zaposleni: delujejo z namenom maščevanja, imajo znanje in možnosti dostopa do podatkov in informacij ter to izkoriščajo. Lahko gre za maščevanje do bivšega delodajalca, pohlep ali kaj drugega (Svete v Prezelj 2007, 36). Industrijski vohuni: gre predvsem za tekmovalnost, ki uide izpod nadzora, vse z namenom doseganja konkurenčnosti in prednosti pred ostalimi v isti ali sorodni panogi (Svete v Prezelj 2007, 36). Mediji: velikokrat povzročajo škodo nenamerno z brskanjem po informacijah, ki jih potem posredujejo širšim množicam, vse za potrebe čim bolj ekskluzivnih novic in dogodkov. Organizirane kriminalne družbe: so v skupine organizirani zločinci, ki delujejo s podobnimi načini in nameni kot osamljeni zločinci, le da so bolj organizirani in povezani med seboj ter tako lahko povzročijo več škode oziroma se bolj okoristijo. Obveščevalne službe: zbirajo podatke za svoje potrebe in lahko pride do nevednosti ob nepravilni uporabi teh podatkov, ponavadi ne povzročajo škode.

Država lahko k varovanju kritične informacijske infrastrukture pristopi z več vidikov. Prvi je tehnični vidik: gre predvsem za varnost omrežij, z uporabo tehničnih sredstev, protivirusne zaščite, požarnega zidu, protivirusne programske opreme ter nazadnje ustanovitev CERT in CSIRT skupin. Drugi vidik je na ravni podjetja: tu gre predvsem za stalno delovanje in možnost stalnega dostopa do informacijske infrastrukture. Tretji je vidik organov pregona: organi pregona razumejo varovanje informacijske infrastrukture predvsem kot preganjanje kibernetičnega kriminala, kar je zelo širok pojem. Zadnji je nacionalno – varnostni vidik: cela družba je ogrožena, zato je potrebno nacionalno delovanje na vseh ravneh od zakonodajne podlage, tehnične in organizacijske ravni in mednarodnega sodelovanja (International CIIP Handbook 2004, 21).

tehnične in logistične napake na strežnikih ipd. Drugi vir ogrožanja informacijske varnosti predstavlja družbeno in kulturno ogrožanje, ki se deli na človeški dejavnik nenamernost – malomarnost, utrujenost, nestrokovnost, nedisciplina in človeški dejavnik namernost – kraje, prevare sabotaže, izsiljevanje, poneverbe ipd.³⁰

Z vsakodnevno rastjo in uporabo informacijskih storitev, računalništva in interneta tudi Slovenija ne ostaja odrinjena oziroma popolnoma nedotaknjena s strani ogrožanja informacijske infrastrukture. Tako ne zaostajamo za drugimi razvitimi in primerljivi državami po številu groženj IKT. Na srečo večjim napadom in grožnjam širših razsežnosti še nismo bili priča, vsi pa poznamo zgodbe iz medijev, ko je šlo za poneverbe in zlorabo bančnih in kreditnih kartic ipd. IKT postaja del družbenega sistema in vsakodnevno sredstvo za delovanje posameznika in družbe. Prav vedno večji vpliv IKT, ki nam lajša življenje, hkrati tudi povečuje nevarnosti. Rešuje nas dejstvo, da nismo tako zelo zanimivi za večje in organizirane napade, ki pa so lahko, ne glede na to, ali gre za napad na nacionalno ali družbeno dimenzijo, usodne in dolgoročne. Kritične infrastrukture Slovenije se bom dotaknil še v poglavju 6. Republika Slovenija.

3.3.8 Okoljsko ogrožanje nacionalne varnosti

»Pomemben vidik ogrožanja nacionalne varnosti so tudi grožnje, ki so posledica neodgovornega človekovega ravnanja in poseganja v naravo oziroma delovanja naravnih sil. (...) Vprašanje okolja in okoljskih politik postaja vedno pomembnejši del javnih politik večine demokratičnih postindustrijskih držav, okoljska politika, podobno kot zdravstvena, postaja ena ključnih, če že ne temeljnih javnih politik, saj se obe, za razliko od ostalih javnih politik, ukvarjata s ključnim vprašanjem, to je preživetjem človeka kot biološkega bitja« (Grošelj v Prezelj 2007, 147).

Buzan (1991, 19) okoljsko varnost opredeli kot ohranjanje lokalne in planetarne biosfere, ki po njegovem mnenju predstavljata temeljna sistema, na katerih temeljijo druge človekove dejavnosti. Prezelj (2000, 78) okoljsko varnost definira kot seštevek človeških

---

³⁰ Pozabiti ne smemo niti teroristov, ki preko informacijskega bojevanja, sistemskih napadov, vdorov v sisteme in nepooblaščenega spreminjanja sistemov delujejo z namenom izsiljevanja, izkoriščanja, maščevanja in uničevanja podatkov ter tako ogrožajo nacionalno varnost držav (Svete v Prezelj 2007, 36). Na drugi strani pa FBI trdi, da Al Kaida in njej podobne oziroma sorodne skupine še niso sposobne izpeljati akcij večjih razsežnosti ali resnejših napadov, s katerimi bi lahko ogrozili nacionalno varnost države (MSNBC, Net-based terror attacks unlikely, says FBI).

skupnosti, ki se ne počutijo ogrožene s strani naravnih pojavov ali nesreč. Med najbolj očitne in pomembne vire ogrožanja pa prišteva tanjšanje ozona, globalno segrevanje in vsesplošno onesnaževanje okolja³¹. Ob neupoštevanju dogovorov in nevestnem ravnanju nas to lahko pripelje k pomanjkanju pitne vode, lakoti, boleznim, onesnaženemu zraku in nenazadnje k nepredvidljivim vremenskim pojavom.

Levy (1995) v svojem članku preverja tezo, da degradacija okolja predstavlja varnostno grožnjo v ZDA. Levy se opira na tri forme vpliva degradacije okolja na varnostni položaj države. Eksistencialni vidik: globalno okolje je tako močno povezano z nacionalnimi vrednotami, da je okolje povezano in sestavni del varnostnih interesov, saj je v primeru ogroženega okolja ogrožena tudi naša varnost. Uničevanje in uničeno okolje ima direkten vpliv na nacionalno varnost (Levy 1995, 41 – 46). Fizični vidik: degradacija okolja predstavlja direktno fizično grožnjo varnostnim interesom države. Zato je potrebno uničevanje okolja preprečiti, storjeno škodo pa popraviti, preden pride do zmanjšane kvalitete življenja ali celo izgube življenj. Vse spremembe, kot so zmanjšane količine in zaloge pitne vode, izgube obdelovalne zemlje, kakovosti zraka, višanje gladine morij, tanjšanje ozonske luknje ipd. predstavljajo fizično grožnjo nacionalni varnosti držav (Levy 1995, 46 – 54). Politični vidik: največji izziv avtorju predstavljajo posledice posrednih političnih groženj, ki peljejo v degradacijo okolja. Gre predvsem za nov pojav vojn za naravne vire, pitno vodo, hrano ipd., za ekološke begunce itd. Poudarja pa tudi, da je potrebno vsak konflikt posebej preučiti, saj so vzroki za konflikte različni in je zato pomembno vedeti kako degradacija okolja vpliva na nasilje in konflikte (Levy 1995, 54 – 60). »Ocena, da bo samo degradacija okolja vodila v pojav množic okoljskih beguncev, je podobno zavajajoča kot sam pojem okoljski begunec, saj kot ključni vzrok za pojav tovrstnih beguncev opredeljuje degradacijo okolja« (Grošelj v Prezelj 2007, 150).

---

³¹ Poblížje si poglejmo še definicije nekaterih ključnih pojmov. »Nesreča je dogodek ali vrsta dogodkov, povzročenih po nenadzorovanih naravnih in drugih silah, ki prizadenejo oziroma ogrozijo življenje ali zdravje ljudi, živali ter premoženje, povzročijo škodo na kulturni dediščini in okolju v takem obsegu, da je za njihov nadzor in obvladovanje potrebno uporabiti posebne ukrepe, sile in sredstva. Naravne nesreče so potres, poplava, zemeljski plaz, snežni plaz, visok sneg, močan veter, toča, žled, pozeba, suša, množični pojav nalezljive človeške, živalske ali rastlinske bolezni in druge nesreče, ki jih povzročijo naravne sile. Druge nesreče so velike nesreče v cestnem, železniškem in zračnem prometu, požar, rudniška nesreča, porušitev jezua, nesreče, ki jih povzročijo aktivnosti na morju, jedrska nesreča in druge ekološke ter industrijske nesreče, ki jih povzroči človek s svojo dejavnostjo in ravnanjem, pa tudi vojna, izredno stanje in druge oblike množičnega nasilja. Industrijska nesreča je dogodek, ki je ušel nadzoru pri opravljanju dejavnosti ali upravljanju s sredstvi za delo ter ravnanju z nevarnimi snovmi, nafto in njenimi derivati ter energetskimi plini med proizvodnjo, predelavo, uporabo, skladiščenjem, pretovarjanjem, prevozom ali odstranjevanjem, katerega posledica je ogrožanje življenja ali zdravja ljudi, živali, premoženja, kulturne dediščine ter okolja« (Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami 8. člen).

Homer – Dixon (v Grošelj v Prezelj 2007, 149) prepozna in našteje šest okoljskih trendov, ki ogrožajo okolje in nacionalno varnost držav. To so »učinki toplogrednih plinov ali klimatske spremembe, krčenje ozonskega plašča, degradacija in izguba obdelovalnih kmetijskih površin, degradacija in uničenje gozdnih površin, črpanje in pomanjkanje pitne vode, pretiran ribolov.«

Spregledati ne smemo tudi dejstva oziroma navezanosti med okoljem in njegovim stanjem ter stanjem človeka. Če stanje okolja oziroma ekosistema ni dobro oziroma se poruši, to sproži tudi ostale, neokoljske grožnje, ki poleg okoljskih groženj varnosti lahko pripeljejo v vsesplošno katastrofo in ogrozijo existenco družbe in posameznika. Zato varovanje okolja ni odveč. Absolutno ne smemo niti mimo naravnih nesreč. Gre za višjo silo, na katero nihče nima vpliva, se pa zaradi malomarnosti in onesnaževanja okolja njihova pogostost in razsežnosti povečujejo.

Glede na pogostost, obseg in posledice naravne nesreče delimo na nesreče, ki se pojavljajo pogosto in so lokalnih razsežnosti (požari, neurja, prometne nesreče ipd.); nesreče, ki se pojavljajo redko in so obsežne in vsestranske (potresi, poplave, ipd.); nesreče, ki se dogajajo redko in imajo vsesplošne in družbene posledice (jedrske nesreče) (Grošelj v Prezelj 2007, 152).

Slovenija ni glede okoljskih groženj nacionalni varnosti nobena izjema, vsaj kar se tiče globalnega ogrožanja okolja in njegovega onesnaževanja. Tudi Slovenijo pesti čezmerna izraba in izkoriščanje okolja, globalne klimatske spremembe, segrevanje ozračja in z njimi povezanih ekstremnih vremenskih pojavov, krčenje ozonskega plašča in večanje ozonske luknje ter ekološke nesreče oziroma nesreče z nevarnimi snovmi in jedrske nesreče kot največja grožnja s katastrofalnimi posledicami (Grošelj v Prezelj 2007, 153 – 156).

4 SPLOŠNA LJUDSKA OBRAMBA IN DRUŽBENA SAMOZAŠČITA

Naslov pričujoče magistrske naloge je Varnostni izzivi in totalna obramba. Varnostne izzive in vse z njimi povezane grožnje sem razčlenil in opisal v prejšnjih poglavjih. V poglavju 4. Splošna ljudska obramba in družbena samozaščita pa se bom ukvarjal s totalno obrambo iz naslova magistrske naloge. Totalna obramba je krovni izraz za vse vrste civilne obrambe in najširša možna oblika obrambe, ki jo država v času nesreč ali agresije lahko uporabi. To pomeni, da je vpletena v vse pore družbe in je z njimi prepletena do te mere, da ima vsak človek v primeru potrebe uporabe civilne obrambe svojo obveznost, dolžnost, nalogo in zadolžitev. Gre za obliko obrambe v najširšem pomenu besede. Termin totalna obramba pokriva celotno področje civilne in vojaške obrambe. Najprej bom definiral in postavil okvire civilni obrambi na splošno, nadaljeval pa s primeri iz prakse in zgodovine. Države so namreč razvile svoje nacionalne sisteme civilne obrambe. V tej nalogi se bom posvetil predvsem jugoslovanski različici te obrambne strukture z imenom Splošna ljudska obramba in družbena samozaščita.

4.1 Splošna ljudska obramba in družbena samozaščita

SLO in DS sta dva sistema obrambe SFRJ, ki sta sorodna in združena skupaj, saj so pripadniki, ki tvorijo ta dva sistema, isti, gre namreč za celotno jugoslovansko družbo oziroma skupnost. Sistem SLO in DS ima korenine, ki se vlečejo še iz časa druge svetovne vojne, saj je bil takšen sistem razvit in v obrambo vpeljan prav med leti okupacije Jugoslavije.

»Vsebina in družbenopolitično bistvo pojma koncepcija splošne ljudske obrambe je dana v Smernicah za obrambo SFRJ pred agresijo in v Ustavi SFRJ: »Koncepcija splošne ljudske obrambe je naš razredno-socialni in politični pogled na vojno, na odnos do vojne, na osnovne oblike organiziranja in pripravljanja in na osnovna načela njenega izvajanja. Tak pogled naše družbe izhaja iz globokega spoznanja svojega razredno-socialnega bitja in položaja v objektivnem zunanjem okolju, iz ciljev in iz smeri našega nadaljnjega razvoja in realnih možnosti za ohranitev neodvisnosti in obstoja v svetu sodobnih nasprotij. Zato je splošna ljudska obramba integralna in organska funkcija naše samoupravne družbe za obrambo pred agresijo. Je odgovor naših družbenih, vojaških in drugih znanosti na vprašanje

obrambe dežele« (Miljanič 1986, 235). Koncept SLO in DS je pomenil »angažiranje vseh človeških in materialnih potencialov v boju; razširitve spopada na vsa področja človekove dejavnosti; uporabe vseh smotrnih sredstev in metod boja; neprekinjenosti vojne do dosega poglobitvenih političnih ciljev ...« (Miljanič 1986, 239).

Sistem SLO in DS ima svoj vpliv tudi na zunanjo politiko in mednarodne odnose. SLO in DS namreč s svojo vlogo, organiziranostjo in možnostmi delovanja brani državo in odvrta potencialnega agresorja, saj je sistem močno povezan z vojaškim sistemom. Upoštevajoč dejstvo, da je SFRJ ena vodilnih držav skupine neuvrščenih in se zavzema za neblokovo politiko, mir, napredek, nenasilje in protivojno, sistem SLO in DS igra močno vlogo pri krepitvi mednarodne pozicije in vloge SFRJ (Prelevič 1984, 158).

Ustava SFRJ, sprejeta 1974 leta, ki je postavila pravno podlago za SLO in DS, razlaga cilje, načela in značilnosti SLO in DS: »Delovni ljudje in občani, slovenski narod in italijanska in madžarska narodnost so skupno z drugimi narodi in narodnostmi Jugoslavije odločeni, da vse svoje sile usmerijo v ustvarjalno delo v miru in v graditev svoje samoupravne socialistične skupnosti. Zato si dosledno prizadevajo za politiko miru in so proti agresiji, vojni in agresivnim pritiskom katere koli vrste. Da bi si zagotovili miren razvoj in socialistično graditev, so pripravljene z vsemi silami in sredstvi, ki so jim na razpolago, z oboroženim bojem in z drugimi oblikami splošnega ljudskega odpora varovati in braniti svojo svobodo, neodvisnost, suverenost, teritorialno neokrnjenost in socialistični samoupravni red Socialistične republike Slovenije in Socialistične federativne republike Jugoslavije. V ta namen organizirajo in razvijajo splošno ljudsko obrambo kot neločljiv del socialistične samoupravne družbene ureditve, zavedajoč se, da sta obrambna sposobnost družbe in pripravljenost države za obrambo večji, možnost agresije pa manjša, kolikor bolj razvita je splošna ljudska obramba kot oblika in vsebina obrambne organiziranosti družbene skupnosti. Krepitev obrambne sposobnosti države je sestavni del politike miru in enakopravnega mednarodnega sodelovanja. Splošna ljudska obramba v Socialistični republiki Sloveniji je del enotnega sistema organiziranja, pripravljanja in udeležbe federacije, republik, avtonomnih pokrajin, občin, organizacij združenega dela, krajevnih skupnosti, samoupravnih interesnih skupnosti in drugih samoupravnih organizacij in skupnosti, družbenopolitičnih in drugih družbenih organizacij, delovnih ljudi in občanov v oboroženem boju in v vseh drugih oblikah odpora ter pri izvrševanju drugih nalog, ki so pomembne za obrambo države. V splošni ljudski obrambi je oborožen boj odločilna oblika upiranja agresiji. Oborožene sile SFRJ so nosilec oboroženega boja in tvorijo enotno celoto. Vrhovno vodstvo in poveljevanje

oboroženim silam zagotavljata enotnost in nedeljivost oboroženega boja³²« (Miljanič 1986: 235 – 236).

Vendar pa je na tem mestu potrebno dodati, da sistem SLO in DS ni nekaj, kar bi SFRJ izumila na novo ter vpeljala in uzakonila v svoj sistem šele leta 1974. »Nekateri v tujini napačno prikazujejo koncepcijo splošne ljudske obrambe kot nekaj povsem novega. Toda mi smo to koncepcijo oblikovali in razvili že med narodnoosvobodilno vojno, ko smo pozvali ljudstvo v boj za obrambo neodvisnosti in svobode (...) Naša sedanja koncepcija splošne ljudske obrambe ni nič drugega kot dosledna in odločna uporaba teh velikih izkušenj iz narodnoosvobodilne vojne v naših okoliščinah« (Miljanič 1986: 238).

Periodično gledano torej sistem obrambe, kakršen je SLO in DS izvira v Jugoslaviji še iz časa druge svetovne vojne in gre za počasen in nepretrgan razvoj sistema obrambe, ki ga lahko razdelimo na tri faze. Prvo povojno desetletje tudi v samozaščitni in obrambni koncepciji zaznamuje centralističen sistem organizacije. Do konca šestdesetih let poteka proces črpanja izkušenj iz NOV, podružbljanje obrambnih zadev, ustavne in zakonodajne spremembe (Zakon o splošni ljudski obrambi). V sedemdesetih letih sledi oziroma se nadaljuje podružbljanje obrambe, razvoj doktrine SLO in DS, ustavna in pravna podlaga ter sklepi 10. Kongresa ZKJ (Miljanič 1986, 240).

---

³² Iz zakona o ljudski obrambi. Temeljna načela.

II.

»Splošna ljudska obramba Socialistične federativne republike Jugoslavije je enotna in nedeljiva. Zanje so značilne: pravica in dolžnost vseh delovnih ljudi in občanov, da se usposablajo, pripravljajo in organizirajo za obrambo države, da se bojujejo za ohranitev svobode in samoupravnih pravic, za obrambo in varovanje suverenosti, neodvisnosti in teritorialne neokrnjenosti in da so v primeru napada na državo organizatorji in pobudniki oboroženega boja in drugih oblik odpora; pravica in dolžnost vseh temeljnih organizacij združenega dela in drugih samoupravnih organizacij in skupnosti, da se pripravljajo, organizirajo in usposablajo za delo v vojnih razmerah in za boj proti napadalcu ter da organizirajo in mobilizirajo vse svoje človeške in materialne sile za obrambo države ter za obrambo in varovanje delovnih ljudi in občanov in materialnih dobrin; pravica in dolžnost vsake družbeno politične skupnosti, da ureja in organizira splošno ljudsko obrambo ter ustvarja vse potrebne materialne in druge pogoje za nenehno krepitev obrambne moči države in za uspešno upiranje napadalcu, ob napadu na državo pa, da neposredno vodi splošni ljudski odpor.

V splošni ljudski obrambi so vsi delovni ljudje in občani, krajevne skupnosti, organizacije združenega dela in druge samoupravne organizacije, družbenopolitične in družbene organizacije ter družbenopolitične skupnosti aktivni dejavniki, organizatorji in izvršitelji ukrepov na področju ljudske obrambe ter nosilci pravic in dolžnosti obrambe svobode in neodvisnosti svoje države. Zato nihče nima pravice preprečiti delovnim ljudem in občanom Socialistične federativne republike Jugoslavije, da se ne bi z orožjem borili ali kako drugače sodelovali pri odporu proti sovražniku, ki je napadel državo in nihče pravice priznati ali podpisati kapitulacijo in sprejeti ali priznati okupacijo države ali posameznega njenega dela in tudi ne kapitulacijo ali vdajo oboroženih sil ali njihovega dela« (Tito 1976, 180).

Miljanić (1986, 236) izpostavlja tudi bistvene elemente SLO in DS:

- koncept SLO: vojna, na katero bi v primeru, da bi ji bila vsiljena, odgovorila jugoslovanska družba, kar pomeni, da bi bila to splošna ljudska vojna.
- koncept SLO je pogled jugoslovanske marksistične družbe na svet. Ta pogled je neodvisen, neuvršččen in samoupraven.
- obramba Jugoslavije je postavljena na samoupravnih temeljih.
- zaščitni in obrambni cilji jugoslovanske družbe: obramba svobode, neodvisnosti, suverenosti, ozemeljske nedotakljivosti in samoupravne ureditve.
- SLO je enoten sistem priprav in izvajanja obrambe od najvišjega subjekta – federacije pa vse do krajevne skupnosti.
- SLO je vojaški fenomen, kjer so v uporabi vsa razpoložljiva sredstva v državi s poudarkom na oboroženem boju.
- SLO predstavlja tudi obliko odvratanja agresije.

SLO in DS imata enotno družbeno-politične temelje, cilje, funkcije, sistem ipd., imata tudi skupne splošne značilnosti: sta sorazmerno samostojna sistema, a sta hkrati element drugega sistema; varnost je pri obeh bistvena komponenta; imata splošnoljudski značaj, sta množična in vseobsežna; imata svoje funkcije v miru in v vojni; se nenehno razvijata; oba je potrebno uresničevati enako in na čim širši podlagi (Vučinić 1980, 240 – 241).

Vlogo državljanov in občanov obeh spolov v sistemu SLO in DS določa Zakon o ljudski obrambi: vojaška obveznost, ki je splošna in zajema vse državljane; obveznost služenja v enotah CZ, ki zajema vse občane od dopolnjenega šestnajstega leta starosti pa vse do šestdesetega leta starost, če niso prej oproščeni te obveznosti; delovna obveznost občanov se nanaša na vse občane od šestnajstega leta starosti, razen če niso te obveznosti oproščeni ali v oboroženih silah; materialna obveznost pomeni preskrbo obrambnega sistema z osebnim imetjem občanov; usposabljanje občanov za obrambo in zaščito, ki poteka v mirnodobnem času in zajema vse občane od petnajstega do šestdesetega leta starosti; ukrepe za zaščito varnosti in tajnosti ljudske obrambe, kar pomeni, da pomagajo občani ob sodelovanju državnih organov odkrivati in preprečevati vsa za državo škodljiva dejanja. Lahko se poslužujejo tudi neoboroženih oblik odpora, kot so diverzije, sabotaze, neposlušnost agresorju, politične, ekonomske in druge oblike odpora (Vučinić 1980, 18 – 19).

Bistvene postavke, ki pripomorejo k uresničevanju koncepta SLO in DS ter s tem k obrambi Jugoslavije, so ohranitev in krepitev moralne in politične enotnosti države, spoštovanje ustave in samoupravnega socializma, razvoj družbenih proizvodnih sil in nenehno posodabljanje doktrine SLO in DS zaradi spremenjenih dejavnikov, ki vplivajo na varnost države (Miljanić 1986, 256).

Značilnosti in prednosti sistema SLO in DS so enotnost sistema, ki zajema idejno enotnost, organizacijsko enotnost, funkcionalno enotnost. Sistem SLO in DS je tudi učinkovit, saj je kompleten, sodoben, mobilan, prožen, ofenziven, vztrajen, trajen in združuje prednosti oboroženih sil. Predstavlja tudi močno zunanjepolitično izhodišče oziroma oporo, saj je dejavnik odvratanja (Vučinić 1980, 19 – 23).

Oba sistema tako SLO kot DS sta poudarjala obrambo in zaščito vitalnih vrednot jugoslovanskega naroda. S sistemom SLO je Jugoslavija branila suverenost, ozemeljsko celovitost, neodvisnost, svobodo ipd., vse kar je bilo opredeljeno v Ustavi SFRJ, sistem DS pa je ščitil pred vsemi vrstami ogrožanja socialistične samoupraven ureditve, samoupravne pravice, človekovo in občanovo svobodo, družbeno premoženje, osebno in premoženjsko varnost (Vučinić 1980, 6). Tudi Ulčar (1985, 21 – 22) v svojem delu piše, da bi se sistem SLO postavil po robu agresorjevim oboroženim silam v vojni, medtem ko sistem DS družbene vrednote ščiti ves čas, v miru in vojni. Oba sistema pa sta med seboj povezana in prepletena: »Oborožene sile SFRJ, ki so poglavitni nosilec oboroženega boja proti agresorju, tudi v funkciji družbene samozaščite, vsi nosilci družbene samozaščite pa seveda tudi v nalogah splošne ljudske obrambe« (Ulčar 1985, 22).

Sile DS so v mirnodobnem času izjemno pomembne zato, ker je vedno več ogrožanja z nekonvencionalnimi, nevojaškimi sredstvi in ker varujejo obrambne priprave države. Tako DS prevzema funkcijo obrambe v mirnodobnem času (Vučinić 1980, 242).

4.1.1 Splošna ljudska obramba (SLO) in splošna ljudska obrambna vojna

»SLO je enotno organiziranje in pripravljanje vse jugoslovanske družbene skupnosti in vseh njenih zmogljivosti za obrambno – zaščitne dejavnosti in udeležbo v njih. Te dejavnosti so oboroženi boj in vsi drugi načini splošnega ljudskega odpora agresiji, zaščita in reševanje

prebivalstva in materialnih dobrin, ustvarjanje materialnih možnosti in drugih okoliščin za uspešen odpor ter nasploh izvajanje vseh drugih nalog, ki so pomembne za zaščito in obrambo države. Oboroženi boj je v vsem tem odločilni način upiranja agresiji, vendar je neločljivo povezan z vsemi drugimi načini boja in odpora, ki so ravno tako pomembni in nepogrešljivi« (Ulčar 1985, 21). Sistem SLO sestavljajo obrambne dejavnosti, obrambne sile, zadeve ljudske obrambe, nosilci zadev ljudske obrambe (Vučinič 1980, 7).

Med obrambne dejavnosti sodijo oboroženi boj kot najpomembnejša in odločilna oblika upora zoper sovražnika z namenom obvladovanja njegove žive sile; neoborožene oblike odpora, ki povzročajo škodo sovražniku na vojaškem, političnem, psihološkem, ekonomskem in drugih področjih in predstavlja široko obliko udejstvovanja državljanov; družbena samozaščita, ki je najbolj množična oblika delovanja najširše skupine državljanov in skupin z namenom oteževanja sovražnih dejavnosti zoper državo; civilna zaščita, ki zmanjšuje učinke in posledice sovražnega delovanja; opazovanje, javljanje, obveščanje in alarmiranje, ki ob pravilnem in pravočasnem delovanju predstavlja prednost in zmanjšuje učinek presenečenja; delovanje družbeno – političnega in družbeno – ekonomskega sistema, ki skrbita za vitalne potrebe družbe, za politično, ekonomsko in socialno stabilnost države in njenih državljanov, zato je izjemnega pomena, da ti dve dejavnosti delujeta tako v vojnem kot mirnodobnem času.

Med obrambne ukrepe spadajo objava vojnega stanja, kar za SFRJ pomeni, da se mora celotna država in vsi državljani pripraviti na nevarnost najvišje stopnje in s tem preiti na življenjske razmere vojne; ugotavljanje obstoja neposredne vojne nevarnosti, saj bi potencialni agresor lahko nepričakovano in nenapovedano ogrozil suverenost in ozemeljsko nedotakljivost države; mobilizacija, ki je edini način popolnitve in aktivacije vojnih, oboroženih sil, OZD-ov, državnih organov ter drugih organov, ki morajo svoje delo opravljati v vojnih razmerah; ukrepi pripravljenosti, ki se sprejemajo v razmerah ogrožanja varnosti in se lahko nanašajo na oborožene sile, prebivalstvo na splošno, državne organe, OZD-e ipd. Obrambne sile SFRJ se delijo na človeške možnosti, kot so fizična moč, vojna veščina, moralno – politična sila, psihološka moč ipd. ter materialne možnosti, ki se kažejo v dejstvu, ali je družba sposobna zadostiti svoje nujne materialne potrebe glede orožja, surovin, hrane ipd. Zadeve ljudske obrambe, ki jih je mnogo in kamor spadajo vse dejavnosti, ki posredno ali neposredno pripomorejo k razvoju družbe in države, so določanje in uresničevanje splošne politike o obrambi države, razvoj sistema SLO, razvoj oboroženega boja in CZ, razvoj službe

opazovanja, javljanja, obveščanja in alarmiranja, izdelava obrambnih načrtov, uporaba zvez v miru in vojni, mobilizacijske zadeve, priprava gospodarskega in političnega sistema za delovanje v vojni ipd. O problematiki zadev ljudske obrambe, so se ukvarjali delegati na X. Kongresu ZKJ, kjer so zapisali: »Obrambna moč naše družbe je neposredno odvisna od dosežkov vsega njenega razvoja, stabilnosti ekonomskih, političnih in skupnih družbenih odnosov ter njene organiziranosti in usposobljenosti za obrambo, varnost in samozaščito« (Vučinić 1980, 10).

Subjekti ljudske obrambe in nosilci zadev ljudske obrambe so narodi in narodnosti ter delavski razred, ki jim je obramba v interesu in jo tako tudi izvajajo. Nosilci pa so družbeni dejavniki, ki znotraj svojih pristojnosti in dolžnosti opravljajo svoje naloge. Ti nosilci so Federacija SFRJ; republike, pokrajine občine in medobčinske skupnosti; krajevne skupnosti; OZD-i in družbeno – politične organizacije. Federacija SFRJ, ki izvaja zadeve ljudske obrambe kot so vojna in mir, objavljanje mobilizacije, ureja sistem SLO, določa politiko in koncept obrambe, načrtuje uporabo oboroženih sil z enotami JLA na čelu in TO kot pomožnimi enotami, jih organizira, pripravlja, financira, poveljuje ipd., vodi sistem CZ, sistem opazovanja, javljanja, obveščanja in alarmiranja. Federacija tudi sprejema ukrepe in predpise, ki zagotavljajo enotnost obrambnega sistema, vodi oborožen boj, skratka usmerja in povezuje vse aktivnosti družbe in države v obrambni vojni. Federacija preko Skupščine SFRJ, predsednika republike in vrhovnega komandanta oboroženih sil, Predsedstva SFRJ, zveznega izvršnega sveta, in zveznih upravnih organov uresničuje pravice in dolžnosti s področja obrambe države. Republike, pokrajine, občine in medobčinske skupnosti. Republike in pokrajine določajo organizacijo ljudske obrambe, pripravljajo gospodarstvo in družbene dejavnosti za delovanje v vojni, pripravljajo obrambi načrt ter razvoj TO. Zagotavljajo izvajanje koncepta SLO, gradijo sistem CZ in službo opazovanja, javljanja, obveščanja in alarmiranja. Izvajajo mobilizacijo in organizirajo splošni ljudski odpor. Medobčinske skupnosti predvsem usklajujejo obrambne načrte in igrajo pomembno vlogo pri usklajevanju obrambnih načrtov občin. Občine usklajujejo priprave krajevnih skupnosti, OZD-ov in drugih skupnosti na njenem ozemlju. Krajevne skupnosti neposredno sodelujejo z občani in njihovo udeležbo in je zadolžena za to, da vsak krajan pozna svoje mesto in vlogo v sistemu obrambe. Organizacije združenega dela predvsem združujejo sredstva potrebna za proizvodnjo in delavce, ki so glavni dejavnik družbe in sistema obrambe. Družbeno-politične organizacije so dejavnik, ki tako ali drugače pomaga pri razvoju sistema SLO in DS. Sem spadajo ZKJ,

Socialistična zveza delovnega ljudstva Jugoslavije, Zveza sindikatov Jugoslavije, ZZB ipd. (Vučinić 1980, 7 – 18).

Splošna ljudska obrambna vojna se deli na oboroženi boj in neoboroženo upiranje. Vučinić (1980, 154) glede tega pove: »Oborožene in neoborožene oblike boja so dialektična celota. Te oblike se medsebojno tako prepletajo in dopolnjujejo, da je med njimi težko potegniti ostro začrtano mejo. Prav tako ni ostre meje med oboroženimi silami in občani v sistemu SLO, kajti agresorju se upirajo obojim, vendar na razne načine in z različnimi sredstvi« (Vučinić 1980, 154).

Oboroženo upiranje oziroma oboroženi boj

Splošna ljudska obramba je sestavljena iz »obrambnih dejavnosti in ukrepov, sil splošne ljudske obrambe, zadev ljudske obrambe in nosilcev teh zadev« (Ulčar 1985: 23). K obrambnim dejavnostim in ukrepom spada predvsem oborožen boj, kar predstavlja glavno moč zoper agresorja, vendar to ni dovolj, potrebno je sodelovati tudi z oblikami in dejavnostmi neoboroženega boja oziroma odpora. Oboroženi boj pomeni, da se v vojni vsaka stran trudi drugi strani vsiliti svojo voljo in tako doseči svoje cilje. Splošna ljudska obrambna vojna se od ostalih tipov vojn razlikuje po tem, da predstavlja totalno upiranje agresorju, kar pomeni oboroženo upiranje z uporabo vseh vrst orožja in tudi neoboroženo obliko upiranja in odpora. Glavnino moči torej predstavljajo oborožene sile JLA in TO, ter celotno populacijo sposobnega in organiziranega prebivalstva. V teoriji splošne ljudske obrambne vojne poznamo štiri dejavnike vojne:

- dejavnik ljudje: človek je glavna sila v vojni, vsi ostali dejavniki so zgolj sredstvo za doseg človekovega cilja. Pomemben je sistem vrednot, politična zavest, bojna morala, izkušnje, izurjenost, veščine vojskovanja ipd.
- materialno-tehnični dejavnik: pomeni orožje, opremo, vojaško tehniko ipd. Nobeno orožje samo, tudi najmočnejše, ne pomeni nič brez človeka in vseh ostalih okoliščin boja, tako se človek in orožje dopolnjujeta. SFRJ se mora sovražniku upreti z ustreznim orožjem, ustrežno količino in njegovo kvaliteto. Kljub vsemu je sistem SLO zasnovan tako, da se z uporabo različnih bojnih

taktik lahko nadoknadi in premaga sovražnikovo premoč na področju tehnike in moštva.

- dejavnik prostor: obrambni sistem SLO je zastavljen tako, da se hitro in učinkovito aktivira, kar pomeni, da se agresorju prepreči, da bi s hitrimi akcijami zasedel velike površine oziroma velik del ozemlja SFRJ. Prostorska raznolikost je v Jugoslaviji velika, zato so temu primerno razporejene in postavljene tudi vojaške enote, ki so enakomerno razporejene po celotnem ozemlju države.
- dejavnik čas: trajanje oboroženega boja na nekem prostoru ima veliko vlogo. Ker je ena glavnih napadalnih taktik bliskovita vojna, je cilj SLO, SFRJ in njenih oboroženih sil, da se nasprotniku vsili dolgotrajna in izčrpavajoča vojna. Seveda je zelo pomembno tudi, kako delujejo obveščevalne službe, saj se z njihovo učinkovitostjo lahko prepreči agresija ali vsaj zmanjša učinek presenečenja s pravočasno pripravljenostjo in mobilizacijo svojih enot (Vučinić 1980, 129 – 136).

Sistem SLO pozna in predvideva uporabo treh oblik oboroženega boja: frontalno, partizansko in kombinirano obliko³³. Merilo za izbiro boja je pretežno odvisno od razmerja sil med vojskami. Ob občutni premoči sil pride v poštev frontalna oblika vojskovanja, če gre za podrejenost sil na bojišču je najprimernejša partizanska oblika boja, če pa je razmerje sil nekje vmes pa kombinirana oblika oboroženega boja (Vučinić 1980, 137 – 140).

---

³³ Frontalna oblika oboroženega boja je »bojno dejstvomnje, ki poteka v obsegu bolj ali manj kontinuirane fronte. To obliko oboroženega boja bi v splošni ljudski obrambni vojni načeloma uporabljali v primeru ugodnejšega razmerja sil na vojskovališču ali z vojno zajetih bojevališčih in posameznih smereh. Prav tako bi jo uporabljali pri obrambi v vseh vrstah agresij v začetnem obdobju vojne, ko je treba zaustaviti ali zadrževati napad agresorjevih sil v obmejnem pasu oziroma jim onemogočiti hiter prodor v globino ozemlja SFRJ. Prav tako bi jo uporabljali v končnem obdobju vojne, ko bi bila splošna iniciativa in ugodno razmerje sil na naši strani. To obliko oboroženega boja je treba razumeti kot dinamično obliko z vso pestrostjo sodobnega frontalnega dejstvomnje, z dejstvomnje pred fronto in za njo« (Vučinić 1980, 140). Kombinirana oblika oboroženega boja »je po doktrini SLO hkratno usklajeno bojno dejstvomnje na vsem vojskovališču: na območju front, na ozemlju, ki bi ga agresor uspel začasno zasesti in v svojem zaledju s kontrolo ozemlja in z dejstvomnje proti agresorjevim zračnim desantom in drugim silam, to ni navaden seštevek klasičnega frontalnega in partizanskega dejstvomnje, ampak je njuna sinteza, ki daje novo organsko celoto s posebnimi kvalitetami« (Vučinić 1980, 141). Partizanska oblika oboroženega boja: »V skladu z doktrino SLO bi bila ta oblika oboroženega boja prevladujoča samo v primeru izjemno neugodnega razmerja sil, kar pa je mogoče pričakovati le v zelo težavnih okoliščinah obrambe pred agresijo z radikalnim ciljem. Ta oblika oboroženega boja bi bila potrebna in neogibna takrat, kadar bi agresorju uspelo doseči tako razmerje sil, da bi lahko v poglavitnih napadalnih smereh razsekjal jugoslovansko vojskovališče in z močnimi silami zasedel najpomembnejše komunikacije, politična in gospodarska središča in strateško pomembne rajone. V takih okoliščinah bi bila partizanska oblika oboroženega boja najboljše branilčevo sredstvo, s katerim bi agresorju vsilil dolgotrajno in izčrpavajočo vojno, brez vsakih izgledov za agresorjev uspeh« (Vučinić 1980, 142).

Ob koncu oboroženega boja v sistemu SLO si pogledimo še načela splošne ljudske obrambne vojne, ki so: ofenzivnost in iniciativa, nepretrganosti in intenziva, množičnost, širina in raznovrstnost ter izbira težišča bojnega dejstvomjanja (Vučinić 1980, 151).

Neoboroženo upiranje oziroma neoborožen boj

»Splošna ljudska obramba je v bistvu sinteza oboroženih, političnih, ekonomskih, propagandnih, psiholoških, kulturnih, izobraževalnih, zdravstvenih, obveščevalnih, varnostnih, storitvenih in drugih dejavnosti občajnih v vseh družbenih institucij pri upiranju agresiji« (Vučinić 1980, 153).

Vučinić (1980, 154) pove tudi, da pod neoborožen boj oziroma upiranje spadajo vsi ukrepi, dejavnosti in oblike delovanja, uperjeni zoper agresorja in njegovim silam. Ulčar (1985: 36) poudarja, da ti ukrepi ne smejo biti predvidljivi oziroma šablonski. Večino teh akcij naj bi predstavljale sabotaže, diverzije, psihološko-propagandna dejavnost, izvidovanje, zagotavljanje zvez ipd. Oba avtorja, tako Vučinić (1980, 156 – 157) kot Ulčar (1985, 36 – 37) poudarjata in predvidevata, kako naj bi se agresor oziroma okupator obnašal v primeru zasedbe ozemlja oziroma dela ozemlja SFRJ. Za zgled oziroma primer iz zgodovine jima služi italijanska oz nemška okupacija med 2. svetovno vojno, predstavita vojaške, politične, policijske, ekonomske in ostale okupacijske dejavnosti na zasedenem ozemlju. Tem špekulacijam oziroma predpostavkam se ne bom preveč posvečal, saj gre za izrazito usmerjeno obliko razmišljanja in prilagoditve sistema SLO v boj zoper agresorja, ki preti kot vojaška grožnja. Bolj pomembni so nosilci neoboroženega upora v Jugoslaviji. Področje neoboroženega upiranja, ki je pravica in dolžnost delovnih ljudi in občanov, družbenopolitičnih skupnosti (občine, medobčinske regijske skupnosti, skupnosti mestnih občin, republike in pokrajine, federacija), samoupravne organizacije in skupnosti (OZD, KS in SIS), družbenopolitične organizacije (ZKJ, SZDLJ, zveza sindikatov, ZSMJ in ZZB NOV) in družbene organizacije in združenja občanov³⁴ (organizacije za tehnično kulturo, strelska društva, lovska društva, taborniki in Rdeči križ) (Vučinić 1980, 158 – 159).

---

³⁴ Isti avtor neoboroženo upiranje na grobo razdeli na: psihološko-propagandno dejavnost, kamor spadajo bojkot, demonstracije, evakuacije in manifestacije, kar pomeni, da je potrebno razkriti agresorjevo politiko, dejavnost, postopke, okupatorjeve dejanske namere ipd. Tu veliko vlogo igrajo sredstva javnega obveščanja, predvsem tisk, radio in televizija; neoborožen odpor v gospodarstvu in proizvodnji, kamor spadajo bojkot, disperzija, evakuacija, diverzija in sabotaža. To pomeni, da je potrebno v proizvodnji, ki si jo hoče podrediti agresor, delovati učinkovito, za potrebe in oskrbo lastnih oboroženih sil, hkrati pa onemogočiti, da pridejo izdelki v roke sovražniku ipd.; neoborožen odpor v prosveti, znanosti in kulturi, kamor avtor šteje bojkot, disperzijo, evakuacijo in sabotažo. To pomeni preprečevanja agresorjevega šolskega in kulturnega sistema, onemogočanje kulturnih in zgodovinskih vrednot, zavračanje kulturnih prijemov agresorja ipd. (Vučinić 1980, 160 – 168).

Tudi glede vodenja sistema SLO v času agresije je obstajalo precej pravil in zahtev, ki so jih postavili zakoni in XI. Kongres ZKJ. Vodstvo odpora mora ostati agresorju tajno in skrito ter ne sme zapustiti ozemlja, kjer poteka boj; upoštevati in uporabljati je potrebno enotna načela, ki jamčijo enotno delovanje sistema SLO; rešitve morajo biti enotne in organizirane ter hkrati omogočati iniciativno delovanje posameznika; vodstvo mora biti kvalificirano in učinkovito; vodstvo mora biti avtoritativno; vodenje mora biti organizirano in pripravljeno že v mirnodobnem času; manj številčna vodstva so bolj operativna in učinkovita; vodstva za svoje delo odgovarjajo upravnim organom in družbenopolitičnim skupnostim (Vučinić 1980, 172).

XI. Kongres ZKJ je dal pobudo in ustanovil nova vodilna telesa, ti komiteje za SLO in DS, ki so imeli značaj političnih štabov ZK. Ti komiteji niso prevzeli popolnega nadzora nad sistemom SLO in DS, pač pa so predstavljali krovno telo, ki svoja stališča, sklepe in smernice izvajajo preko obstoječega sistema vodenja – družbenih, državnih, samoupravnih ipd. štabov (Vučinić 1980, 173).

4.1.2 Družbena samozaščita (DS)

Ulčar (1985, 21) definira sistem DS kot » (...) sistem ukrepov in dejavnosti, s katerimi občani in vsa skupnost varujemo osebno in premoženjsko varnost delovnih ljudi in občanov, materialne dobrine družbe, neodvisnost in ozemeljsko celovitost SFRJ, ustavno ureditev, ki temelji na oblasti delavskega razreda, socialističnem samoupravljanju, bratstvu in enotnosti in enakopravnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti ter na neuvrščeni in samoupravne pravice delavca in občana v združenem delu skupaj z vsemi drugimi njunimi svoboščinami« (Ulčar 1985, 21).

Zelo lepo sistem DS definira tudi Vučinić (1980, 216), ki jo razlaga v kontekstu in z obzirom na SFRJ in njeno politično in ustavno ureditev. »Družbena samozaščita je funkcija zaščite in temelj varnosti samoupravne socialistične družbe in političnega sistema socialističnega samoupravljanja, ki jo sami organizirajo ter na političnih in pravnih temeljih SFRJ uresničujejo vsi družbeni subjekti, delovni ljudje in občani zaradi stabilnega in nemotenega razvoja družbe in proti vsem virom, vzrokom in oblikam ogrožanja družbenih vrednost, katerih zaščita sta njen predmet in vsebina« (Vučinić 1980, 216).

Poudarjen je tudi pomen sistema DS za zaščito lastne varnosti pred kolektivnimi in posamičnimi ukrepi sovražnih ali drugih pojavov in njihovih nosilcev. To pomeni, da je sistem DS najširša oblika preventive. Cilji sistema DS so neposredni, kar pomeni varovanje stabilnosti družbe pred grožnjami iz tujine³⁵ ali od znotraj³⁶, ter posredne cilje, ki predstavljajo predvsem gradnjo moralnih vrednot in notranjih vrednot ter s tem trdnosti samoupravne družbe. Gre predvsem za zaščito ustavne ureditve SFRJ, boj proti sovražni propagandi, boj proti sovražno obveščevalni dejavnosti, zaščito družbenega premoženja ipd. (Ulčar 1985, 49 – 50).

Sistem DS se ukvarja tudi s pojmom varnosti. Definira jo na več načinov, in sicer kot varno stanje države, ki si preko svojih državnih organov prizadeva onemogočiti vse kar ogroža stanje splošne varnosti, kamor spada tudi nacionalna varnost države. Varnost se lahko razume tudi kot varnostni sistem, funkcijo države, kjer državna varnost pomeni zaščito ustavne in pravne ureditve sistema. Kot zadnje videnje varnosti pa sistem razume tudi javno varnost, kar pomeni varnost življenja občanov, vzdrževanje reda in miru, zatiranje kriminala ipd. ter vojaško varnost, za katero je odgovorna JLA in TO ter vojaška policija. Tako lahko samozaščito razumemo kot skupno funkcijo zaščite, ki pokriva vse objekte zaščite. Pojmov varnost in samozaščita torej ne moremo enačiti, lahko pa zaključimo, da je varnost primarni element samozaščite, ki je izvedljiva v sistemu DS, ki jo vodijo za to delo usposobljeni organi (Vučinić 1980, 218 – 219). Ukrepi družbene samozaščite so informativno-propagandni; vzgojno-izobraževalni; idejnopolitični; organizacijski; varnostno-zaščitni; tehnično-zaščitni; normativno-regulativni; socialni; represivni (Vučinić 1980, 230).

Gledano iz ustavne in pravne ureditve SFRJ so subjekti DS delovni ljudje in občani, TOZD-i in druge samoupravne organizacije, družbenopolitične organizacije, družbenopolitične skupnosti ter državni organi in službe (Vučinić 1980, 232).

Sistem DS ne pozna kakšne posebne organizacijske strukture in novih organov upravljanja, gre za sistem, ki deluje znotraj obstoječega sistema družbenopolitičnih organov SFRJ, ki se z nalogami DS ukvarjajo ob svoji redni dejavnosti. Obstajajo komisije, odbori in sveti za družbeno samozaščito, ki so ustanovljeni posebej glede na potrebe in okoliščine v družbi. Krovna organizacije je še vedno sistem komitejev, ustanovljen po XI. Kongresu ZKJ (Vučinić 1980, 227 – 229). Na drugi strani pa Ulčar (1985, 51) prav tako poudarja, da ne

---

³⁵ Grožnje iz tujine predstavljajo predvsem tuje obveščevalne službe, ostanki mednarodne reakcije, fašistična emigracija na Zahodu in informbirojevska emigracija na Vzhodu (Vučinić 1980, 225).

³⁶ Notranje grožnje predstavljajo ostanki razrednega sovražnika, nacionalisti, iredentisti, opozicijske skupinice, ki so uperjene predvsem zoper delovanje ZK in z namenom polastitve politične oblasti v državi (Vučinić 1980, 225).

obstaja posebna oblika organizacije in vodstva DS, omenja pa izkušnje in nadaljevanje dobrega dela narodne zaščite, ki jo Jugoslavija pozna še iz druge svetovne vojne. Narodna zaščita deluje kot del obrambnega in varnostnega načrta organizacije ali skupnosti, kjer je organizirana. Vodi jo načelnik, aktivira pa komite za SLO in DS, in to zgolj v primeru nevarnosti s škodljivimi dejanji ali posledicami. Narodna zaščita je tako oblika samoupravnega organiziranja ljudi in občanov, ki sodelujejo z drugimi organi sistema SLO in DS in CZ. Naloge pripadnikov narodne zaščite, ki imajo vidne oznake in so lahko tudi oboroženi, so predvsem ugotavljanje istovetnosti oseb, preprečevanje vstopa nepooblaščenim osebam v prostore, zadržijo osebo, zaloteno pri kaznivem dejanju, kontrolirajo sumljive osebe in vozila ipd. (Ulčar 1985, 51 – 53).

4.2 Civilna zaščita

»Pod pojmom civilna zaščita razumem najširšo obliko organizirane dejavnosti pri pripravljanju in izvajanju raznovrstnih ukrepov in akcij za zaščito in reševanje ljudi in materialnih dobrin med vojnim dejstvom ter naravnimi in drugimi nesrečami« (Vučinić 1980, 48). Ulčar (1985, 38) civilno zaščito vidi kot del SLO in DS, ki je organizirana v bivalnih in delovnih okoljih in predstavlja najširšo obliko priprav občanov za zaščito in reševanje prebivalstva in materialnih dobrin³⁷.

V okviru obrambnega sistema Jugoslavije je CZ najbolj množična in razširjena oblika organiziranja državljanov. Predstavlja enoten del sistema SLO in DS, kar pomeni, da s svojimi akcijami zaščite in reševanja ljudi in materialnih dobrin predstavlja preživetje in ohranitev družbenega sistema in s tem človeških in materialnih potencialov, ki so nujni za vodenje oboroženega boja. »Civilna zaščita se kot organizirana sila SLO in DS uveljavlja kot sestavni in vsakdanji del rednih dejavnosti vseh subjektov naše družbe. Delovala naj bi predvsem preventivno, da bi preprečili oziroma ohranili posledice vojne in naravnih nesreč,

---

³⁷ Definicijo CZ v sistemu SLO in DS poda tudi Zakon o ljudski obrambi s svojim 136. členom: »Civilna zaščita kot del sistema ljudske obrambe je najširša oblika pripravljanja in udeležbe delovnih ljudi in občanov, organizacij združenega dela in drugih organizacij in družbenopolitične skupnosti pri zaščiti in reševanju prebivalstva in materialnih dobrin pred vojnimi akcijami«. 138. člen pa govori o organizaciji CZ v sistemu SLO in DS: »Civilna zaščita se organizira v naseljenem kraju, krajevni skupnosti, organizaciji združenega dela in drugi organizaciji in državnem organu ter v stanovanjski hiši in drugih objektih. Civilna zaščita v občini je organizirana kot enoten sistem« (Tito 1976, 191).

konkretno in učinkovito pa naj bi delovala pri hitrem saniranju posledic (Ismailović v Petkovski 1981, 257).

Zaradi vedno večjega uničenja v vojni, vedno več civilnih žrtev in vedno bolj izpopolnjenih orožij ter tudi naravnih nesreč je dobro organizirana, opremljena in usposobljena CZ nujna v vsaki državi. Prav zato je bila vloga CZ v sistemu SLO in DS zelo pomembna in poudarjena. Naloge CZ tako Vučinić (1980, 49) definira kot organiziranje in usposabljanje vsega prebivalstva za osebno in kolektivno zaščito, organiziranje in usposabljanje enot in štabov CZ za izvajanje zahtevnejših akcij za zaščito državljanov in materialnih dobrin, priprava ukrepov CZ glede na stopnjo in vrsto ogroženosti, pravočasno izvajanje ukrepov CZ pred začetkom nevarnosti, odpravljanje posledic vojne ali naravnih nesreč, oskrba prizadetega področja in tam živečega prebivalstva ter preprečevanje in zmanjševanje naknadnih posledic.

Sistem CZ sestavljajo ukrepi CZ, osebna in kolektivna zaščita, enote CZ in štabi CZ. Zato na tem mestu dodajam ukrepe CZ, kot jih definira 143. člen Zakona o ljudski obrambi: »Ukrepi civilne zaščite so zaklanjanje prebivalstva in materialnih dobrin, evakuacija, preskrba ogroženega in prizadetega prebivalstva, zatamnitev, maskiranje, radiacijska, biološka in kemična zaščita, zaščita pred rušenji, poplavami, požari in eksplozijami, prva medicinska pomoč, prva veterinarska pomoč, asanacija terena, ukrepi za red« (Tito 1976, 192). Vučinić (1980, 51 – 54) gre še korak dlje in kot ukrepe CZ našteje zaščito pred neeksplozivnimi bojnimi sredstvi, reševanje ogroženih ljudi, urbanistične zaščitne ukrepe ter zaščito rastlinstva.

Osebna in kolektivna zaščita pomeni, da gre za pripravo in izvajanje ukrepov državljanov tam, kjer delajo in živijo. Občani morajo biti usposobljeni za samopomoč in so po zakonu dolžni imeti minimalna sredstva za RKB zaščito (Vučinić 1980, 51).

Enote CZ sestavljajo obvezniki, ki se delijo na splošne enote CZ, ki so usposobljeni za reševanje iz ruševin in ogroženih objektov ter gašenja požarov manjših razsežnosti, nudenje prve pomoči ipd. Gre za enote, ki niso večje od voda in predstavljajo jedro ukrepov CZ ter na specializirane enote CZ, ki so usposobljene za odpravljanje obsežnejših posledic naravnih nesreč ali vojne. Po velikosti so lahko sestavljeni od čete preko odredov do bataljona. Delujejo samostojno, lahko pa sodelujejo tudi z enotami oboroženih sil. Naprej se delijo na: tehnične enote (enote za reševanje, gradbene enote, enote za deaktivacijo ubojnih sredstev) ter na ostale specializirane enote (enote za prvo medicinsko pomoč, enote za radiološko –

biološko – kemično zaščito, gasilske enote, veterinarske enote, enote za asanacijo ozemlja, enote za vzdrževanje reda (Vučinić 1980, 54 – 56)).

Štabi CZ vodi komandant in načelnik štaba. Pomembno je, da je jedro štaba poklicno, ki omogoča nemoteno delo in dobro pripravo. Štabi so organizirani v krajevnih skupnostih, družbeno-političnih skupnostih, OZD-jih ipd. Na federativni ravni obstaja Svet za CZ, ki usmerja razvoj CZ v vseh družbenih strukturah (Vučinić 1980, 57). Pri organizaciji CZ igrajo največjo vlogo občine, ki so odgovorne za pripravo in zagotovitev prebivalstva in materialnih sredstev. Občina namreč ustanavlja enote CZ, zagotavlja opremo, sestavlja evakuacijske načrte, gradi zaklonišča ipd. V CZ mora rekrutirati vse občane, ki niso sestavni del oboroženih sil (Ljubičić 1986, 126).

Civilna zaščita ne more delovati povsem sama, vedno se povezuje z drugimi strukturami, kar je prednost sistema SLO in DS, saj je samo sodelovanje in usklajenost zagotovilo za učinkovitost. Posebej pomembno je sodelovanje z oboroženimi enotami, gasilskimi organizacijami, dobrodelnimi organizacijami, zdravstvenimi in veterinarskimi ustanovami, organizacijo za alarmiranje in obveščanje ipd. Sodelovanje pride v poštev tako v primeru vojne kot naravnih nesreč. Za sodelovanje morajo poskrbeti štabi CZ z ostalimi operativno – strokovnimi organi (Vučinić 1980, 60).

4.3 Razvoj jugoslovanske vojske

»Oborožene sile SFRJ so oboroženi del delavskega razreda, delovnih ljudi in občanov ter jugoslovanskih narodov in narodnosti. Organizirane so v posebne vojaške formacije, enote in ustanove ter jih nenehno urijo in opremljajo s poglobitnim družbenim namenom, da bi v primeru oborožene agresije na SFRJ izvajale oboroženo obrambo. Oborožene sile SFRJ so odsev potreb naše družbe, v sedanjih mednarodnih odnosih pa tudi nujno potreben element njene stabilnosti in zaščite. Oborožene sile SFRJ so bistveni konstitutivni del sistema splošne ljudske obrambe in poglobitni neposredni nosilec oboroženega boja v splošni ljudski obrambni vojni« (Vučinić 1980, 28 – 29).

Naloge jugoslovanskih oboroženih sil v miru so ohranjanje bojne in mobilizacijske pripravljenosti družbe za totalno obrambo, spremljanje in proučevanje virov ogrožanja, delujejo s ciljem izpopolnjevanja sistema SLO in DS, zagotavljajo izvajanje nalog ZKJ, v primeru naravnih nesreč pomagajo pri reševanju državljanov in materialnih dobrin. V vojnem

času pa predstavljajo glavnino oziroma nosilca oboroženega boja zoper agresorja. Izvajajo mobilizacijo in dvigajo bojno pripravljenost, varujejo državo pred agresijo z oboroženim bojem in omogočajo sistemu SLO in DS, da družba in državljani preidejo v vojno stanje, nadaljujejo oboroženi boj, sodelujejo v vseh dejavnosti SLO in DS, da se ohrani družbena enotnost in nemoteno ter učinkovito delovanje družbeno-političnega sistema (Vučinović 1980, 31 – 32).

V sklopu podpoglavja razvoj jugoslovanske vojske³⁸ se ne bom pretirano posvečal enotam JLA, ki so bile glavna vojaška sila in nosilka oboroženega boja v primeru agresije na Jugoslavijo. Poblizje bom predstavil strukturo in delovanje enot Teritorialne obrambe, ki so bile ustanovljene prav z namenom najširše oblike SLO, da so oborožene enote prisotne v vseh delih države.

Leta 1968 so oborožene sile Jugoslavije poleg JLA sestavljale tudi na novo ustanovljene enote Teritorialne obrambe. TO naj bi bila najširša oblika organizacije

---

³⁸ Začetki jugoslovanskih oboroženih sil segajo med leti 1941–1945, ko je začela nastajati vojska za potrebe odpora proti okupatorju. Razvoj vojske od njenega začetka 1941 leta pa do njenega konca 1991 leta je sestavljen iz več faz razvoja, sprememb in reorganizacije. Sama medvojna faza za pričujoče delo ni ključnega pomena, zato si bomo najprej poblizje pogledali prvo obdobje med letoma 1945–1948. V tej fazi gre predvsem za razvoj oboroženih sil Jugoslavije z imenom JA, kar pa gre z roko v roki z razvojem političnega sistema in položaja v mednarodnih odnosih. Posebna pozornost je bila namenjena idejno-političnemu ter kadrovskega izobraževanju in tehničnemu razvijanju armade. Na vojaškem področju so izrazito poudarjeni temelji postavljeni v času narodnoosvobodilnega boja. Takoj po koncu vojne je sledila demobilizacija moštva, pričele so se spremembe in reorganizacija. Vojska je postala manj številčna, s prvotnih 800.000 je leta 1947 štela samo še 400.000 borcev razdeljenih v 26 divizij kopenskih enot, 5 divizij vojnega letalstva in 15 samostojnih brigad. Mornarica je obdržala 3 pomorska poveljstva flote in rečne vojne flotilje. Z resolucijo Informbiroja leta 1948 se začne drugo obdobje razvoja jugoslovanskih oboroženih sil, ki traja od leta 1948–1958. SZ je želela povečati svoj vpliv v Jugoslaviji, česar pa jugoslovansko vodstvo ni dopustilo in začne se Informbirojevska kriza, s pritiskom vzhodnega bloka in Albanije na Jugoslavijo. Celotno obdobje so bile jugoslovanske oborožene sile v stanju stalne pripravljenosti. 1950 leta je Ljudska skupščina FLRJ uzakonila delavsko samoupravljanje, država se je naslonila predvsem na lastne materialne in gospodarske vire, sledilo je uveljavljanje in večanje vpliva v mednarodnih krogih. 1951 leta se je JA preimenovala v JLA oziroma JNA. Vrhunec tega obdobja predstavlja tržaška kriza leta 1953, ko je FLRJ ostala sama in bila izolirana s strani obeh blokov. Istega leta je bil sprejet ustavni zakon, ki je prinašal rešitev za oblikovanje novitega obrambnega sistema FLRJ. Tretja faza je sledila med letom 1958, ko je bil zasnovan celovit sistem obrambe države, ki se je še vedno močno nanašal na NOV in partizanske sile ter upošteval sistem splošne ljudske obrambe in letom 1969. Upoštevanje sistema splošne ljudske obrambe je pomenilo, da je bil ustanovljen Vrhovni štab partizanskih odredov, ki ga je sestavljalo 126 brigad. Te brigade bi ob sodelovanju z JLA skrbele za razvoj splošne ljudske obrambe v državi. 1963 leta se država iz FLRJ preimenuje v SFRJ. V tem obdobju sledil tudi modernizacija naborniškega sistema in mobilizacije, usposabljanje kadrov ipd. Ta faza reorganizacije se je končala 1965 leta. 1969 leta so sledile zakonodajne spremembe. Sprejet je bil Zakon o ljudski obrambi, kar pomeni, da JNA ni več edina oborožena sila v državi, saj se ustanovi TO. Prav to naj bi bil začetek splošne ljudske obrambe, saj naj bi TO dopolnjevala JLA. Zadnje obdobje po letu 1969 zaznamuje predvsem sprejetje Zakona o ljudski obrambi leta 1974, ki uzakoni SLO in DS ter vse državljane in materialne dobrine v obrambo države. Sledi mu še ena zakonodajna sprememba – Zakon o splošni ljudski obrambi iz leta 1982. Seveda ne smemo mimo pomembnega dejstva oziroma mejnika – Titove smrti leta 1980, kar je pomenilo, da nad že prej močno in precej avtonomno JLA nihče več ni imel pravega nadzora. Temu je sledila premoč srbskih kadrov in z njimi povezane ideje, kar je tudi pripeljalo do razpada Jugoslavije in začetka vojne (Razvoj oružanih snaga SFRJ 1945–1985 1, 1989: 13 – 14, Opća enciklopedija jugoslavenskog leksikografskog zavoda 4, 1978: 116, Enciklopedija Jugoslavije 6, 1990: 149 – 154).

državljanov za oboroženi boj. Na organizacijo so vplivali družbeno-politični sistem, zunanja politika, SLO in DS, potencial agresorja, število prebivalcev, strateški položaj Jugoslavije ipd. Veliko je k razvoju TO pripomogel tudi sistem samoupravljanja (Živković 1985, 178-180). Enote TO naj bi bile organizirane v krajevnih skupnostih, občinah, republikah in avtonomnih pokrajinah. Številčno je bila v mirnem času omejena, v primeru agresije pa bi rekrutirala največje število prebivalcev obeh spolov, pripravljenih za oborožen boj in sodelovanje oziroma podpora enotam JLA. Tudi večina kadrov je prihajala v TO po končanem naborniškem usposabljanju v JLA (Opća enciklopedija jugoslavenskog leksikografskog zavoda 8 1982: 184, Vojna enciklopedija 9 1975, 763 – 765). TO se je financirala iz republike, pokrajine, občine, krajevne skupnosti ipd., vse v okviru finančnih zmožnosti in ekonomskega razvoja. Iz federativnega naslova so bile financirane raziskovalne dejavnosti, izgradnja kapacitet in objektov za oborožitev in opremo ter njihovo proizvodnjo. JLA je odstopila del orožja in opreme, pomagala pri urjenju, usposabljanju in izobraževanju (Vojna enciklopedija 9 1975, 765).

TO je omogočala realizacijo ustavnih načel o obrambi države. V miru je pomagala odvrčati nevarnosti, lahko se je aktivirala v samozaščitnih akcijah ali celo kot pomoč za vzdrževanje javnega reda in miru. Svojo vlogo je dokazovala tudi s svojimi nalogami proti terorističnim in diverzantskim grožnjam. Nalaga TO je torej bila odvrčanje in boj proti vsakršni vrsti ogrožanja v najširšem pomenu besede oziroma koncepta SLO in DS (Živković 1985, 192). Tudi vodenje in poveljevanje enotam TO je bilo del enotnega sistema poveljevanja in vodenja oboroženih sil Jugoslavije. Obsegalo je vse subjekte samoupravne družbe za oborožen boj. Najpomembnejše aktivnostmi v sistemu vodenja in poveljevanja TO so bile organiziranje teritorialne obrambe, sistema vodenja in poveljevanja, priprava, urjenje in vadba teritorialne obrambe in sistema vodenja in poveljevanja, poveljevanje enotam v oboroženem boju ipd. Sistem je bil zgrajen na vseh nivojih in zasnovan na načelih enotnosti, neprekinjenosti, elastičnosti, učinkovitosti in zanesljivosti. Najvišji organ vodenja in poveljevanja je bilo Predsedstvo SFRJ, ki je potrjevalo sistem vodenja in poveljevanja, osnove razvoja oboroženih sil, načrt uporabe oboroženih sil v primeru vojne, imenovanje in razreševanje poveljnikov teritorialne obrambe republik. V vojni je Predsedstvo SFRJ sodelovalo še z Vrhovnim poveljstvom oboroženih sil SFRJ, štabne naloge je opravljal Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo. Predsedstvu SFRJ so bili neposredno podrejeni poveljniki TO socialističnih republik in avtonomnih pokrajin. TO so poveljevali poveljniki v skladu z Zakonom o splošni ljudski obrambi. V bojnih nalogah naj bi TO delovala kot pomoč JLA predvsem v pomožnih in težje prehodnih smereh, pri obrambi poseljenega ozemlja, v zalednih

operacijah in ustanovah, pri obrambi javnih objektov, evakuaciji, zaščiti kulturnih dobrin ipd.³⁹. Na zasedenem ozemlju bi izvajala namensko bojno delovanje z namenom prizadejati čim večje izgube nasprotniku, oteževanje agresorjevega gibanja in manevra, prekinitev oskrbovalnih poti, preprečevanje kolaboracije, skrb za nemoteno delovanje oblasti, preprečitev morebitnih poskusov rušenja sistema SLO in DS, zaščite prebivalstva, onemogočanje uničevanja materialnih dobrin, onemogočanje izkoriščanja naravnih bogastev ipd. Delovala naj bi predvsem na objektih, ki predstavljajo osnovo: komunikacije, letališča, zveze, skladišča, oskrbovalne poti in kolone ipd. (Živković 1985, 192 – 200).

Poveljevanje v TO v Sloveniji je potekalo v slovenskem jeziku, uniforma je bila drugačna od uniforme JLA, zato je bila TO med Slovenci priljubljena, jemali so jo za naslednico slovenske partizanske vojske, zato so jo mnogi videli kot slovensko vojsko (Munda 2001, 26). Švajncer (1992, 205) trdi tudi, da je bila TO odgovor na želje Slovenije in Hrvaške po delno samostojni vojaški organiziranosti, saj je razvoj TO prinesel pomiritev teh želja, v Sloveniji natančno 20. novembra 1968, ko je bil ustanovljen Generalni štab za splošno ljudsko obrambo. V osemdesetih letih prejšnjega stoletja je bilo v TO v Sloveniji zajetih okrog 4,5 % prebivalcev⁴⁰ (Švajncer 1992, 206).

---

³⁹ TO se deli na manevrske enote in prostorske enote. Prostorske enote so bile številčne in organizirane v OZD – ih, mestnih skupnostih, občinah ipd., vse za izvajanje družbene samozaščite. Tudi njihove naloge so bile praviloma omejene na mestne skupnosti ali občine, le redko zunaj teh meja. Njihova vloga je bila večpomenska, saj so bile zmožne sprejeti vse za boj sposobne državljane, kar najbližje njihovega doma, delovnega mesta ipd., kar je omogočalo hiter odziv, organizacijo in izvajanje oboroženega boja. Prostorske enote so obsegale 60 % vseh sil TO in so bile dejansko najširša oblika organiziranosti TO. Manevrske enote so predstavljale glavno oziroma manevrsko silo enot TO. Sestavljale so jih večje formacije, ki so bile dovolj dobro opremljene in izurjene za samostojno vodenje bojnih operacij. Svoje naloge so izvajale na fronti, zasedenem ozemlju ali lastnem zaledju. Imele so sposobnost izvajanja težjih nalog v zaledju fronte ter tako predstavljale nepogrešljiv del v primeru partizanskega bojevanja. Manevrske enote so bile pod poveljstvom regionalnih štabov TO in republik (Živković 1985, 184 – 185).

⁴⁰ Na koncu dodajam še najpomembnejša temeljna načela Zakona o splošni ljudski obrambi Jugoslavije, ki je bil pravna podlaga za ustanovitev in delovanje sistema SLO in DS ter TO. »V splošni ljudski obrambi je oborožen boj najpomembnejša in odločilna oblika upiranja agresiji in tvori z vsemi drugimi oblikami boja in odpora neločljivo celoto. Oborožene sile so nosilec oboroženega boja. Varujejo svobodo, neodvisnost, suverenost, neokrnjenost ozemlja in ustavni red Socialistične federativne republike Jugoslavije. Oborožene sile tvorijo enotno celoto, organizirane pa so v formacije jugoslovanske ljudske armade in formacije teritorialne obrambe. Organiziranje in pripravlanje oboroženih sil Jugoslavije je za uspešno obrambo države sestavni del celotnih priprav družbe na preprečevanje agresije in na oborožen boj in splošen ljudski odpor v primeru agresije. Jugoslovanska ljudska armada kot skupna oborožena sila vseh narodov in narodnosti ter vseh delovnih ljudi in občanov se organizira, oborožuje, opremlja, in usposablja za vse oblike in načine bojnih akcij v vseh razmerah vojskovanja in na vsem ozemlju države in je njen smoter, da se skupaj s teritorialno obrambo in vsemi drugimi silami družbe učinkovito postavi po robu agresorju in izvojuje zmago. S svojo pripravljenostjo v miru in s pravočasno akcijo v začetnem obdobju vojne ustvarja pogoje, da preide država v vojno stanje. S teritorialno obrambo kot najširšo obliko organiziranega splošnega ljudskega odpora je vsa država pokrita z oboroženimi formacijami, ki so sposobne in pripravljene postaviti se vsak čas in v slehernih razmerah uspešno po robu napadalcu. Enote teritorialne obrambe delujejo skupaj z enotami jugoslovanske ljudske armade ali samostojno. Vrhovno vodstvo in poveljevanje v oboroženih silah zagotavljata enotnost in nedeljivost oboroženih sil in oboroženega boja« (Tito 1976, 180 – 181).

4.4 Vloga ZKJ

Zveza komunistov Jugoslavije je s Titom na čelu vseskozi močno podpirala in razvijala sistem SLO in DS. Nenazadnje gre za konstanten razvoj od začetka druge svetovne vojne tako oboroženih sil na eni kot politične strukture države na drugi strani ter sistema obrambe, ki se prepleta med obema. Šumonja (1974, 54) pove, da koncept SLO in DS ni nič drugega kot dosledno nadaljevanje znanj in izkušenj iz NOV pod novimi pogoji.

Tako se je sistem razvijal, država pa mu je dajala zakonodajno, ustavno, materialno in finančno podporo in temelje. Brez pravega sodelovanja države in polne podpore pri takšnem sistemu ne gre. Tak sistem obrambe in vodstvo države sta soodvisna drug od drugega, zato je tudi zakonsko določeno, da morajo oborožene sile JLA in kasneje tudi TO skrbeti za nemoteno delovanje družbeno-političnih struktur ter preprečevati morebitno kolaborantsko oblast. Edina »šibkost« zvezne oblasti je bila uvedba enot TO, kar se je zgodilo delno zaradi pritiska Slovenije in Hrvaške po lastnih pol-avtonomnih vojaških enotah, delno pa zaradi skrbi, kaj bi se zgodilo z Jugoslavijo v primeru frontalnega napada Varšavskega pakta iz vzhoda v času krize⁴¹.

Po ustavi je ZKJ nosilec in pobudnik dejavnosti za varstvo in razvoj socialistične revolucije, samoupravne družbe ipd., kar pomeni, da mora ZKJ držati svojo vlogo tudi v času vojne in drugih kriznih razmer. Odgovorni so namreč za uresničevanje SLO in DS, saj v primeru, da za to pristojni organi ne delujejo več, ZKJ prevzame vodenje in poveljevanje sistemu SLO in DS (Stavrev v Petkovski 1981, 25).

4.5 Vloga morale, psihološko bojevanje in obramba

V vojski o bojni morali govorimo v času vojne. Gre predvsem za zavest o nujnosti borbe in za pripravljenost vojske, da izvršuje svoje naloge. Pomembna je pravičnost cilja,

---

⁴¹ »Jasno je, da je moč naše splošne ljudske obrambe v milijonskih množicah proizvajalcev in občanov, v moderno opremljeni in močno JLA, v enotah teritorialne obrambe in civilne zaščite, v naši mladini, v njeni zavesti in borbenem duhu, kar smo imeli priložnost videti tudi med manevri. Zveza komunistov pa je tista vodilna družbena sila, ki vse dejavnike obrambe idejno združuje in usmerja. (...) O nalogah ZKJ na področju splošne ljudske obrambe smo posebej razpravljali na 18. seji predsedstva ZKJ, ki je v tem pogledu dala dolgoročne smernice« (Tito 1976, 34 – 35).

odločnost ipd. in šteje med najpomembnejše razloge za uspeh vojske, saj nobena prednost v oborožitvi ali znanju ne nadomesti volje in odločnosti. Ne da se je točno izmeriti, gre pa za rezultat mnogih dejavnikov, ki vplivajo na pripadnike oboroženih sil (Vojna enciklopedija 5 1973, 578). Tega se je zavedalo tudi vodstvo Jugoslavije, kar kaže izjava Tita: »Mi moramo tudi danes izredno skrbeti za moralni faktor, za ljudi, ki bodo odločilni dejavnik tudi v morebitni vojni ...« (Petkovski 1981, 53).

Jugoslovanski avtorji, ki so se ukvarjali s preučevanjem morale, so vseskozi močno poudarjali pomen sistema SLO in DS, državnega opiranja na lastne sile in moč ter podporo oblasti in samoupravne družbe. »Bojna morala je tudi danes eden bistvenih dejavnikov pri graditvi obrambne sposobnosti družbe. V sodobnem času je njen pomen večkratno povečan in aktualiziran. Vpliv moralnega dejavnika na izid vojne je treba obravnavati predvsem glede na njegov prispevek, da sistem splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, ki se opira predvsem na lastne moči in sredstva, uspešno deluje v vseh razmerah in zoper vsakega agresorja. (...) Opora na visoke bojne in moralno-politične kakovosti naših oboroženih sil in vseh drugih struktur SLO in DS je bistven pogoj, da se lahko uspešno postavimo po robu tudi agresorju, ki je v tehnični premoči« (Petkovski 1981, 55).

Obstaja več vrst zavesti: politična, moralna in patriotska, ki v kombinaciji z visoko zavestjo tvorijo nepremagljivo kombinacijo in visoko bojno moralo ljudstva in oboroženih sil (Petkovski 1981, 61).

V Malešič (1997, 32) je psihološko bojevanje definirano kot »načrtna uporaba propagande in drugih psiholoških akcij z namenom vpliva na mnenja, stališča in vedenje sovražnih, nevtralnih ali prijateljskih tujih skupin na način, ki podpira uresničevanje nacionalnih namer in ciljev.«

Seveda po hitrem pregledu psiholoških operacij in psihološkega bojevanja, ki jima nisem posvečal preveč pozornosti, saj v Jugoslaviji nista imela pomembnega mesta v obrambi države, ne moremo mimo psihološke obrambe. Psihološka obramba je predvsem seštevek oziroma skupek psihološkega bojevanja in civilne obrambe. Gre predvsem za slabljenje nasprotnikove volje do agresije, z namenom onemogočanja nasprotnika ob čim manjši uporabi sile (Malešič 1994, 140). Isti avtor psihološko obrambo definira kot »posredovanje verbalnih, vizualnih in slušnih signalov potencialne žrtve, ki delujejo v smeri krepitve lastne volje do odpora, slabljenja nasprotnikove volje do agresije, propagiranja lastnih stališč v mednarodni javnosti ali v smeri blaženja učinkov drugih kriznih razmer« (Malešič 1994, 141). Gre predvsem za delovanje množičnih medijev, ki skrbijo, da tudi v vojnih razmerah obdržijo čim višjo moralo prebivalstva in oboroženih sil (Malešič 1994, 142). Najpomembnejša oblika

psihološkega bojevanja je propaganda, ki je »načrtno razširjanje novic, informacij, argumentov, pozivov ipd. oblikovanih tako, da vplivajo na prepričanja, mnenja in delovanje določenih skupin« (Malešič 1997, 32). Krunic (1997, 45) propagando definira kot »manipuliranje z mišljenjem ljudi, njihovimi vrednotami in vedenjem, z uporabo simbolov in drugih psiholoških orodij«.

Psihološka obramba oziroma psihološka vojna je star pojav, znan že iz zgodovine. Močno je bila prisotna med drugo svetovno vojno, v 60., 70. in 80. letih pa je zamrla, saj ji niso dajali pravega pomena in so poudarjali le vlogo morale. Ponovno se je pričela prebujati v 90. letih z večanjem pomena množičnih medijev in njihove dostopnosti, vrhunec pa doživela z Zalivsko vojno 1990 leta, ki so jo poimenovali kar »informacijska vojna«.

Psihološke operacije se izvajajo na dva načina. Prvi je negativni, kjer se nasprotniku skuša prikazati in vzbuditi negativno mnenje o nasprotnikovi vladi, družbi ipd. Drugi je pozitiven, kjer se poudarja lastne pozitivne podobe, ki so zaželene in vplivajo na nasprotnika, da jih sprejme za svoje (Perko 2004, 81).

4.6 Vloga industrije in gospodarstva ter gospodarska obramba

Vse sestavine gospodarstva, predvsem tiste, ki se ukvarjajo z materialno proizvodnjo in storitvami, vplivajo na to, kako učinkovite so obrambne priprave OZD-ov (Čubra v Petkovski 1981, 201).

Opiranje na lastne sile je temeljno načelo pri oskrbovanju SLO in DS, saj je proizvodnja v državi glavni vir oskrbe za oborožene sile in državljane. Gospodarski sistem je materialna osnova SLO, ki mora delovati tako v miru kot v vojni. Vse strukture družbenoekonomskega sistema pa so organizirane tako, da lahko hitro in učinkovito preidejo iz mirnodobnega v vojno stanje. Nosilke proizvodnje so OZD-i, ki ustvarjajo materialne dobrine, kar je tudi njihova naloga, pomen in vloga pri oskrbi oboroženih sil in državljanov. Seveda nobena gospodarska družba ne more delati in proizvajati izdelkov za potrebe obrambe, če ni surovin oziroma če zanje ni poskrbljeno. Zato so ključnega pomena surovine, reprodukcijski material ipd. za ustvarjanje rezerv kritično pomembnih izdelkov in surovin ter njihova razporeditev po teritoriju. Pomemben delež predstavlja tudi nemotena, kontinuitetna močna in jasna oblika delovanja in obveznosti med organi odločanja, tako na federalni in

republiški oziroma pokrajinski ravni. Vse to je mogoče doseči z dobro pripravo, jasnimi navodili in urjenjem v mirnodobnem času. Pomembno je tudi, da so ti subjekti in sistemi čim večji, da med seboj sodelujejo in se ne omejujejo. Tako morata biti energetika in industrija pripravljena⁴² na hiter in učinkovit preskok za oskrbovanje oboroženih sil. Prav tako pomembna je pridelava, skladiščenje in transport hrane, kamor šteje kopenski, pomorski, rečni in letalski transport, materialne rezerve, njihovo trgovanje in oskrba. V primeru vojne pride tudi do izgub med ljudmi, poškodb ipd., zato mora biti poskrbljeno za zdravstveni sistem, saniteto in socialno varstvo (Ljubičić 1986, 123-124). Sistem SLO in DS zahteva, da se v zdravstveno varstvo poleg oboroženih sil in fronte zajame tudi celotno prebivalstvo oziroma populacija (Dragić v Petkovski 1981, 207).

Gospodarstvo in njegov razvoj sta pomembna, ker je od višine ustvarjenega dohodka odvisno, koliko sredstev država nameni razvoju sistema SLO in DS. Z delovanjem gospodarskih dejavnosti se proizvajajo materialne dobrine, ki so nujno pomembne za delovanje sistema SLO in DS (Čubra v Petkovski 1981, 195).

4.7 Kadrovske težave sistema SLO in DS

Sistem SLO in DS je hitro pokazal tudi pomanjkanje primernih kadrov za delovanje sistema, ki bi prevzeli organizacijo, izobraževanje, usposabljanje ipd. nad civilno-obrambnim delovanjem. Tako je bil leta 1975 na tedanji Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo ustanovljen nov študij Splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite. Šlo je za dogovor med jugoslovansko zvezno vojsko JLA in sekretariatom za obrambo, njegov namen pa je bil izobraževanje obrambnih strokovnjakov na področju civilne obrambe, hkrati pa je bil tudi nov vir primerno izobraženih kandidatov za popolnjevanje častniškega kadra. V skladu z medrepubliškim dogovorom je bil takšen študij ustanovljen in predstavljen na petih univerzah v SFRJ. Največ zahval za ustanovitev tega študija na FSPN gre tedanjemu dekanu

---

⁴² Med strateške surovine spadajo črne in barvne kovine, surovine za kemijsko industrijo, gradbeni material, les, kavčuk in poljski pridelki (Damljanović 1986, 237). Ker v vojni oziroma izrednih razmerah ponavadi pride do zmanjšanih količin blaga, je potrebno z njimi racionalno ravnati, uvesti obvezen odkup kmetijskih pridelkov, urediti plansko delitev porabe energije, surovin ipd. (Čubra v Petkovski 1981, 199). Veliko vlogo pri razvoju gospodarstva je imel tudi razvoj vojaške industrije, saj se je z graditvijo vojaških tovarn število zaposlenih povečalo za trikrat, razvila se je kovinskopredelovalna, kemična, elektroindustrija, gradbeništvo ipd. (Vujatović v Petkovski 1981, 203).

dr. Vladu Benku. Študij se je od začetka spoprijemal s številnimi, predvsem kadrovskimi težavami, potrebe po kadrih z uspešno končanim študijem Splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite pa se je večal zaradi 1968 leta ustanovljene TO in srednješolskega predmeta Splošne ljudske obrambe.

5 OBLIKA IN UREDITEV SISTEMA TOTALNE OBRAMBE V KRALJEVINI NORVEŠKI

»Osnovni cilj norveške varnostne politike je zaščita in pospeševanje državnih varnostnih interesov. To je najlažje doseči z mirom, varnostjo in stabilnostjo, tako na domačih tleh kot v širši okolici in svetu. Norveška mora biti vedno sposobna zavarovati svojo suverenost in suverene pravice ter izvrševati avtoriteto za zaščito svojih interesov. Istočasno globalizacija in njen napredek pomeni, da geografske prepreke in razdalje ne določajo ali omejujejo groženj. Zato je največji norveški prispevek k izboljšani mednarodni in domači varnosti aktivna in konstruktivna oblika sodelovanja v ZN in zvezi NATO« (Norwegian defence 2008, 5).

5.1 Pravna podlaga koncepta totalne obrambe in mednarodne organizacije

Ferfila (2009, 680) piše, da ima koncept totalne obrambe na Norveškem dolgo tradicijo in zgodovino. Veliko prostovoljnih, nepolitičnih organizacij, ki sodelujejo in pomagajo v konceptu totalne obrambe, ki jih bom predstavil nekoliko kasneje, je namreč nastalo že v 19. stoletju. Začetek »modernega« koncepta totalne obrambe se je začelo okoli leta 1946, pravno podlago pa je dobil 17. julija 1953, kot uredba pa je bil sprejet 29. novembra 1954. 12. junija 1956 je bil nekoliko spremenjen in popravljen⁴³ (Sukjenik 1976,

---

⁴³ Ustava, sprejeta 1814 leta, predvideva splošno in obvezno vojaško obveznost, ki ne izključuje nikogar in je obvezna za vse državljane, kar lahko po potrebi vključuje tudi ženske, saj pušča odprto tudi to možnost, če se v primeru krize za to izkaže potreba ali pa se ženske lahko prostovoljno javijo na služenje vojaškega roka. Zakonodajca se je na področju obrambe precej spreminjala, Zakon o služenju vojaškega roka sprejet 1854 leta, splošna vojaška obveznost za vse pa šele 1878 leta. Današnji naborniški sistem urejata Zakon o služenju vojaškega roka in Zakon o obrambi domovine, oba sprejeta leta 1953. Kasneje, natančneje 1979 leta je bil sprejet še amandma, da so ženske, ki se javijo za služenje vojaškega roka, dolžne in upravičene do enakovrednega obravnavanja, mobilizacije in uporabe v primeru krize kot njihovi moški kolegi naborniki in morajo zato po končanem osnovnem urjenju podpisati izjavo, da se strinjajo, da bodo imele enakovredne obveznosti, dolžnosti in pravice kot moški kolegi. Naborniki so po zakonu vsi moški med 19. in 44. letom starosti, vključuje pa osnovno urjenje, osvežitvene tečaje in po potrebi dodatna urjenja in usposabljanja v mirnodobnem času, v vojnem času pa veljajo druga, vojna pravila. Služenja so opravičeni naborniki, ki ne izpolnjujejo zdravniških pogojev oz minimuma in osebe, ki se poslužijo ugovora vesti. V tem primeru Ministrstvo za pravosodje preuči ali je kandidat upravičen do ugovora vesti na podlagi predloženih dokazov in se mu po tem dodeli 14 mesecev trajajoče civilno služenje vojaškega roka. Obveznikov, ki so se odločili za ugovor vesti in jim je bilo na prošnjo ugojeno je bilo med leti 1986 – 1999 med 2000 in 3000 na leto (Norwegian defence 2001: facts and figures, 49 – 54).

195). Kljub vsemu gre za dokaj živ sistem, ki se prilagaja izzivom in grožnjam glede na to kakšne so, od kje prihajajo in kako se spreminjajo. Skupaj z njimi se spreminja tudi koncept totalne obrambe. Današnji modernejši koncept temelji na sodelovanju med obrambnim aparatom, vojsko in civilno družbo. To vsebuje sodelovanje v vseh oblikah krize, od naravnih in drugih nesreč, mirnodobnih in vojnih dogodkov (Ferfila 2009, 680).

Norveška ustava, natančneje njen 109. člen, predvideva, da je vsak državljan dolžan služiti državi za potrebe obrambe v nekem določenem časovnem okvirju. Vsa nadaljnja določila in dolžnosti določa veljavna zakonodaja (Norwegian Constitution).

Norveška sodeluje in je članica OZN, Nordijske zveze oziroma sodelovanja ter zveze NATO. Članica zveze NATO je od podpisa pogodbe 4. aprila 1949 ter sodeluje v vseh mednarodnih operacijah ISAF, KFOR ipd. ter dodaja svoj delež v NATO Response Force (NRF) (Norwegian defence 2008, 9-10). Četudi Norveška ni članica EU in je članstvo že dvakrat zavrnila na referendumu, tesno sodeluje z EU in njenima EEA in EDA⁴⁴. EDA se je Norveška priključila leta 2006 s podpisom sporazuma o sodelovanju (Norwegian defence 2008, 8-11). Norveška je tudi članica Nordijskega sodelovanja oziroma t. i. Nordic cooperation, ki ga poleg Norveške sestavljajo še Danska, Finska, Islandija, Švedska, avtonomni teritorij Ferskih otokov, Grenlandija in Alandsko otočje. Države sodelujejo med seboj in z EU, OZN in NATO. Sestavljajo precej organov in skupin, kot so Nordijski zbor ministrov, Nordijski zbor, Nordijska informacijska služba, delovne skupine, zbere ministrov, različne komisije ipd. Sodelujejo na področjih kulture, prostega časa, medijev, izobraževanja in raziskav, okolja in narave, gospodarstva, podjetništva, zakonodaje in pravosodja, blaginje in enakosti med spoloma in na področju obrambe (Norden – Nordic cooperation).

---

⁴⁴ EDA (European Defence Agency) je evropska obrambna agencija, ki je nastala 12. julija 2004 z namenom, da podpre in pomaga državam članicam izboljšati evropske obrambne sposobnosti in krizno upravljanje ter evropsko varnost in obrambno politiko. Funkcije EDA so razvoj obrambnih sposobnosti, promocija in razvoj obrambnih raziskav, tehnologije in oborožitve ter oblikovanje konkurenčne evropske obrambne industrije in trga (European Defence Agency).

5.2 Položaj države in delovanje njenega obrambnega sistema

Severni del Norveške je strateškega pomena za državo. Veliko pomeni geostrateška lega države ter norveška naravnost k energetskega izvozu in velikih nahajališč naravnih bogastev in surovin. Pri obrambi države in njene suverenosti največjo vlogo igrajo oborožene sile, ki so se pripravljene in sposobne spopasti z vsakršnimi izzivi. Moderni izzivi so predvsem ekonomske, okoljske in vse ostalo, povezano z nahajališči naravnih bogastev (Norwegian defence 2008, 7 – 8). Vlada se zaveda spremenjenih varnostnih razmer v svetu po koncu hladne vojne, ki je prinesel konec nevarnosti jedrskega ali konvencionalnega spopada velesil, prinesel pa nove izzive, ki so gospodarske, ekonomske, internetne oziroma računalniške narave, terorizem, okoljske probleme ipd. Glavnino bremena obrambe države nosijo oborožene sile Norveške (Norwegian defence 2008, 12). Glavne obrambne naloge norveških oboroženih sil so zagotovitev nacionalnih osnov za odločanja na državni ravni ob uporabi zbranih obveščevalnih podatkov, branjenje in vzdrževanje norveške suverenosti, izvajanje norveške avtoritete na svojem ozemlju, preprečevanje in vodenje varnostno povezanih dogodkov in kriz na Norveškem in na območjih pod norveško jurisdikcijo, sodelovanje Norveške pri kolektivni obrambi in operacijah zveze NATO zoper grožnje, napade in izbruhe ter uporabo orožja za množično uničevanje, sodelovanje in pomoč pri meddržavnih krizah in mulateralnih mirovnih operacijah, pomoč in sodelovanje pri diplomatskih naporih za preprečevanje uporabe in razvoja orožja za množično uničevanje, sodelovanje pri zaščiti in varnosti družbe (Norwegian defence 2008, 6 – 7).

Norvežani pa so vseskozi razvijali in vse do danes obdržali koncept totalne obrambe. Posebej danes, v spremenjenih varnostnih razmerah, so začeli razvijati in pospeševati napredek in razvoj civilno-vojaškega sodelovanja (CIMIC). To pomeni, da oborožene sile pomagajo pri delovanju in projektih civilne oblasti in oseb, nato pa le-te vrnejo uslugo in pomagajo oboroženim silam. Primer takšnega sodelovanja so obmejne nadzorne patrolje na norveško-ruski meji v okrožju Finnmark na severu države ipd. Temelji koncepta totalne obrambe so takšne oblike civilno vojaškega sodelovanja (Norwegian defence 2008, 12 – 13).

Glede vodenja in organiziranja civilne obrambe na državni ravni na Norveškem je zanimivo dejstvo, da civilna obramba ne spada pod ministrstvo za obrambo, pač pa Direktorat za civilno obrambo spada pod ministrstvo za pravosodje. Na regionalni ravni je civilna obramba podrejena in odvisna od guvernerjev okrožja, ki jih je na Norveškem 19. Na najnižji,

lokalni oziroma okrožni ravni je vodja civilne obrambe načelnik policije. Kraljevina Norveška ima v mirnodobnem času približno 450 stalnih pripadnikov, ki delujejo znotraj sistema civilne obrambe. V času mobilizacije oziroma kriznih razmer pa lahko številka doseže približno 50.000 pripadnikov civilne obrambe in še dodatnih 33.000 v industriji. Poznajo tudi dobro dodelan sistem zaklonišč, in sicer kar za 2.700.000 prebivalcev, kar predstavlja približno polovico vseh državljanov Norveške. Od tega je za približno 2.400.000 državljanov v zasebnih in za okoli 300.000 v javnih zakloniščih (Norwegian defence: facts and figures 2001, 41).

Vrhovni poveljnik norveških oboroženih sil je po ustavi norveški kralj, ki to oblast izvršuje v državnem svetu. Za vojsko, njeno delovanje, razvoj in splošno strateško vodenje skrbi ministrstvo za obrambo, ki je del vlade. Vojski poveljuje po činu najvišji častnik, ki je odgovoren vladi in obrambnemu ministrstvu. Ministrstvo za obrambo je relativno majhno, obsega okrog 300 zaposlenih in je razdeljeno na pet oddelkov: oddelek za osebje in skupne zadeve, oddelek za varnostno politiko, oddelek za krizno delovanje in načrtovanje, oddelek za obrambno politiko in dolgoročno načrtovanje ter oddelek za finance in upravo (Norwegian defence 2008, 15 – 17).

Norvežani svojo CIIP⁴⁵ politiko gradijo z dosego cilja, da bo kritična informacijska infrastruktura dovolj močna in sposobna zavarovati vse ključne družbene funkcije v državi tako med kriznim, vojnim ter tudi mirnodobnim časom. Po terorističnih napadih 11. septembra 2001 je vlada sprejela odločitev, da je nujno, da se poveča državna varnost, še posebej na področju civilne obrambe, policijskega dela in pristojnosti ter zdravstvenem področju. Prihajali so tudi različni predlogi, med drugim tudi predlog, da bi bilo področje varnosti in energetike združeno pod upravo enega samega, krovnega organa oziroma ministrstva. Predlagali so tudi povečano partnerstvo med javnimi in privatnim sektorjem, pospeševanje izmenjave informacij, ustanovitev oziroma povečanje kapacitet za pravočasno obveščanje in opozarjanje, uskladitev na področju zakonov in predpisov ter javno

---

⁴⁵ Zanimivo je tudi vprašanje kritične infrastrukture, ki jo International CIIP Handbook (2004, 19-24) definira kot nujen in potreben del nacionalne kritične infrastrukture, ki zagotavlja kontinuiteto storitev kritične infrastrukture. Gre za mrežo neodvisnih, zasebnih sistemov in procesov, zaradi zagotavljanja stalnega dotoka pomembnih informacij in storitev. Sestoji iz informacijskih in telekomunikacijskih delov, kar pa ne pomeni, da je popolnoma skladna z informacijskim ali telekomunikacijskim sektorjem. Sestavljajo jo telekomunikacije, strojna in programska oprema, internet, satelitske komunikacije ipd. Kaj Norvežani sami uvrščajo pod svojo kritično infrastrukturo, ki jo je potrebno zaščititi in varovati? Norvežani pod kritično infrastrukturo štejejo bančni sektor in finance, vlado, telekomunikacije, obramb, energetske sektor, fosilna goriva, policijo, javno zdravstvo, reševalne enote, socialno varstvo, transport, upravljanje z vodnimi viri (International CIIP Handbook 2004, 149).

odgovornost in nadzor nad informacijsko in komunikacijsko tehnologijo. Sledilo je precej sprememb tudi na področju organizacije na državnem nivoju. Direktorat za civilno varstvo in energetska načrtovanje (DSB) je bil ustanovljen 1. septembra 2003 in je nadomestil dotedanji Direktorat za civilno obrambo in energetska načrtovanje ter Direktorat za požarno in električno varnost. Podrejen je Ministrstvu za pravosodje in policijo, njegova glavna naloga pa je, da predstavlja centralno vodeno delovanje na področju virov in strokovnega znanja kriznega nepredvidenega načrtovanja. DSB je vezni organ med centralnim oziroma državnim aparatom in regionalnimi oziroma lokalnimi organi upravljanja v kriznem ali mirnodobnem času. DSB torej skrbi za komunikacijo med vsemi ravni odločanja, priprave in odgovornost za čas krize ali vojne ter ocenjuje stopnje ogrožanja in kako se nanje odzvati tudi v sodelovanju z drugimi organi in varnostnimi strukturami, v primeru, da bi bilo to potrebno. Državni urad za preučevanje in izvrševanje ekonomskega in okoljskega kriminala je odgovoren za internetni kriminal in ima posebej izurjeno, usposobljeno in opremljeno skupino za boj zoper internetne grožnje. Direktorat za državno varnost je bil ustanovljen januarja 2003 z namenom, da doseže varne rešitve in tehnologijo skupaj z uveljavljanjem zakonov in pravil, kako rokovati z zaupnimi podatki in varnostjo kritično ključnih objektov. Pomemben člen v varnostni verigi Norveške predstavljajo tudi javno-zasebna partnerstva. Najpomembnejši privatni pobudi sta Center za informacijsko varnost in Opozorilni sistem za digitalno infrastrukturo. Norveški Center za informacijsko varnost (SIS) je bil ustanovljen leta 2001 in je odgovoren za usklajevanje aktivnosti med informacijsko in komunikacijsko tehnologijo v državi. To pomeni izmenjavo in pretok informacij ter znanje o nevarnostih, ki pretijo. Uslug oziroma dela Centra za informacijsko varnost se poslužujejo vladne agencije, varnostne službe, politiki, zasebna podjetja, saj nudijo informacije in ocene o varnosti države. Veliko poudarka dajejo Norvežani tudi preprečevanju računalniškega kriminala. Opozorilni sistem digitalne infrastrukture (VDI) je organ oziroma pobuda obveščevalnih služb, ki omogoča prikazovanje obsega nevarnosti dostopnih in nezaščitene informacij. VDI tako opozori vse uporabnike o luknjah ali poskusih vdora v računalniška omrežja. Vsak uporabnik oziroma žrtev pa naprej posreduje te informacije policiji. Projekt je zelo uspešen in zato ga vlada močno podpira, po novem je del Državne varnostne agencije (International CIIP Handbook 2004, 149 – 156).

5.3 Nevladne organizacije in totalna obramba

Svojo vlogo v civilni obrambi Norveške igrajo tudi nevladne organizacije, ki s svojim prostovoljnim delom pripomorejo k obrambi države.

- Norveški atlantski komite (NAC) je bil ustanovljen 1955 leta s ciljem, da širši javnosti razlaga norveško zunanjo, varnostno in obrambno politiko s posebnim poudarkom na zvezi NATO. Delo poteka z organizacijo seminarjev, konferenc, študij ipd. Cilja predvsem na ciljne skupine medijev, politike, javne osebnosti, diplomate ipd. (Norwegian Defence: facts and figures 2001, 78).
- Norveška zveza veteranov ZN (FNVLFF) je zveza norveških vojaških častnikov in podčastnikov veteranov ZN, ustanovljena leta 1960, ki so služili v mirovni operacijah zveze NATO in OZN. Izdajajo glasilo z naslovom Den Blå Beret, Sjøkkposten (Norwegian Defence: facts and figures 2001, 78).
- Ljudje in obramba (Folk og Forsvar) je organizacija ustanovljena leta 1951, ki skozi seminarje, izobraževanja, konference širi informacije o obliki, namenu in delovanju totalne obrambe Norveške. Sestavlja jo 75 članov, strokovnjakov z različnih področij totalne obrambe. Državljanke obveščajo preko svojega glasila Folk og Forsvar (Norwegian Defence: facts and figures 2001, 79).
- Norveško žensko prostovoljno obrambno združenje (Kvinnens Frivillige Beredskap) je politično nevtralna organizacija, ki skrbi za sodelovanje med kulturnimi in humanitarnimi organizacijami z velikim številom ženskih članic. Ustanovljena je bila leta 1951 z namenom širjenja informacij o totalni obrambi, večanje potenciala civilne družbe za delovanje v krizni situaciji in za promocijo sodelovanja prostovoljnih organizacij med seboj in njihovo pripravljenost. Državljanke dosežejo večinoma preko svojega glasila KFB – bladett (Norwegian Defence: facts and figures 2001, 79).
- Norveško obrambno združenje (Norges Forsvarsforening) je civilna organizacija ustanovljena 1866 leta, ki s svojim geslom »Predmet obrambe je predmet miru« skrbi, da državljanke vedo, da je norveška obramba sposobna zagotavljati svobodo, neodvisnost in svobodo. Je ena največjih organizacij, saj znotraj svojih devetdesetih društev obsega kar 10.000 članov. Državljanke kontaktirajo preko politikov, medijev, seminarjev, publikacij ipd. (Norwegian Defence: facts and figures 2001, 80).

- Norveška ženska obrambna liga (Norges Lotteforbund) je bila ustanovljena 1928 leta. Njene članice skrbijo in lahko pomagajo na področju javne blaginje, medicine, transporta, komunikacije in pri prehrani oboroženih sil. Vsaka članica podpiše sporazum oziroma neke vrste pogodbo, po kateri postane vedno na voljo za pomoč in je uvrščena v skupino zakonitega bojnega osebja Norveške. Tudi ta organizacija izdaja glasilo z imenom Lottebladet (Norwegian Defence: facts and figures 2001, 80).
- Federacija norveških rezervnih častnikov je bila ustanovljena 1896 leta, leta 1975 se je preimenovala in združuje častnike v rezervi iz vseh rodov vojske. Njihovi cilji so večanje pomena rezervnih častnikov, zaščita interesov častnikov v rezervi, izboljšati usposobljenost rezervnih častnikov in večanje mednarodnega sodelovanja rezervnih častnikov. Tudi ta skupina izdaja svoje glasilo (Norwegian Defence: facts and figures 2001, 81).
- Upokojensko združenje norveške obrambe je bilo ustanovljeno 1983 leta. Njihov glavni cilj je zaščita ekonomskih pravic upokojencev ter reševanje težav, povezanih s pokojnino in upokojevanjem. Združuje skoraj 260.000 članov (Norwegian Defence: facts and figures 2001, 81).
- Vojaško združenje Osla je bilo ustanovljeno 1825 leta z namenom širjenja zanimanja za vse oblike obrambe in vojske s pomočjo predavanj, seminarjev, izobraževanj ipd. Izdajajo tudi Norveški vojaški časopis (Norwegian defence 2008, 30).
- Državno puškarsko združenje Norveške je bilo ustanovljeno 1893 leta z namenom širjenja znanja in veščin povezanih s puškami in streljanjem za potrebe obrambe države. Združenje je tesno povezano in sodeluje z vojsko (Norwegian defence 2008, 30).

Tabela 5.1: Norveški obrambni sistem

	Mirnodobne priprave	Kaj vključujejo priprave	Oblast	Pristojne privatne agencije
Organizacija	Zagotovitev, da centralna in lokalna ekipa izvrši svoje naloge	Ocenjevanje ogrožanja, analize, priprave in planiranje postopkov v primeru krize, splošne priprave za krizno upravljanje	Izvršna oblast (ministrstva, okrožja in občine)	
Zaloge	Razumna uporaba in razpolaganje z zalogami, da bo dovolj za potrebe obrambe in prebivalstva	Zaloge, produkcija, distribucija, transport, komunikacije, finance, vzdrževanje in priprava stavb	Izvršna oblast (ministrstva, okrožja in občine)	Lastniki ladij in ladjedelci, naftne in energetske družbe, banke ipd.
Civilna obramba	Zavarovanje populacije in prebivalstva	Vojnodobna evakuacija, alarmiranje, zaklonišča, priprava opreme in urjenje osebja	Direktorat za civilno obrambo in krizno planiranje	Konfederacija norveških poslovnežev, družb in industrije
Policija	Vzdrževanje javnega reda in miru	Opremljanje in priprava policijske rezerve, ki obsega 5.500 pripadnikov	Ministrstvo za pravosodje	
Zdravstvo	Varovanje in jamčenje za zdravje državljanov	Povečanje bolnišničnih kapacitet	Ministrstvo za zdravje	Zdravstvene organizacije in vodovodna podjetja
Informacije	Stalno informiranje državljanov	Vladni tisk in novinarske hiše na vladni in regionalni stopnji	Urad premiera v sodelovanju z guvernerji okrožij	Norveška radiotelevizija, norveška novinarska agencija, časopisne hiše

(Norwegian defence: facts and figures 2001, 42).

Kljub vsemu se na Norveškem odpirajo nova vprašanja in pobude za spremembo koncepta totalne obrambe in njegovo še močnejšo prilagoditev novim varnostnim izzivom. Predvsem gre za vprašanje terorizma, katerega dejanja oziroma posledice so pod jurisdikcijo

ministrstva za pravosodje, vendar ima tudi ministrstvo za obrambo pravico posredovati, če se za to izkaže potreba. Porajajo se tudi vprašanja, ali mogoče ne bi bilo bolje, če bi se Norveška odločila za popolnoma profesionalno vojsko in opustila sistem naborništva ter omejitev vojaškega delovanja zgolj na vojaško pordočje in odmik od civilnega sektorja, kar lahko razumemo tudi kot odmik oziroma začetek konca koncepta totalne obrambe na Norveškem. Že leta 2000 so se pojavljale pobude za reorganizacijo sistema totalne obrambe, za njegovo bolj hierarhično in centralizirano delovanje. Odgovor na te pobude je bila ustanovitev DSB, ki spada pod ministrstvo za pravosodje in policijo. DSB se pripravlja na to, kako odgovoriti in odreagirati na različne oblike groženj od energetske, terorističnih, do testiranja komunikacijskih sposobnosti ipd., izsledke raziskav in testov pa objavlja v glasilu, ki ga izdaja. Povečana je potreba tudi po boljšem sodelovanju med obveščevalnimi službami vojske in policije ipd. Norveška se vseskozi močno zanaša tudi na pomoč in sodelovanje zveze NATO v primeru, da bi pomoč potrebovala, predvsem v primeru ogrožene suverenosti države. (Burgess in Mouhle 2007). Zaenkrat Norveška torej vztraja pri konceptu totalne obrambe, kar mi je v intervjuju zatrdil tudi norveški obrambni ataše za Slovenijo, stotnik Geir Agnar Myrseth, ki je dejal: »Koncept totalne obrambe je po našem mnenju, tako kratko kot dolgoročno, še vedno najboljša rešitev za naše obrambno-varnostne potrebe«. Dodal je tudi: »Mi se držimo tega koncepta, saj smo država z majhno populacijo, ta oblika obrambe pa predstavlja sodelovanje in dopolnjevanje med civilnimi in vojaškimi organi. Prav tako še vedno poznamo naborništvo, ki služi popolnjevanju in rekrutiranju novega osebja v naše oborožene sile. Nenazadnje lahko omenim tudi, da se pletejo močne in pomembne vezi med vojaškim in civilnim okoljem.«

6 REPUBLIKA SLOVENIJA

6.1 Poskusi demilitarizacije Slovenije

Marca 1990 leta je bila predstavljena pobuda »Za suvereno Slovenijo, brez pušk in bajonetov – danes! Če res želimo mir, potem odvrzimo orožje!«. 7. februarja 1991 je bila predstavljena Deklaracija za mir, zastavljena kot ustavna sprememba za preprečitev nadaljnega oboroževanja v Sloveniji in tudi Jugoslaviji. Za tem je stal predvsem Demos, ki je zapisal: »Na področju obrambe si bo Demokratična opozicija Slovenije prizadevala za to, da Slovenija postane demilitarizirano⁴⁶ območje«. Izdelana naj bi bila mirovna operacija, ki jo je podprlo tudi slovensko predsedstvo, podpisal jo je tudi predsednik predsedstva Milan Kučan in vsi ostali člani brez Ivana Omana (Deklaracija za mir 1991).

Seveda bi bilo sem potrebno prišteti tudi dejstvo, da bi v tem primeru Slovenija v zunanjepolitičnem prostoru ostati trajno nevtralna, saj vojska igra pomembno vlogo tudi v zunanji politiki in in z odvrčanjem agresije, saj je nacionalna varnost Slovenije bolj odvisna od razvoja, stanja države in diplomacije kot od vojske same (Pahor v Grizold 1991, 106-107). Razdeljena je bila tudi javnost, politika in stroka. 38,3 % anketirancev je odgovorilo, da podpirajo demilitarizacijo Slovenije, 29,8 % se je izreklo za slovensko vojsko, 10,4 % se jih ni strinjalo z nobenim konceptom, 21,4 % vprašanih pa ni imelo odgovora oziroma se ni moglo opredeliti (Pešec - Vengust v Grizold 1991, 161).

Pod vprašajem se je znašel tudi koncept SLO in DS, saj so se politične stranke začele izogibati imenovanju tega koncepta, jasno je le, da je tudi sistem zaščite in reševanja potreben in da ga bo potrebno vsaj preimenovati in rekonceptualizirati. Koncept SLO in DS je poznal

---

⁴⁶ Kaj je demilitarizacija? Je »militarizaciji nasproten proces, t. j. krepitev civilnih vrednot, norm in miselnih vzorcev na račun vojaških ter omejevanje in odpravljanje sistemov orožja pripadnikov oboroženih sil, vojaškonamenske industrije in drugih vojaških dejavnosti v družbi. V Sloveniji so se ideje o demilitarizaciji in demilitarizirani Sloveniji intenzivno pojavile v času uveljavljanja novih družbenih gibanj pred volitvami leta 1990 in po njih. Najpogosteje so se predstavljale kot alternativa ustanovitvi slovenske vojske« (Grizold 1999, 41 – 42). Demilitarizacijo lahko razumemo kot proces, kar pomeni zmanjšanje števila vojakov in orožja na Slovenskem, če pa jo razumemo kot dokončno stanje, to pomeni popolno odpravo vojske in njenih institucij. Na tem mestu Malešič (v Grizold 1991, 71-74) opozarja, da ima civilna obramba svoje mesto tudi v nacionalnem obrambnem sistemu, kjer ni prisotne vojske. V tem primeru bi prišlo do sprememb, povečala bi se vloga in pomen CZ, ki bi morala pridobiti več sredstev, moštva in opreme, saj vojaški vir ogrožanja, na katerega bi vojska neposredno odgovorila, ni največji oziroma edini vir ogrožanja v Sloveniji.

obrambo tako proti zunanjemu in notranjemu sovražniku, pripravljala pa se je predvsem na obrambo in odgovor na vojaško ogrožanje varnosti države (Vreg v Grizold 1991, 121 – 124).

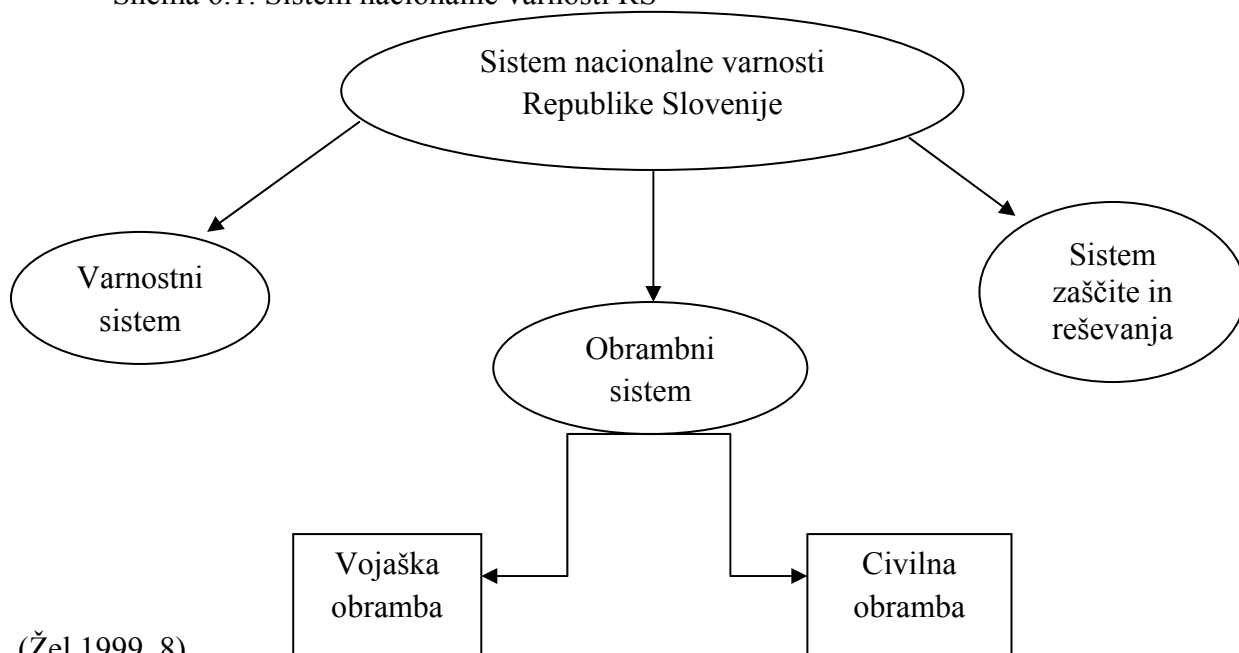
Nazadnje je obveljala TO, ki se je spremenila, se preimenovala in se 1994 preoblikovala v Slovensko vojsko, ki se vseskozi razvija, modernizira in je od leta 2004 moderna in profesionalna vojska.

6.2 Sistem nacionalne varnosti Republike Slovenije

V podpoglavju Sistem nacionalne varnosti RS bom na kratko predstavil NVS ter njegovo pravno podlago. Nadaljeval bom s predstavitvijo razvoja, nalog in pravne podlage Vojaške obrambe in razvoja SV ter zaključil s predstavitvijo in pravnimi rešitvami civilne obrambe v Republiki Sloveniji.

Cilji Slovenske nacionalnovarnostne politike, kot jih opiše Grizold (1999, 67) so krepitev sožitja med državami, krepitev medsebojnega zaupanja in varnosti, spoštovanje človekovih pravic, neuporaba sile pri reševanju konfliktov, zagotavljanje miru in varnosti znotraj svojih meja, ohranitev nacionalne in državne identitete. Dodamo lahko še članstvo in delovanje v EU, zvezi NATO in OZN ter drugih mednarodnih organizacijah.

Shema 6.1: Sistem nacionalne varnosti RS

(Žel 1999, 8).

V Sloveniji sistem nacionalne varnosti sestavljajo trije stebri: obrambni podsistem – vojaška in civilna obramba, varnostni podsistem – policija, pravosodni organi, državno tožilstvo, nadzorni in inšpekcijski organi ter podsistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami (Malešič 2002a, 133 – 135).

Slovenija je ob osamosvojitvi postavila tudi pravne in ustavne temelje obrambno-varnostnemu sistemu. 1991 leta je bila sprejeta nova Ustava in Zakon o vojaški dolžnosti, 1994 Zakon o obrambi in Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami. Leta 2001 je Državni zbor sprejel še Zakon o materialni dolžnosti. Pravno podlago obrambi države daje Ustava Republike Slovenije v 123. in 124. členu. 123. člen ustave pravi: »Obramba države je za državljane obvezna v mejah in na način, ki ga določa zakon. Državljanom, ki zaradi svojih religioznih, filozofskih ali humanitarnih nazorov niso pripravljeni sodelovati pri opravljanju vojaških obveznosti, je treba omogočiti, da sodelujejo pri obrambi države na drug način«. 124. člen pa nadaljuje: »Vrsto, obseg in organizacijo obrambe nedotakljivosti in celovitosti državnega ozemlja ureja zakon, ki ga sprejme državni zbor z dvotretjinsko večino glasov navzočih poslancev. Izvajanje obrambe nadzoruje državni zbor. Pri zagotavljanju varnosti izhaja država predvsem iz mirovne politike ter kulture miru in nenasilja« (Ustava Republike Slovenije). To pomeni, da je vsak državljan Slovenije dolžan pomagati pri obrambi domovine, hkrati pa dopušča možnost, da lahko posameznik pomaga tudi drugače, če se tako odloči ali iz različnih razlogov ne more ali ne sme sodelovati v oboroženih silah. To področje natančneje urejata Zakon o obrambi in Zakon o vojaški dolžnosti, pa tudi Zakon o materialni dolžnosti in Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami.

Zakon o obrambi je za Ustavo RS najpomembnejši zakon na področju obrambe države, saj le-to ureja, organizira in določa njen obseg. Že v 3. členu pove, da obrambo Slovenije sestavljata vojaška in civilna obramba, ki skupaj tvorita celoto. Vojaško obrambo izvaja Slovenska vojska, pod civilno obrambo pa pripisuje »ukrepe državnih organov in organov lokalne samouprave za delovanje v vojni, gospodarsko in psihološko obrambo ter druge nevojaške oblike obrambe, ki jih izvajajo državljani, samoupravne lokalne skupnosti, državni organi, gospodarske družbe, zavodi in druge organizacije« (Zakon o obrambi). 5. člen razloži nekatere temeljne pojme, in sicer vojaško in civilno obrambo ter varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami: »Vojaška obramba je obramba države z orožjem in drugimi vojaškimi sredstvi, izvaja pa jo Slovenska vojska. Civilna obramba je celota ukrepov in dejavnosti državnih organov, organov lokalne samouprave, gospodarskih družb, zavodov in drugih organizacij ter državljanov, s katerimi se z nevojaškimi sredstvi in načini podpira in

dopolnjuje vojaška obramba države, zagotavlja delovanje oblasti ter preskrba, zaščita in preživetje prebivalstva v vojnem stanju. Varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami je sistem, ki obsega varstvo ljudi, živali, premoženja, kulturne dediščine ter okolja pred naravnimi in drugimi nesrečami. Naravne nesreče so tiste, ki jih povzročijo naravne sile, druge nesreče pa so tiste, ki jih povzroči človek s svojo dejavnostjo in ravnanjem, pa tudi vojna, izredno stanje in druge oblike množičnega nasilja» (Zakon o obrambi). V 8., 9., 10. in 11. členu poudarja tudi pomen vojaške, delovne in materialne dolžnosti državljanov. Zakon ureja tudi mobilizacijo, ki ji je posvečeno drugo poglavje. Četrto poglavje Zakona o obrambi je posvečeno Slovenski vojski. »Naloge Slovenske vojske so: izvaja vojaško usposabljanje za oborožen boj in druge oblike vojaške obrambe; zagotavlja bojno pripravljenost; ob napadu na državo izvaja vojaško obrambo; ob naravnih in drugih nesrečah v skladu s svojo organizacijo in opremljenostjo sodeluje pri zaščiti in reševanju; izvršuje obveznosti, ki jih je država sprejela v mednarodnih organizacijah« (Zakon o obrambi). Peto poglavje Zakona o obrambi je posvečeno civilni obrambi. 69., 70. in 71. člen kot odgovorne organe za pravilno delovanje civilne zaščite določijo vlado, Državni zbor, pristojna ministrstva in občine oziroma župane. 73., 74. in 75. člen zakona določajo gospodarsko obrambo, ki naj: »obsega priprave in delovanje v vojni gospodarskih družb, zavodov in drugih organizacij, katerih dejavnost je po odločitvi vlade posebnega pomena za obrambo ter materialno in zdravstveno oskrbo Slovenske vojske, prebivalstva, državnih organov in druge obrambne potrebe. Gospodarska obramba obsega tudi priprave državnih in drugih organov za preprečevanje gospodarskih in drugih ukrepov proti državi v vojni, ki bi oslabili njeno obrambno moč. Sestavni del gospodarske obrambe sta proizvodnja in promet z vojaškim orožjem ter opremo. Pristojni državni organi na podlagi potreb Slovenske vojske, prebivalstva in drugih obrambnih potreb v vojnem stanju določijo vrsto in obseg proizvodnje ter storitev v vojni. Na podlagi potreb iz prejšnjega odstavka pristojni državni organi določijo, katere gospodarske družbe, zavodi in druge organizacije bodo v vojnem stanju opravljale proizvodnjo in storitve ter v kakšnem obsegu. Pristojni državni organi z izbranimi gospodarskimi družbami, zavodi in drugimi organizacijami sklenejo pogodbe. Izbrane gospodarske družbe, zavodi in druge organizacije so dolžne v miru izvršiti kadrovske in druge priprave za določeno proizvodnjo in storitve v vojni. Priprave, ki presegajo njihovo redno dejavnost, financira država. Organi lokalne samouprave so dolžni pomagati pri pripravah in organizaciji proizvodnje ter storitev v vojni. Državni organi iz drugega odstavka tega člena lahko uporabijo podatke o poslovnih subjektih za namene iz prvega odstavka tega člena, ki so zbrani z nacionalnim programom statističnih raziskovanj, za določitev nosilcev proizvodnje in storitev v vojnem stanju. Gospodarske

družbe, zavodi in druge organizacije, katerih dejavnost je po odločitvi vlade posebnega pomena za obrambo države, ter organizacije iz prejšnjega člena lahko predlagajo upravnemu organu, pristojnemu za obrambne zadeve, da razporedi na delovno dolžnost potrebno število njihovih delavcev ter sredstev iz popisa, da bi lahko opravljale zahtevano proizvodnjo ali storitve v vojnem stanju« (Zakon o obrambi). Zakon v 79. členu predvideva tudi psihološko obrambo. »Psihološka obramba obsega organizacijo, priprave in delovanje informativno propagandne dejavnosti ter medijev za obveščanje javnosti v vojnem stanju. Priprave psihološke obrambe ureja vlada. Načrt psihološke obrambe je sestavni del obrambnega načrta države« (Zakon o obrambi). 80. člen predvideva tudi druge nevojaške oblike obrambe, kot so bojkot, sabotaža ipd.

Zakon o vojaški dolžnosti v svojem 1. členu pove, da vojaško dolžnost izvršujejo moški državljani, pridružijo pa se jim lahko tudi ženske. Vojaški obvezniki so tako po določenih 7. člena moški državljani, ki so dopolnili 17 let in so vpisani v vojaško evidenco, ki jo vodi MORS. Zakon v 49. členu določa, da so moški državljani dolžni služiti v rezervni sestavi do dopolnjenega petdesetega leta, ženske pa do štiridesetega leta starosti. Zakon v svojem 12. členu predvideva tudi, da je nabornik dolžan priti na zdravniške in druge preglede, priti na nabor, nastopiti vojaški rok in izvrševati vse predpisane obveznosti. Vojaški rok traja sedem mesecev, določa pa ga 22. člen. V 4. členu zakon predvideva tudi ugovor vesti vojaški dolžnosti. Vsak državljan, ki se mu prizna ugovor vesti vojaški dolžnosti, mora opraviti trideset dnevno usposabljanje za opravljanje nalog zaščite in reševanja, kar določa 38. člen zakona (Zakon o vojaški dolžnosti).

6.2.1 Vojaška obramba in razvoj SV

Naloge SV določa Zakon o obrambi v svojem 37. členu: »(1) Naloge Slovenske vojske so: izvaja vojaško usposabljanje za oborožen boj in druge oblike vojaške obrambe; zagotavlja bojno pripravljenost; ob napadu na državo izvaja vojaško obrambo; ob naravnih in drugih nesrečah v skladu s svojo organizacijo in opremljenostjo sodeluje pri zaščiti in reševanju; izvršuje obveznosti, ki jih je država sprejela v mednarodnih organizacijah. (2) Slovenske vojske ni dovoljeno uporabljati za politično ali strankarsko dejavnost ali namen. (3) O sodelovanju vojske pri zaščiti in reševanju odloča vlada, v nujnih primerih pa minister na predlog poveljnika Civilne zaščite Republike Slovenije« (Zakon o obrambi).

Poveljstvo SV⁴⁷ tvorijo generalštab kot del ministrstva, vojaška teritorialna poveljstva, operativna poveljstva, enote in zavodi. Vrhovni poveljnik je predsednik države, vojaško poveljevanje je v pristojnosti načelnika generalštaba in drugih poveljnikov (Zakon o obrambi). Vojska je pod civilnim nadzorom, obrambni minister je civilist, ki je del vlade in odgovoren tako Državnemu zboru kot vladi (Grizold 1999, 101). Leta 2004 je Slovenija izpeljala profesionalizacijo SV, dokončno ukinila naborniški sistem in vstopila v zvezo NATO in EU. Zakon o vojaški dolžnosti v 62. a členu določa, da se zdravniške, psihološke in druge preglede v mirnem času preneha izvajati do najkasneje 31. 12. 2003, napotitve na služenje vojaškega roka se izvajajo do 30. 6. 2004, obvezno služenje pa se preneha izvajati do 31. 12. 2010 (Zakon o vojaški dolžnosti). Kljub zakonsko določenim datumskim okvirjem je prišlo do spremembe in do predčasne ukinitve naborništva⁴⁸ 9. septembra 2003: »Slovenija ne

---

⁴⁷ Od konca druge svetovne vojne pa do 1968 je bila JLA edina oborožena sila v Jugoslaviji. Z dogajanjem v soseščini, še posebej po posredovanju Varšavskega pakta na Češkoslovaškem, so se vodilni možje v Jugoslaviji zavedli, da JLA ni dovolj in da ne bi vzdržal frontalnega napada iz vzhoda. Tako je sledila ustanovitev TO kot podpornih enot JLA in pod njihovim vplivom. Ti dve vojaški strukturi sta predstavljali jedro obrambe Jugoslavije. 1971 leta je bila TO izločena in JLA in je postala bolj samostojna in je lahko začela priprave za samostojno delovanje v oboroženem spopadu (Mikulič 2005, 31 in Bebler 2002, 103-104). Marca 1990 je bil sprejet Zakon o dopolnitvah in spremembah zakona o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti, ki je bil predhodnik Zakona o obrambi in zaščiti. S tem zakonom je bilo omogočeno, da je izredne razmere razglasilo Predsedstvo RS in ne več Predsedstvo SFRJ, kar pa je bilo v nasprotju z 316. členom zvezne ustave, ki je to pravico oddalo izključno v roke zveznega predsedstva (Bukovnik 2002, 52). JLA je spoznala, da izgublja vpliv, moč in legitimnost v Sloveniji, še posebej po tem, ko je Slovenija s sklepom predsedstva republike 17. julija 1990 v celoti prevzela TO v svoje roke, odstavila generala Hočevarja in imenovala majorja Slaparja. Slovenija je tudi zahtevala, da do konca leta 1991 vsaj 95 % vseh nabornikov služi v TO. Vse zahteve je JLA zavračala in trdila, da je Slovenija in TO še vedno podrejena 5. Armadnemu območju v Zagrebu (Meier 1996, 226). Z imenovanjem nove vlade v Sloveniji in jasnimi namerami o lastnih oboroženih enotah, sta se JLA in Beograd začela pripravljati na razorožitev TO v Sloveniji. Orožje slovenske TO je bilo v lasti države, občin in delovnih organizacij, vendar je general Hočevar kljub vsemu izpolnjeval ukaze o izročitvi orožja. Prav to je bil glavni razlog za njegovo zamenjavo. Kljub vsemu naj bi prišlo v roke JLA 70 % orožja slovenske TO (Meier 1996: 214). Do 19. maja 1991 je TO ustavila predajo orožja v skladišča JLA, razoroževanje pa je Slovenija razumela kot začetek agresije JLA. JLA in general Kadrijević sta trdila, da sta orožje in oprema bolj varno in bolje spravljena v skladiščih JLA (Drnovšek 1996, 197-200). Razorožena TO je Slovenijo prisilila v začetek formiranja novih oboroženih enot, saj se je zdelo, da je vojaški spopad blizu. Tako se je začelo formiranje enot MSNZ, ki je bila samoobrambni odgovor na grožnje, ki jih je predstavljala JLA. V enote MSNZ je bilo razporejenih 22.000 pripadnikov rezervne sestave TO, ki je skupaj s policijo tri mesece po razorožitvi TO varovala Slovenijo (Mikulič 2005, 23-24). Konec leta 1990 je sledila reorganizacija TO in MSNZ v enotno obrambno strukturo z imenom Teritorialna obramba Slovenije (Mikulič 2005: 76). Začelo se je usposabljanje lastnih kadrov v učnih centrih Ig in Pekre, kjer so prvi vojaki prisegli 2. junija 1991 (Guštin 2008, 99-105). V osamosvojitveni vojni se je TO zelo dobro izkazala in ob podpisu Brionske deklaracije je nadzorovala celotno območje Slovenije. Grizold (1999, 101) pove, da je bila TO pomemben temelj, preimenovala pa se je leta 1994 v Slovensko vojsko v Zakonu o obrambi.

⁴⁸ Ukinitve naborništva je prvi predlagal Janez Janša leta 1999. Razlog so bili demografski trendi, večanje vlog za civilno služenje. Člani odbora za obrambo so se zavzemali za kombiniran sistem majhno poklicno vojsko in rezervno sestavo, ki bi predstavljala prostovoljno nacionalno gardo (Babič 1999, 2). S svojo idejo je Janez Janša nadaljeval tudi leta 2000, ko je postal obrambni minister. V prvi fazi je hotel ukiniti splošno vojaško obveznost za obveznike, v drugi fazi pa tudi obvezno služenje v rezervni sestavi. Splošno vojaško obveznost bi ohranil le v vojnem stanju (Praprotnik 2000, 2). Na MORS-u so sestavili projekt za oblikovanje sil za hitro posredovanje SV (Oblikovanje sil za hitro posredovanje SV 2000). Sledi ministროvanje dr. Antona Grizolda, ki se je predvsem zavzemal za čim boljše sodelovanje in združljivost z zvezo NATO.

bo vpoklicala oktobrske generacije nabornikov, sta po koncu obiska v ljubljanski vojašnici Franca Rozmana Staneta sporočila predsednik vlade Anton Rop in obrambni minister Anton Grizold. S tem se Slovenija devet mesecev pred rokom dokončno poslavlja od naborniškega popolnjevanja vojske in prehaja na poklicno sestavo. Grizold je v pojasnilo med drugim dejal, da ohranjanje sistema obveznega služenja do junija 2004 – ta rok predvideva oktobra lani sprejeta novela zakona o vojaški dolžnosti – ne bi bilo smotno. Rop je odpravo naborniškega sistema označil za zgodovinski dogodek, ki bo razveselil mnoge mlade, ki ne želijo služiti vojaškega roka, obenem pa to po njegovem mnenju odpira nove možnosti tistim, ki želijo biti poklicni vojaki« (Slovo od naborniške vojske 2003).

Na tem se lahko vprašamo, kaj je Slovenijo pripeljalo do dokončne ukinitve naborniškega sistema in do izključno profesionalne vojske. Dejavnikov je zagotovo več, med seboj so povezani in se prepletajo. Delimo jih na zunanje dejavnike, kamor spadajo spremenjene varnostne razmere v mednarodnem okolju, konec hladne vojne in konec nevarnosti neposrednega vojaškega spopada, spremenjenih nalog oboroženih sil, razvoj tehnologije, kar predstavlja zahtevo po dobro usposobljenih kadrih. Drugi, notranji dejavniki pa predstavljajo predvsem socialne, ekonomske, politične in demografske spremembe v družbi (Kotnik – Dvojmoč 1994, 64 – 65).

Svojo vlogo so dodale tudi slovensko članstvo v zvezi NATO, EU, OZN, OVSE ipd., kar predstavlja skupno prizadevanje za varnost, za nadzor, obvladovanje in preprečevanje agresije in groženj varnosti državam. Slovenija je postala članica zveze NATO 29. marca 2004. NATO sicer na zahteva oziroma pogojuje zamenjavo naborniške vojske s profesionalno, vendar sistem kolektivne obrambe, ki jo predstavlja NATO, ne potrebuje več vsesplošne in teritorialne obrambe. Prav to je bil en največjih razlogov za popolno profesionalizacijo SV, saj Slovenije neposredno ne ogroža vojaški spopad, naborniški sistem pa omogoča omejeno obrambno sposobnost držav in ne omogoča dovolj kvalitetnega rokovanja z moderno opremo in tehnologijo in vključevanja v mednarodne operacije. Če bi se znotraj zveze NATO odločili obdržati naborniški sistem, bi bilo potrebno izpeljati tudi reformo le tega, saj zgolj sedem mesečno urjenje ne predstavlja dovolj dobre usposobljenosti za sodelovanje in delovanje na misijah, potrebna bi bila večja sredstva, demografska slika se spreminja, populacija se manjša in nenazadnje se je število obveznikov, ki so se odločili za ugovor vesti, večalo. Naborniški sistem je sicer cenejši od profesionalne vojske, vendar je usposobljenost vojakov, njihova pripravljenost in oprema slabša.

Velik pomen imajo tudi vrednote in norme, ki vladajo med državljani. Razvite družbe kažejo znake individualizma, brezosebnosti, trgovsko in potrošniško usmerjenost, odvisnost od tehnologije, vsesplošna pasivnost državljanov, upadanje patriotizma ipd. (Kotnik – Dvojmoč 2002, 106-107). Slovenija in slovenska družba pri tem nista izjemi. Prišlo je do sprememb v družbeni zavesti. Moderne vrednote so začele nadomeščati sistem socialističnih vrednot, ki so veljale v SFRJ. Vsak posameznik si postavi individualne prioritete, na veljavi pridobivajo materialne dobrine in nematerialne vrednote prostega časa, užitka ipd. (Ule 2004, 120). Za nove vrednote so še posebej dovzetni mlajši sloji populacije, vojaška obveznost je postajala nepriljubljena in je predstavljal zgolj breme. Vedno več je bilo zahtev po poklicni vojski, tako zaradi rešitve bremena obveznega služenja kot zaradi spremenjenih varnostnih razmer (Malešič 2002, 113).

Izvedeni sta bili tudi študiji o izvedljivosti prehoda od naborniške k poklicni vojski, ki sta jih opravila Center za strateške študije MORS in Obramboslovni raziskovalni center Fakultete za družbene vede. Obe raziskavi sta ovrednotili tri oblike popolnjevanja enot. Prvi je kombiniran sistem, ki ga sestavljata poklicna vojaška služba in prevladujoča vojaška obveznost, drugi je poklicni sistem s prostovoljno rezervo. Tretja oblika je predelan kombiniran sistem, ki ga sestavljata poklicna vojska ter obvezniško služenje, kjer bi naborniki sami izbrali tip službe in dejavnosti, ki jo želijo izvajati. Obe raziskavi sta kot najpreimernejšo obliko popolnjevanja pokazali kombinacijo poklicnega sistema popolnjevanja s prostovoljno rezervo, glede na slovenske obrambne potrebe in ob predpostavki, da bo Slovenija postala članica zveze NATO (Kotnik – Dvojmoč 2003, 190 – 193).

9. septembra 2003, devet mesecev pred rokom, je bila izpeljana odprava obveznega služenja. Pojavljali so se dvomi in vprašanja, zakaj je prišlo do tako hitrega prehoda na poklicno sestavo SV. Načelnik Generalštaba SV Ladislav Lipič je kot razloge navedel vedno težje zagotavljanje zadostnega števila nabornikov, nizko motiviranost vojaških obveznikov ter preoblikovanje enot SV v skladu s poklicno strukturo, naborniki pa so jih obremenjevali, bojna pripravljenost pa se z njimi tudi ni povečevala (Lipič 2002, 23).

Tako je prišlo do predčasne, pričakovane in vsaj s strani civilne javnosti zaželene ukinitve naborniškega sistema in popolne profesionalizacije SV, ki jo dopolnjuje prostovoljna rezerva⁴⁹.

Slovenska vojska sodeluje in pomaga tudi v primeru naravnih in drugih nesreč, kar določa 37. člen Zakona o obrambi: »Ob naravnih in drugih nesrečah v skladu s svojo organizacijo in opremljenostjo sodeluje pri zaščiti in reševanju« in »O sodelovanju SV pri zaščiti, reševanju in pomoči odloča Vlada RS, v nujnih primerih pa minister, na predlog poveljnika CZ RS oziroma načelnik Generalštaba SV po pooblastilu ministra« (Furlan in drugi 2006, 88). SV sodeluje pri nalogah zaščite in reševanja v skladu z usmeritvami poveljnika CZ, delovanje enot SV pa vodijo njeni poveljniki (Vlada RS 2002, 13). Obstaja tudi enota za hitro posredovanje imenovana HIPOS, ki je za akcijo pripravljena v najkasneje 72 urah, njen namen pa je posredovanje ob naravnih in drugih nesrečah. Enota je v velikosti čete, stalno pa jo zagotavlja 1. brigada SV, enote znotraj nje pa se izmenjujejo in imajo zagotovljeno 48-urno logistično samozadostnost. Prvič je učinkovito posredovala leta 2007 ob poplavah v Železnikih (Bric 2008, 16 – 17). Angažirajo pa se lahko tudi ostale enote, in sicer inženirski bataljon, bataljon zvez, bataljon RKBO pa tudi druge enote, če se to zaradi naravne ali druge nesreče izkaže kot potrebno (Geder 2008, 8).

Kritična infrastruktura v Sloveniji je razvejana in sestavljena iz omrežij, ki so med seboj močno povezana. Poznamo sektor promet (premiki ljudi in tovora po kopnem, morju in zraku), sektor informacijska in komunikacijska tehnologija (zriranje, prenos, obdelava podatkov, v informacijski družbi vedno več dejavnosti temelji na informacijski tehnologiji), sektor finance (izvajanje plačilnega prometa), sektor energetika (prenos, distribucija, skladiščenje temeljnih energentov), jedrski sektor (RS nima proizvodnje jedrskih snovi, pač pa le skladiščenje nizko, srednje in visoko radioaktivnih odpadkov ter proizvodnja elektrike), sektor hrana (zagotavljanje neoporočne hrane v RS), sektor voda (temeljno življenjsko spredstvo, zato je njena količina in neoporečnost ključna), sektor zdravje (predbolnična in

---

⁴⁹ Enote SV tako poleg profesionalnih enot sestavljajo tudi pripadniki obvezne in pogodbene rezerve. Pripadniki obvezne rezerve SV so del vojne sestave oboroženih sil in predstavljajo tiste obveznike, ki so že odslužili vojaški rok. Dolžni so služiti, da dopolnijo petdeset let (za vojake in podčastnike) oziroma šestdeset let (za častnike) ter štirideset let za ženske. Po potrebi se jim lahko sporoči vojni razpored oziroma obvezno udeležbo na vojaških vajah in drugih usposabljanjih (Zakon o obrambi, 50.—54. člen Zakona o obrambi). Pripadniki pogodbene rezerve SV so vojaki prostovoljci, ki so z MORS-om sklenili pogodbo o službi v rezervni sestavi. Pogoji za zaposlitev kot vojak rezervist so iste kot pri obvezni rezervi. Pogodbena rezerva trenutno v SV še ne igra posebej velike vloge in število prostovoljcev je relativno nizko. V letu 2011 je pričakovanih 285 kandidatov in kandidatki (Kako postati vojak prostovoljec).

bolnična oskrba ter proizvodnja zdravil), sektor kemična industrija (proizvodnja, shranjevanje in predelava kemičnih snovi) (Prezelj 2010, 145 – 147).

6.2.2 Civilna obramba

Civilno obrambo v Sloveniji sestavljajo gospodarska obramba, psihološka obramba, različne oblike neoboroženega boja in obrambni ukrepi državnih organov. Vlada sprejema obrambni načrt, ocenjuje ogroženost ter predpisuje obrambne načrte, kjer določi organizacijo in način dela, za kar v nadaljevanju skrbijo različna ministrstva. Civilna obramba seveda pokriva tudi različne podsisteme, kot so politični, ekonomski, vrednotni in medijski podsystem. Civilna obramba RS predstavlja dopolnitev vojaški obrambi države v ohranitvi delovanja oblasti, gospodarskih dejavnosti in informiranosti.

Organizacijo civilne obrambe v svojih rokah drži Vlada RS s svojimi službami ter tako vodi in usklajuje vojaško in civilno obrambo. Vlada je sicer delno odvisna od Državnega zbora, ki sprejema zakone, skrbi za nadzor nad obrambo, zagotavlja finančna sredstva ter od Banke Slovenije. Vlado sestavljajo različna ministrstva, ki skrbijo za obrambne načrte znotraj svojih področij in pristojnosti, sestavljajo predpise za delovanje gospodarskih in drugih dejavnosti v vojnem stanju, sklepajo pogodbe za proizvodnjo oziroma opravljanje storitev za materialno, zdravstveno ipd. oskrbo SV, prebivalstva, policije in CZ. Pomembno vlogo pa igrajo tudi urad predsednika vlade, urad vlade za informiranje in Slovenska obveščevalno-varnostna agencija SOVA. Občine in pokrajine so skupaj z Upravnimi enotami dolžne skrbeti za priprave obrambnih načrtov po navodilih pristojnih ministrstev in zagotavljajo nepretrgano opravljanje svojih nalog (Žel 1999, 14-15). Na podlagi 74. člena Zakona o obrambi, ministrstvo določi gospodarske družbe, zavode in druge organizacije, ki so dolžne vršiti priprave in proizvodnjo v vojni. Teh družb je enajst, so izjemnega pomena za obrambo države, predstavljajo vitalne sisteme in si brez njih ni mogoče predstavljati organiziranega delovanja in preskrbe SV, prebivalstva in delovanja gospodarstva: Radiotelevizija Slovenija, Slovenske železnice, Luka Koper, Aerodrom Ljubljana, Telekom Slovenije, Pošta Slovenije, Elektro Slovenije, Klinični center Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za transfuzijo krvi, Zavod Republike Slovenije za blagovne rezerve in Petrol (Žel 1999, 15).

Zakon o materialni dolžnosti v svojem 2. členu navaja, da so »Državljeni, gospodarske družbe, zavodi in druge organizacije dolžne dajati za potrebe Slovenske vojske, enot za zveze,

enotne kurirske službe ministrstva, pristojnega za obrambo (v nadaljnjem besedilu: enotna kurirska služba), policije, ministrstev, vladnih služb in upravnih enot (v nadaljnjem besedilu: državni organi), organov lokalnih skupnosti, Banke Slovenije, gospodarskih družb, zavodov in drugih organizacij, katerih dejavnost je po odločitvi Vlade Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: vlada) posebnega pomena za obrambo, ter štabov, enot in služb Civilne zaščite, naslednja sredstva iz popisa. O sredstvih se vodi evidenca, ki jo predvideva 6. člen zakona. 10. člen govori o tem, da sredstva iz popisa razporeja upravni organ pristojen za obrambne zadeve, prednosti pa imajo SV, policija ter enote CZ. Imetnik sredstva je dolžan nuditi sredstva na razpolago za potrebe obrambe države, le v primerih, ki jih določa 15. člen, ko je onemogočeno njegovo preživetje ali storjena velika gospodarska škoda, lahko zaprosi za odložitev vpoklica. 23. člen predvideva tudi nadomestilo za uporabo sredstva (Zakon o materialni dolžnosti).

Politična obramba skuša zagotoviti nemoteno delovanje političnega sistema države na njenem celotnem območju in ohraniti svobodo v vseh družbenih razmerah. Psihološka obramba zahteva predvsem dobro sodelovanje z mediji ter njihovo posredovanje napačnih signalov nasprotniku, z namenom slabitve nasprotnikove volje. Nujno je torej dobra komunikacija in sodelovanje med oblastjo, mediji in državljani oziroma nasprotnikom.

Gospodarska obramba⁵⁰ v Sloveniji pomeni predvsem pripravo in delovanje gospodarskih družb, zavodov in organizacij, ki jih vlada določi, da so posebnega pomena za obrambo države ter materialno in gospodarsko oskrbovanje SV, državljanov ipd. Slovensko gospodarstvo mora ostati funkcionalno, zagotavljati mora učinkovito podporo oboroženemu boju ter zadostno oskrbovati prebivalstvo. Državni organi, pristojna ministrstva morajo poskrbeti za poglobljanje mednarodnega gospodarskega sodelovanja med državami ter upoštevati odprt trgovinski sistem, spodbujati mirno reševanje sporov, urejati razmerje med uvozom in izvozom, da država ne postane preveč odvisna, sklepanje bi- in multilateralnih

---

⁵⁰ Zakon o obrambi Republike Slovenije gospodarsko obrambo definira v 73. člen: »(1) Gospodarska obramba obsega pripravo in delovanje v vojni gospodarskih družb, zavodov in drugih organizacij, katerih dejavnost je po odločitvi vlade posebnega pomena za obrambo, ter materialno in zdravstveno oskrbo Slovenske vojske, prebivalstva, državnih organov in druge obrambne potrebe. (2) Gospodarska obramba obsega tudi priprave državnih in drugih organov za preprečevanje gospodarskih in drugih ukrepov proti državi v vojni, ki bi oslabil njeno obrambno moč. (3) Sestavni del gospodarske obrambe sta proizvodnja in promet z vojaškim orožjem ter opremo«.

trgovinskih sporazumov o izvozu in uvozu blaga v kriznih časih, skrb za rezerve⁵¹ in transport (Žel 1999, 9 – 13).

6.3 Zaščita in reševanje

Slovenija je nasledila sistem civilne zaščite od SFRJ, ki pa je bil prirejen predvsem za pomoč prebivalstvu pri reševanju v vojnih razmerah. Spremembe na tem področju so se začele po osamosvojitvi. Najprej je sledila ločitev varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami od obrambnega sistema. Leta 1994 je bil sprejet Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami⁵², ki postavlja temelje CZ. Danes ta zakon nadgrajujeta Nacionalni program varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami in Doktrina zaščite, reševanja in pomoči. Sistem varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami v Sloveniji spada pod okrilje MORS-a, vendar sodelujejo tudi druga odgovorna in pristojna ministrstva. Delovanje ministrstev seveda usklajuje vlada RS. Za upravne naloge skrbi Uprava RS za zaščito in reševanje, ki ima 13 regijskih štabov za CZ in 13 regijskih centrov za obveščanje. Na koncu sledijo občinski štabi CZ in župan občine, ki je odgovoren za izvajanje priprav, določanje gospodarskih družb in zavodov, ki morajo svoje načrte zaščite in reševanja, imenuje občinski štab CZ ipd. (Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami).

Glavne skupine nalog zaščite in reševanja so preprečevanje nesreč, pripravljenost na nesreče, zaščita pred nevarnostmi, reševanje in pomoč ob nesrečah, sanacija posledic nesreč.

---

⁵¹ 76. člen Zakona o obrambi predvideva tudi racionirano preskrbo v času vojne: »Zaradi zagotavljanja oskrbe prebivalstva in drugih obrambnih potreb lahko vlada v vojnem stanju poleg omejitev, ki jih določajo predpisi o varstvu konkurence in drugi predpisi: - uvede racionirano preskrbo z določenimi izdelki in storitvami ter določi merila za njeno izvajanje; omeji prosto prodajo določenih proizvodov in surovin; odredi obvezen odkup določenih proizvodov; odredi utesnitev za sprejem in nastanitev evakuirancev; odredi posebne ukrepe za delovanje določenih gospodarskih družb, zavodov in drugih organizacij, katerih dejavnost bi lahko ogrozila prebivalstvo zaradi vojnih dejstev. V vojnem stanju vlada lahko odredi evakuacijo, omeji pravico do prostega gibanja prebivalcev na določenih območjih ter omeji ali prepove prost vstop in čas bivanja tujcev v državi. Evakuacijo prebivalcev vlada odredi praviloma po predhodnem mnenju župana tiste lokalne skupnosti, na območju katere se evakuacija izvaja. Z razglasitvijo vojnega stanja pripadniki vojne sestave vojske lahko odpotujejo iz države le s soglasjem upravnega organa, pristojnega za obrambne zadeve« (Zakon o obrambi).

⁵² Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami ureja varstvo ljudi, premoženja, živali, kulturne dediščine ipd. z odkrivanjem, obveščanjem, preprečevanjem izobraževanjem ipd pred naravnimi in drugimi nesrečami. 15. člen državljanom nalaga dolžnost sodelovati v enotah CZ, nuditi materialna sredstva, pomagati sočloveku v stiski ipd. 17. člen določa, da je vsak državljan dolžan sodelovati v CZ od dopolnjenega osemnajsetega leta do triinšestdesetega za moške in petinpetdesetega leta za ženske. 59. člen določa zaščitne ukrepe, ki so prostorski, urbanistični, gradbeni ipd, evakuacija, sprejem ogroženih prebivalcev, RKB zaščita, zaklanjanje in zaščita kulturne dediščine.

Temeljijo na ureditvi prostora in naselij za zaščito in reševanje, evakuaciji, nastanitvi in oskrbi brezdomcev, RKB zaščiti, izgradnji zaklonišč in drugih zaščitnih objektov, zaščiti kulturne dediščine, zaščiti pred neeksplozivnimi ubojnimi sredstvi (Uprave Republike Slovenije za zaščito in reševanje). Slovenija ima postavljene tudi temelje in cilje varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. S preventivnimi ukrepi⁵³ zmanjšati število nesreč in njihove posledice, izboljšanje možnosti odkrivanja in spremljanja nevarnosti naravnih in drugih nesreč, izboljšanje splošne pripravljenosti na naravne, tehnične in tehnološke nesreče, skrajšanje odzivnega časa reševalnih služb, izboljšanje specifične pripravljenosti za zaščito in reševanje ob različnih varnostnih tveganjih, izboljšanje varstva ekosistemov in kulturne dediščine, ureditev formalne podlage medsebojnega sodelovanja na področju varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami z vsemi sosednjimi državami in državami v regiji, večanje odgovornosti fizičnih in pravnih oseb za varnost ljudi in premoženja ter varovanje pred nesrečami (Uprava republike Slovenije za zaščito in reševanje).

Za opravljanje nalog zaščite, reševanja in pomoči 2. člen Uredbe o organiziranju, opremljanju in usposabljanju sil za zaščito, reševanje in pomoč določa naslednje enote, službe in organe CZ. To so enote za prvo pomoč, enote za prvo veterinarsko pomoč, tehnične reševalne enote, enote za radiološko, kemijsko in biološko zaščito, enote za varstvo pred neeksplozivnimi ubojnimi sredstvi, služba za proženje snežnih plazov, službe za vzdrževanje in uporabo zaklonišč, službe za podporo, poverjeniki za Civilno zaščito in njihovi namestniki, poveljniki Civilne zaščite in njihovi namestniki ter štabi Civilne zaščite (Uredba o organiziranju, opremljanju in usposabljanju sil za zaščito, reševanje in pomoč). Izvajalci zaščite in reševanja v Sloveniji so prostovoljne reševalne službe: prostovoljni gasilci, Rdeči križ, potapljači, taborniki, skavti, gorska reševalna služba, radioamaterji, jamarska reševalna služba ipd, poklicne reševalne službe: poklicni gasilci, javne zdravstvene službe, javne službe socialnega varstva, javna veterinarska služba, rudarske reševalne enote, enota za reševanje ob nesrečah z jedkimi snovmi, mobilna meteorološka enota, gospodarske javne službe ipd., gospodarske družbe in zavodi, enote, službe in organi CZ, Policija in Slovenska vojska (Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje).

---

⁵³Kazalci pripravljenosti Uprave za zaščito in reševanje so: načrti, javno alarmiranje, zaklonišča, telekomunikacijski sistem, informacijski sistem, osebna in vzajemna zaščita, varstvo pred neeksplozivnimi ubojnimi sredstvi, sile za zaščito in reševanje, izobraževanje in usposabljanje in mednarodno sodelovanje (Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje).

Uredba o organiziranju, opremljanju in usposabljanju sil za zaščito, reševanje in pomoč v 11., 12. in 13. členu določa poverjenike, poveljnike, enote in službe CZ. 11. člen pravi: »(1) Poverjenike za Civilno zaščito in njihove namestnike imenujejo: gospodarske družbe, zavodi in druge organizacije ter državni organi z nad 100 zaposlenimi na istem kraju; šole in drugi javni zavodi, ki opravljajo dejavnost vzgoje in izobraževanja, otroškega, invalidskega in socialnega varstva ter nege starejših oseb, z nad 100 otroki, učenci, študenti ali oskrbovanimi osebami; lokalne skupnosti v večjih stanovanjskih stavbah z nad 300 stanovalci, v ulicah in delih naselij, ki so zaokrožena celota s 3.000 prebivalci, v vaseh in zaselkih s 3.000 prebivalci. (2) Naloge poverjenikov za Civilno zaščito in njihovih namestnikov so: spodbujanje prebivalcev za nakup sredstev za osebno in skupno zaščito ter njihovo usposabljanje za izvajanje osebne in vzajemne zaščite; sodelovanje pri organiziranju sil za zaščito, reševanje in pomoč; svetovanje pri zagotavljanju in vzdrževanju sredstev za zaščito, reševanje in pomoč ter skrb za brezhibnost teh sredstev v stanovanjskih zgradbah in organizacijah; spremljanje razmer in opozarjanje na preteče nevarnosti; vodenje evidence o silah in sredstvih za zaščito, reševanje in pomoč v objektih oziroma za območje delovanja poverjenikov; obveščanje nadrejenih organov Civilne zaščite o posledicah naravnih in drugih nesreč; usmerjanje izvajanja osebne in vzajemne zaščite; usklajevanje zaščitnih ukrepov ter organiziranje izvajanja zaščite, reševanja in pomoči v skladu z odločitvami nadrejenih organov Civilne zaščite. 12. člen nadaljuje: (1) Poveljnike Civilne zaščite in njihove namestnike ter štabe Civilne zaščite imenujejo: gospodarske družbe, zavodi in druge organizacije z 100 zaposlenimi, ki v delovnem procesu uporabljajo, proizvajajo, prevažajo ali skladiščijo nevarne snovi, nafto in jene derivate ter energetske pline ali opravljajo dejavnosti, ki predstavljajo tveganje za okolico na podlagi odločitve pristojnega državnega organa ali organa lokalne skupnosti; lokalne skupnosti v mestnih četrtih in drugih delih naselij, ki so zaokrožena celota, z nad 3.000 prebivalci ter v naseljih z nad 3.000 prebivalci; lokalne skupnosti; Vlada Republike Slovenije. (2) Ne glede na prejšnji odstavek poveljnike Civilne zaščite, njihove namestnike in štabe Civilne zaščite imenujejo zavodi, ki opravljajo bolnišnično dejavnost regijskega pomena ter gospodarske družbe, ki na državni ali regijski ravni upravljajo z infrastrukturnimi sistemi, zlasti energetske, železniške in telekomunikacijske sistemom. 13. člen Uredbe o organiziranju, opremljanju in usposabljanju sil za zaščito, reševanje in pomoč pa zaključuje: (1) Lokalne skupnosti, gospodarske družbe, zavodi in druge organizacije lahko glede na ogroženost, ustanovijo tudi večje število enot in služb Civilne zaščite, kot so določene s to uredbo. (2) Merila za organiziranje ter opremljanje enot in služb Civilne zaščite predpiše minister, pristojen za varstvo pred naravnimi in drugimi

nesrečami. (3) Z merili iz prejšnjega odstavka se določijo kadrovske sestave enot in služb (formacije) ter vrsta in količina opreme in sredstev za zaščito, reševanje in pomoč. (4) Oprema in sredstva za zaščito, reševanje in pomoč enot ter služb Civilne zaščite, ki se kupujejo s sredstvi proračuna Republike Slovenije in proračunov lokalnih skupnosti, morajo biti tipizirana ter morajo ustrezati predpisanim standardom« (Uredba o organiziranju, opremljanju in usposabljanju sil za zaščito, reševanje in pomoč).

Pomembno vlogo igrajo tudi gasilci, ki se predvsem v pripravljenosti, odzivnosti in učinkovitosti v primeru naravnih ali drugih nesreč izkažejo kot najbolj zdravo in učinkovito jedro za pomoč in reševanje. 14. člen Uredbe o organiziranju, opremljanju in usposabljanju sil za zaščito, reševanje in pomoč pravi: »Gasilske enote opravljajo naloge zaščite, reševanja in pomoči na podlagi odločitve pristojnega organa lokalne skupnosti v skladu z načrti« (Uredba o organiziranju, opremljanju in usposabljanju sil za zaščito, reševanje in pomoč). Tretji člen Zakona o gasilstvu pa dodaja: »Gasilske organizacije opravljajo naloge gašenja in reševanja ob požarih, druge, zlasti preventivne naloge varstva pred požarom, določene naloge zaščite in reševanja ljudi ter premoženja ob naravnih in drugih nesrečah ter določene storitve. Opravljanje storitev ne sme onemogočati opravljanja temeljnih nalog gasilskih organizacij« (Ukaz o razglasitvi zakona o gasilstvu).

7 ANALIZA OPISANIH SISTEMOV, ZAKLJUČEK IN ODGOVOR NA RAZISKOVALNI VPRAŠANJI

7.1 Analiza opisanih sistemov

V magistrskem delu sem si kot izhodiščni sistem oziroma kot sistem, na katerega se opira celotna naloga, izbral koncept totalne obrambe, kakršnega je razvila SFRJ. Gre za dvokomponentni sistem poimenovan Splošna ljudska obramba in družbena samozaščita. Ta dva sistema sta sicer med seboj različna, a delujeta skupaj in se dopolnjujeta. Sistem SLO vsebuje predvsem vojaško obrambo, zoper napade agresorja od zunaj in ga sestavljata JLA in TO kot pomožne republiške vojaške tvorbe. Gre za tipičen primer vojaške obrambe, ki se je pripravljala za obrambo suverenosti in nedotakljivosti ozemlja celotne federacije. Šlo je za močno vojaško enoto, ki je predstavljala četrto najmočnejšo vojsko v Evropi vse do razpada države. Vojaške enote so temeljile na naborništvu, kar je za posledico imelo izjemno številčno vojsko. Poleg same obrambe oziroma delovanja v primeru agresije je bila JLA skupaj s TO tudi pomemben dejavnik pri odvratanju agresija oziroma podaljšana roka zunanje politike SFRJ.

Ta sistem je dopolnjeval koncept Družbene samozaščite. Vseboval je vse ostale prvine boja, tako oboroženega kot neoboroženega in nenasilnega, ki so jih izvajali vsi ostali državljani, ki niso sodelovali v JLA ali TO. DS je vsebovala varovanje ljudi in živali, materialne in kulturne dediščine, samoobrambo, ustavno ureditev in nemoteno delovanje države, tako v mirnodobnem kot vojnem stanju oziroma izrednih razmerah. Naloga DS je bila predvsem varovanje države, sistema in celotnega političnega in gospodarskega aparata za ohranitev delujočega sistema. Grožnje proti katerim je deloval koncept DS, so bili zunanji in tudi notranji sovražniki. V DS so sodelovali vsi državljani, ki niso bili prisotni v oboroženih enotah in so bili tako dolžni izvajati ukrepe DS. Tako lahko za DS rečemo, da je skrbela predvsem za propagando, izobraževalno, politično, zaščitno ipd. delovanje. Oba sistema dopolnjuje tudi Civilna zaščita, ki je bila v SFRJ močno razvita in je bila del koncepta SLO in DS, njene naloge pa so bile klasične naloge CZ, torej zaščita, reševanje, zaklanjanje, prva pomoč, evakuacija, oskrba prebivalstva ipd.

Tako lahko iz hitrega pregleda oziroma preseka sistema SLO in DS ugotovimo, da gre za celovit sistem, kjer je glavno vlogo igrala vojska oziroma oborožene enote SFRJ, vse ostale

naloge, predvsem ideološko politične, zaščitne, reševalne ipd. pa so bili dolžni izpolnjevati ostali državljani. Presečne in ključne točke sistema, ki sem si jih izbral, so vloga politike, vzdrževanje političnega sistema, vključenost prebivalstva v sistem, pripravljenost sistema ter v kakšni vlogi in do katere mere je obrambna komponenta deležna podpore s strani civilne komponente. Te točke so ključne oziroma so parametri za vrednotenje sistema, skozi katere bom naredil presek oziroma pregled obrambnega sistema, kot ga poznata Slovenija in Norveška glede na SFRJ.

V SFRJ je bila vloga politike zelo velika. En najpomembnejših dogodkov je bil XI. kongres ZKJ, ki je določil pravila, zahteve in zakone ter ustanovil nove komiteje za delovanje SLO in DS, ki so vsebovali prvine političnih štabov ZK ter tako predstavljali krovno telo sistema. Tako lahko vidimo, da je bila vloga politike zelo velika, ki pa je vseskozi skrbela tudi za drugo komponento oziroma izhodišče, ki sem ga izpostavil, to je vzdrževanje političnega sistema in obstoječe pravne ureditve. Vseskozi sem v literaturi, ki sem jo imel na razpolago, opazal poudarjanje pomena ohranitve samoupravne socialistične družbe, ki temelji na delovnem ljudstvu. Za ohranitev ideološko političnega sistema so skrbele oborožene enote JLA in TO – t. j. sistem SLO, povsem direktno nalogo zaščite sistema pa ima družbena samozaščita. DS je naložena naloga obrambe države pred njenimi notranjimi in zunanjimi sovražniki, ki bi se radi polastili oblasti v SFRJ. Tretji parameter, ki sem ga izpostavil, je vključenost prebivalcev v sistem. Vsi moški državljani so bili dolžni služiti vojaški rok, vendar pa so bili vsi prebivalci dolžni na vse načine, tako nasilne kot nenasilne, varovati državo in pomagati pri njeni obrambi, naj se gre za različne enote in službe zaščite in reševanja ali preproste samozaščite ter nesodelovanja z okupatorjem. Celotna populacija je bila tako ali drugače vključena v sistem obrambe. Tudi četrti parameter, ki sem ga izpostavil, t. j. pripravljenost sistema, je bil v SFRJ aktiven. Vojaške vaje, vaje zaščite in reševanja, uporabe zaklonišč ter samozaščite so bile pogoste. Tako lahko izpeljem zaključek, ki hkrati odgovori tudi na zadnji, peti parameter, da je civilna obramba v največji meri sodelovala oziroma dopolnjevala vojaško obrambo SFRJ.

Norveška ima dolgo tradicijo totalne obrambe, ki jo vseskozi razvija in prilagaja potreban in nevarnostim. Zelo zanimivo se mi zdi dejstvo, da vloga politike v norveški totalni obrambi ni tako velika. Seveda je vlada oziroma parlament tisti organ, ki sprejema ustavne spremembe in zakone, ki določajo obrambno področje. Zato je poudarek oziroma naloga njihove obrambe na branjenju norveške suverenosti, avtoritete in ozemelske nedotakljivosti. Nikjer pa ni tako močno kot v SFRJ poudarjena vloga politike oziroma njenih odločevalcev

ali vzdrževanje političnega sistema. Prebivalstvo je dobro vključeno v sistem, saj še vedno poznajo naborniški sistem, v obrambi aktivnega prebivalstva pa je veliko, saj poznajo ogromno različnih nevladnih in nepolitičnih skupin in društev, ki s prostovoljnimi akcijami pripomorejo k obrambi države. Tako sem dobil občutek, da je pripravljenost sistema na zavidljivi ravni, kljub temu, da se vsako leto povečuje število obveznikov, ki se odločijo za ugovor vesti in civilno služenje pa tudi vse nevladne organizacije počasi izgubljajo na pomenu in vplivu. Največja prednost Norveške je po mojem mnenju ta, da se zelo dobro prilagajajo novim izzivom, ki pretijo, predvsem internetnemu in organiziranemu kriminalu. Na tem področju so v primerjavi s Slovenijo v precejšnji prednosti. Vojska ima tudi z ustavo določeno popolno podporo prebivalstva in veliko pomoč v civilni obrambi. Zaključim lahko, da je popolnoma novim izzivom navkljub in pogosto laično rečeno preživeti totalni obrambi, Norveški uspelo sestaviti uspešno obrambno politiko, ki je zanje velikega pomena prav zaradi njihove geostrateške lege. Pozabiti pa ne smemo niti vedno glasnejših pozivov k reorganizaciji norveškega obrambnega sistema, ukinitvi naborništva in opustitvi totalne obrambe, a zaenkrat to ostajajo zgolj pozivi in ideje.

Tudi v Sloveniji so razmere na področju vloge politike podobne kot na Norveškem. Država oziroma Državni zbor določata ustavo in z obrambo države povezane zakone. Določata, da je obramba države obvezna, da se zaščiti njena teritorialna celovitost in suverenost. Prav z zakonodajo je povezan tudi tretji parameter, ki govori o vključenosti prebivalcev v sistem obrambe. Na tem področju vlada v Sloveniji kompromisno stanje. Zakoni določajo obrambne dolžnosti državljanov – zakon o obrambi določa naborništvo, imamo veljaven zakon o materialni dolžnosti in zakon o vojaški dolžnosti. Vsi naštetih zakoni, skupaj z zakonom o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami, pravno formalno narekujejo in določajo totalno obrambo, kjer so vsi za obrambo sposobni državljani dolžni pomagati. Tukaj pa se vse skupaj ustavi, saj se je s profesionalizacijo SV leta 2004 vse skupaj zamrznilo oziroma je v stanju mirovanja, z možnostjo aktivacije v primeru izrednih razmer. Tako imamo sistem, ki je popolnoma profesionaliziran, temu primerna je tudi pripravljenost sistema. Glede na dejstvo, da so vse službe profesionalizirane ter relativno dobro opremljene in usposobljene, lahko zaključim, da je pripravljenost sistema na visoki ravni. Smo torej v poziciji, ko za varnost države skrbijo profesionalne službe, zakoni, ki pa mirujejo, omogočajo aktivacijo rezerv in širšega prebivalstva, kar pomeni, da gre za kompromisen sistem med profesionalno in totalno obrambo. V primeru izrednih razmer ali agresije bi tako lahko vojaška obramba prišla do podpore civilne obrambe v najširšem pomenu.

7.2 Zaključek in odgovor na raziskovalni vprašanji

V prvem delu pričujočega magistrskega dela sem se lotil opredelitve varnostnega izziva. Varnostnih izzivov moderne družbe in držav kot njihovih glavnih nosilcev je več. Poznamo teroristično, vojaško, politično, kriminalno, ekonomsko, migracijsko, informacijsko in okoljsko dimenzijo ogrožanja nacionalne varnosti držav. Vse te oblike ogrožanja se med seboj razlikujejo, a so hkrati povezane, prepletene in odvisne druga od druge. Najpogosteje ne nastopajo in ogrožajo vsaka posamič, pač pa delujejo skupaj, saj ena oblika ogrožanja med seboj prinese tudi druge kot posledico, odgovor ipd. Načeloma so vse države tako ali drugače ogrožene, nekatere bolj, druge manj. Ogroženost je odvisna od nacionalne in politične stabilnosti same države, regije oziroma dela sveta, kjer se država nahaja, njene zunanje politike in akcije, poteze, načrte, ki jih uresničuje v mednarodni skupnosti. Mednarodno skupnost sestavljajo države, ki se med seboj povezujejo s skupine, organizacije, partnerstva, podpisujejo sporazume ipd. Države so med seboj povezane in soodvisne tudi ekonomsko, velik pomen ima razmerje uvoz – izvoz. Velik pomen in za to nalogo najbolj pomemben dejavnik pa je varnost v mednarodni skupnosti. Ta je odvisna od delovanja držav v organizacijah in skupinah ter medsebojnega sodelovanja. Slovenija je danes članica zveze NATO, EU, OZN, OVSE ipd. Vse te zveze in organizacije imajo skupno težnjo za ohranjanje miru in skrb za čim nižjo stopnjo ogroženosti. Kljub vsemu pa te organizacije sestavljajo države z vseh delov sveta in imajo zato globalen pridihi. OZN predstavlja predvsem organizacijo, ki skrbi za mir, stabilnost in razvoj držav. Največji problem te organizacije je, da je že nekoliko zastarela oziroma ni več kos modernim razmeram na svetu in bi zato potrebovala vsaj delno reorganizacijo oziroma reformo. To se kaže predvsem v zadnjih samovoljnih akcijah ZDA, ki so za potrebe svoje varnosti obšle vse mehanizme OZN. Kljub vsemu ta organizacija predstavlja krovno globalno organizacijo, ki postavlja in določa »pravila igre«. EU je bolj usmerjena in na Evropo osredotočena skupina držav, ki prav tako skrbi za lastno zunanjo in varnostno politiko držav članic. Glede na to, da je Evropa varnostno ogrožena predvsem z naslova terorizma, migracij, okoljskih, ekonomskih, kriminala in informacijskih virov ogrožanja, mora skrbeti predvsem zase in za stanje in varnost na »stari celini«. Največjo zagotovilo in skrb za varnost držav pa predstavlja zveza NATO. Ta je bila ustanovljena v času hladne vojne, in sicer za obrambo pred SZ, njenimi zavezniki oziroma Varšavskim paktom. Tako se je osredotočala predvsem na vojaško obliko ogrožanja, kar je

zelo razvidno tudi iz ideje o sopolmoči državam članic in sistemu »če je napadena ena država, so napadene vse«. Danes vojaško ogrožanje za države članice zveze NATO ne predstavlja več glavnega vira ogrožanja in temu se prilagaja tudi zveza NATO. Tako NATO deluje predvsem z odvrčanjem groženj, bojevanjem zunaj meja držav članic pod okriljem in vplivom ZDA, ki predstavljajo večino in motor te zveze, se poslužujejo tudi vojne na tujem, da se z grožnjo ni potrebno soočiti doma. Takšen primer je vojna v Afganistanu. Prav ta oblika delovanja in pokroviteljstvo ZDA pa hkrati predstavlja dvorezen meč. ZDA s svojo pojavo, vplivom in razumevanjem sveta namreč predstavljajo tudi največjo grožnjo ostalim državam članicam. Najbolj nestabilna območja na svetu so namreč na bližnjem vzhodu, v arabskem svetu, ki nima razumevanja ali želje po sprejemanju ameriškega pogleda na svet. Moti jih vsiljevanje ameriškega načina življenja in ureditve kot edine pravilne in superiorne oblike. Gre za kulturne, politične, ekonomske in druge razlike. Včasih se zdi, kot da arabske države glede svoje pogleda na svet, ki ga v marsičem omejuje tudi vera, sploh če gre za najekstremnejše oblike ureditve držav, ne živijo v istem obdobju in času. Razlike so prevelike, ZDA preveč agresivne in premalo razumevajoče za problematiko teh držav, hkrati pa imajo tam velike gospodarske in strateške interese in želje po surovinah, moči in vplivu. To je po mojem mnenju največji minus sodelovanja v zvezi NATO, saj je na mirovnih operacijah kot polnopravna članica prisotna tudi Slovenija. Prav hitro se lahko zgodi, da bi teroristi, hekerji ali kakšni drugi akterji, ki ogrožajo nacionalno varnost držav, napadli tudi Slovenijo kot sodelujočo v teh operacijah in zvezi NATO. Če ne pride do teh oblik ogrožanja, pa so zagotovo ogroženi pripadniki SV, ki s svojo prisotnostjo na kriznih žariščih predstavljajo lahko dostopno ter do neke mere ranljivo tarčo. Največja skrb Slovenije danes zagotovo ni neposredni vojaški spopad na domačih tleh, ta oblika ogrožanja se je iz Evrope ali »zahodnega sveta« umaknila s koncem hladne vojne oziroma za Slovenijo nekoliko kasneje, s koncem vojne na Balkanu. Tako lahko z gotovostjo trdimo, da vojaška dimenzija ogrožanja nacionalne varnosti danes Sloveniji ne predstavlja največje skrbi. Iz tega naslova lahko mogoče delno tudi razumemo, za moje pojme vseeno nekoliko utopično idejo oziroma pozive za ukinitve oboroženih sil in demilitarizacijo Slovenije, ki so se pojavili na začetku naše samostojne poti. Slovenija je danes po mojem mnenju najbolj ogrožena iz naslova kombinacije terorizma, saj je prisotna v vseh mednarodnih organizacijah in tokovih, zaradi svoje geostrateške in tranzitne lege je nekoliko povečana tudi verjetnost delovanja organiziranega kriminala in z njim povezanega ekonomskega vidika ogrožanja nacionalne varnosti. Velik pomen osebno pripisujem tudi dejstvu, da je Slovenija na skrajni jugovzhodni meji EU in drži schengensko mejo Evropski uniji. To dejstvo predstavlja grožnjo nelegalnih poskusov

migracije in tihotapljenja ljudi. Migracijska dimenzija ogrožanja nacionalne varnosti je v EU namreč precej prisotna. Za številne nemirne in nerazvite dele sveta, EU namreč predstavlja »obljubljeno deželo« in destinacijo, kamor si želijo. Razlogi za migracijo so lahko ekonomski, varnostni, politična nestabilnost držav izvora ali celi okoljskih problemov. En najnovejših problemov in groženj, ki se pojavljajo danes v svetu in ogrožajo nacionalno varnost držav so namreč okoljski problemi. Že Huntington je pisal, da bo prišlo do migracij in tudi spopadov za naravne vire, hrano in pitno vodo. Z neslutnim razvojem industrije in gospodarstva ter brezskrbnim onesnaževanjem držav v razvoju, okoljski problemi postajajo realen in vedno bolj pereč in prisoten problem in vir ogrožanja. Ker pa je Zemlja celota, kjer so vsi okoljski pojavi med seboj povezani, onesnaževanje in skrb za okolje predstavlja globalen problem. Ena zadnjih večjih oblik ogrožanja, ki je relativno nova, pridobiva na pomenu in razsežnostih ter jo je izjemno težko zaustaviti, nadzorovati ali obvladovati. Gre za informacijsko obliko ogrožanja nacionalne varnosti. Največja težava te grožnje je dejstvo, da so računalniki postali relativno poceni in povsod dostopni, znanje pa dosegljivo in prisotno povsod, od osnovne šole naprej. Tako lahko posamezniki ali skupine posameznikov ogrozijo varnost držav z nepooblaščenimi vdori v državne sisteme, kjer lahko pridejo do podatkov, informacij, kraje identitete, odtujitve finančnih sredstev in povzročitve vsesplošne zmede, strahu, panike in škode.

Različne države se na vse te različne oblike ogrožanja in njihove kombinacije pripravljajo različno. Vedno za varnost, odvracanje, preprečevanje in popravo škode groženj skrbijo države oziroma njihove vlade. Nekatere države so pri tem bolj uspešne, druge manj, odvisno od stopnje in načina ogrožanja nacionalne varnosti. Ena oblika varovanja državne varnosti je tudi koncept totalne obrambe, ki se mu posvečam v pričujočem delu. Koncept totalne obrambe je najširši pojem za civilno obrambo, ki ponavadi dopolnjuje vojaško obrambo v nacionalno-varnostnem konceptu države. Civilno obrambo lahko definiramo na več načinov, vsaka država se ji posveča in jo oblikuje po svoje. Sam sem za primerjavo vzel predvsem Norveško in Slovenijo, velik del naloge pa sem posveti nekdanji SFRJ, ki je imela zelo razvit, razširjen in živ sistem totalne obrambe, imenovan Splošna ljudska obramba in družbena samozaščita. To je sistem, sestavljen iz dveh delov: SLO in DS. Oba sistema sta med seboj povezana in sodelujeta, a se med seboj razlikujeta. Obema je skupno predsvem, da se borita proti zunanjemu sovražniku in sicer proti neposredni vojaški agresiji in zasedbi dela ozemlja SFRJ. SLO je sistem, ki je skrbel predvsem za odvracanje agresije, koncentriral se je na vojaško agresijo, imel je vpliv na zunanjo politiko s funkcijo odvracanja in preprečevanja.

Koncept DS pa ga dopolnjuje, saj se posveča odpravi posledic potencialne agresije, ukvarja se z notranjim sovražnikom in dovoljuje in omogoča samozaščito državljanov. Oba koncepta torej tvorita celoto, sta načeloma ločena, ampak povezana in prepletena kot celota. Koncept je bil dobro vpeljan v obrambnem sistemu države, bil je delujoč in najverjetneje bi bil učinkovit, če bi prišlo do vojaške agresije na SFRJ, kar pa se ni nikoli zgodilo. Najpomembnejšo vlogo je seveda igrala JLA, kateri so dodali še TO, prav zaradi ocene generalov JLA, da vojska še vedno ni dovolj močna za morebitno obrambo pred invazijo iz severovzhoda. Tako lahko rečemo, da je bila dejansko celotna populacija državljanov obeh spolov aktivna v obrambno varnostnem sistemu SFRJ, saj so bili dolžni sodelovati v JLA, TO, CZ ali kakšni drugi obliki in načinu obrambe države. Zanimivo je tudi, da je imel koncept popolno podporo in pravne temelje, tako v ustavi kot v zakonih, ki so ga določali in definirali. Ko so se v SFRJ začela odpirati notranjepolitična vprašanja in se je začela kazati kriza, razpad SFRJ pa neizbežen, so začele države vleči vsaka na svojo stran in vsaka država je hotela svoj delež vojaške opreme. Tukaj sta izstopali predvsem Slovenija in Hrvaška. Tako se je začela organizacija lastnih oboroženih sil oz enot, nastanek MSNZ in TO ter prevzem sistema civilne obrambe, kakršnega je poznala SFRJ. Po koncu vojne, razpadu SFRJ in samostojnosti Republike Slovenije je bilo potrebno postaviti nove pravne temelje. Delno so se slovenski zakonodajalci zgledovali po zakonodaji SFRJ iz področja obrambe, vendar so kljub vsemu hoteli obdržati delno distanco in nekatere temelje postaviti na novo in drugače. Tako se niso odločili za popoln prevzem koncepta SLO in DS, pač pa so vpeljali svojo obliko civilne obrambe, ki se je skozi leta spreminjala in razvijala, dobili pa smo tudi profesionalno vojsko in dočakali ukinitvev naborniškega sistema. V Sloveniji je prišlo tudi do pozivov za demilitarizacijo in ukinitvev oboroženih sil Slovenije. Seveda je sprememba in odstop RS od koncepta SLO in DS razumljiv, pa ne zgolj zaradi ideološkega predznaka, saj je bil socializem in samoupravna družba globoko zasidrana v konceptu SLO in DS, pač pa tudi zaradi spremenjenih varnostnih razmer. S koncem hladne vojne, blokovskih delitev in oboroževalne tekme se je močno zmanjšala nevarnost konvencionalnega spopada v Evropi ali celo na slovenskih tleh. Zato ni bilo prave potrebe za koncept, kakršen je bil SLO in DS, ki se je koncentriral skoraj izključno za delovanje v takih pogojih. Bolj primeren se zdi koncept civilne obrambe, ki je sposoben delovati in pomagati v primeru naravnih ali drugih nesreč, ki je hiter, učinkovit, z dobro pripravljenostjo moštva in opreme. Tako se je Slovenija tudi odločila in tako danes največje breme pomoči v nesrečah nosi CZ, gasilci, pa tudi gorska reševalna služba, Rdeči križ ipd., ob nesrečah večjih razsežnosti pa pomaga tudi SV s svojim znanjem, moštvom in opremo.

Tako lahko zaključim, da je nacionalno-varnostni sistem Republike Slovenije dobro pripravljen, razvit in opremljen na posredovanje in pomoč. Veliko pomeni tudi kolektivna obramba in slovensko članstvo v zvezi NATO, EU in OZN.

Na tem mestu pa lahko odgovorim tudi na prvo zastavljeno raziskovalno vprašanje, ki se glasi: »Ali je koncept totalne obrambe preživet zaradi spremenjenih varnostnih razmer in novih groženj?« Vprašanje je precej široko in kompleksno, vendar lahko odgovorim, da koncept totalne obrambe ni preživet, saj ga še vedno uporabljajo številne države, med njimi tudi Norveška, ki sem se ji posvetil v nalogi, in nenazadnje tudi Slovenija, ki v svoji zakonodaji še vedno pozna vse ukrepe in mehanizme za civilno obrambo, s to razliko, da je trenutno vse skupaj »na pavzi« zaradi varnostnih razmer, ki ne ogrožajo nacionalne varnosti Slovenije. V primeru agresije ali kakšne druge oblike grožnje, se celoten sistem lahko ponovno aktivira. Tako lahko z gotovostjo trdim, da koncept ni preživet ali ukinjen, pač pa zanj trenutno ni prave potrebe zaradi spremenjenih varnostnih razmer. Na nove grožnje, kot so informacijsko, računalniško, migracijsko, okoljsko, teroristično in ekonomsko ogrožanje varnosti koncept totalne obrambe namreč ne more odgovoriti oziroma se nanj učinkovito odzvati. Nove grožnje s seboj prinesejo nove izzive in rešitve. Prav to se je tudi zgodilo, zato je koncept totalne obrambe v Sloveniji trenutno v mirujočem stanju. Norveška pa še vedno pozna in naprej razvija in spreminja sistem totalne obrambe, pa je vključena v iste mednarodne tokove in institucije. Še vedno poznajo naborniški sistem, ki dopolnjuje poklicno jedro oboroženih sil. Imajo razvejan sistem samozaščite in civilnih nepolitičnih in prostovoljnih društev, ki se ukvarjajo z razširjanjem, obveščanjem in usposabljanjem državljanov za delovanje v konceptu totalne obrambe. Razlogov za norveško ohranitev tega sistema je več. Zagotovo veliko vlogo igra njihova geografska lega in naravna bogastva v severnih morjih, ki se nahajajo na ozemlju Kraljevine Norveške, mikajo pa tudi ostale države v bližini. Zaščita teh virov je zagotovo en pomembnejših razlogov za ohranitev koncepta totalne obrambe. Drugi razlog je dejstvo, da mnogi državljani zaradi slabih izkušenj iz zgodovine v Rusiji še vedno vidijo potencialno grožnjo. Velik pomen pa imajo tudi drugačna miselnost oziroma mentaliteta Norvežanov. Imajo visok standard v državi, socialno varnost, dobro razvit sistem šolstva, zdravstva, sociale, kulture, zato se čutijo dolžni, da državi nekaj vrnejo – najlažje to storijo s služenjem vojaškega roka. Sicer se povsod po razvitem svetu dogajajo spremembe zaradi političnega in ekonomskega sistema, v katerem živimo. S privatno lastnino v kapitalizmu in z vzponom individualizma in zadoščanjem lastnih potreb, država zelo težko vsili posamezniku, kaj bo počel in za kaj se bo odločil. Nič drugače ni niti

na Norveškem, zato so vedno glasnejši pozivi po reformi in spremembah, ki naj bi bile potrebne v njihovem obrambno-varnostnem sistemu.

Drugo, iz prvega izpeljano raziskovalno vprašanje pa se glasi: »Ali sta bila sprememba političnega sistema in demokratizacija političnega življenja v RS odločujoča dejavnika pri opustitvi koncepta totalne obrambe?« Z gotovostjo ne morem trditi, da ideološki predznak totalne obrambe in vživetost socializma ter poudarjanja pomena samoupravnega ljudstva v konceptu SLO in DS ni imel nobenega vpliva pri odpravi oziroma pri spremembah in reformah sistema civilne obrambe v Sloveniji. Ideološki predznak je verjetno imel manjšo, stransko vlogo pri opustitvi tega koncepta. Kot sem odgovoril že pri prvem raziskovalnem vprašanju, menim, da najpomembnejši razlog tiči v koncu hladne vojne, koncu nevarnosti za konvencionalni vojaški spopad in novih grožnjah, ki so začele ogrozati nacionalno varnost držav. Prav to je poleg spremenjenega motivacijskega in vrednotnega sistema družbe verjetno najpomembnejši razlog za opustitev oziroma reforme koncepta totalne obrambe. Veliko vlogo pri opustitvi naborniškega sistema vojske pa ima tudi zveza NATO, ki sicer ne zahteva ukinitve nabornštva in popolnoma profesionalne vojske, vendar pa so potrebe po znanju, pripravljenosti in usposobljenosti moštva ter znanju za rokovanje z modernim orožjem prevelike in naborniška vojska jih ne more več zagotavljati. Težko torej določimo, kateri razlog je največ pripomogel k spremembam in opustitvi sistema totalne obrambe, saj gre za skupek in preplet različnih razlogov in vzrokov, ki so pripeljali do končne odločitve. Pomembno je tudi dejstvo, da koncept totalne obrambe v Sloveniji ni opuščeno, pač pa zamrznjen in v pripravljenosti, da se v primeru potrebe po zagotavljanju obrambe povečajo oziroma pojavijo.

8 LITERATURA

1. Anžič, Andrej. 2002. Mednarodni terorizem – varnostni izziv in dileme. *Teorija in praksa* 39: 454 – 466.
2. Anžič, Andrej. 2004. *Svoboda in/ali varnost*. Revija Obramba, letnik 36, oktober, str. 8-9.
3. Aref, Al-Khattar (2003) *Religion and Terrorism*. London: Praeger Publishers. (dosegljivo na http://www.amazon.com/Religion-Terrorism-Perspective-Aref-Al-Khattar/dp/0275969231/ref=ntt_at_ep_dpi_1/179-1462615-5529636#reader_0275969231 7.10.2010)
4. Babič, Mateja. 1999. *Za plačano vojsko?* Delo, 27. 8. 1999, str. 2.
5. Bassiouni, Cherif M. 1986. *International Criminal Law*. Transnational Publishers, Vol.II, New York.
6. Bebler, Anton 2002. *O vojaškopolitičnih vidikih osamosvojitve Slovenije*. V: Malešič, Marjan (ur.) Nacionalna in mednarodna varnost. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
7. Bevc, Milena. 2000. Notranje in zunanje selitve v Sloveniji v devetdesetih letih po regijah. *Teorija in praksa* 37, 1095 – 1116.
8. Biber, Dušan (1991): Zavezniške in sovjetske misije ter obveščevalne službe v NOB. Milena Štraunar (ur.): *Borec* XLI (1,2,3), 77-138.
9. Bric, Roman. 2008. Pri ukrepanju ob nesrečah ni popravnega izpita. Revija Slovenska vojska XVI. 18.4.2008 (7). Dostopno prek: http://www.mors.si/fileadmin/mors/pdf/revija_sv/2008/sv08_07.pdf 6.11.2010.
10. Broz Tito, Josip. 1976. *O splošno ljudski obrambi*. Beograd: IP »Slovo ljubve«.
11. Bukovnik, Anton. 2002. *Sever*. Ljubljana: Zveza policijskih veteranskih društev Sever.
12. Burgess, J. Peter. In Mouhleb Naima. 2007. *A Presentation of the State of Societal Security in Norway*. Oslo: International Peace Research Institute PRIO. Dostopno prek: http://www.prio.no/sptrans/1932281725/State%20of%20Societal%20Security%20in%20Norway%20_policy%20brief%209.pdf 30.10.2010.
13. Buzan, Barry. 1991. *People, states and fear: an agenda for international security studies in the post cold war era*. New York: Harvester Wheatsheaf.

14. Cohen, Robin. 2006. *Migration and its enemies: global capital, migrant labour, and the nation – state*. Aldershot, Burlington (VT): Ashgate, cop.
15. Čas, Tomaž. 2010. *Zasebno varovanje in nekatere druge oblike nedržavnega varovanja*. Ljubljana: Čas – Zasebna šola za varnostno izobraževanje.
16. Damljanović, Dr. Rajko. 1986. *Poljoprivreda u opštenarodnom obrambenom ratu*. Beograd: Vojnoizdavački i novinski centar.
17. Debeljak, Aleš. 2004. *Evropa brez Evropejcev*. Ljubljana: Založba Sophia.
18. Dedijer, Vladimir (1980): *Interesne sfere: Istorija interesnih sfera i tajne diplomatije uopšte, a posebno Jugoslavije u drugom svetskom ratu*, Beograd: Prosveta
19. Deklaracija za mir. Dostopno prek: <http://www.zbirka.si/deklaracija-za-mir-1991/8.11.2010>).
20. Dimitrijević, Vojin. 1982. *Terorizam*. Beograd: Radnička štampa.
21. Dobovšek, Bojan. 1997. *Organizirani kriminal*. Ljubljana: Založba Unigraf.
22. Drnovšek, Janez. 1996. *Moja resnica: Jugoslavija 1989 – Slovenija 1991*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
23. Dunn, Myriam in Isabelle Wigert. 2004. *International CIIP Handbook 2004*. Zurich: Swiss federal institute of technology. Dostopno prek http://kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/ISN/452/ipublicationdocument_singledocument/72b87f2b-61bd-4122-acbf-4c689532036a/en/doc_454_290_en.pdf (14.10.2010).
24. Dunn, Myriam. 2005. *A comparative analysis of cybersecurity initiatives worldwide*. International telecommunication union WSIS. Thematic meeting on Cybersecurity. Dostopno prek:
25. Dvoršek, Anton. 2001. *Kriminalistična strategija*. Ljubljana: Visoka policijsko – varnostna šola.
26. *Enciklopedija Jugoslavije 6*. 1990. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod »Miroslav Krleža«.
27. *European Defence Agency*. Dostopno prek: <http://www.eda.europa.eu/genericitem.aspx?area=Background&id=122> 30.10.2010.
28. Ferfila, dr. Bogomil. 2009. *The Nordic countries: a comparative approach*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
29. Furlan, Branimir., Davorin Rečnik., Rudi Vrabič., Vasilije Maraš., Janez Cerkovnik., Branko Špur., Miloš Šonc., Marjan Tušak., Marijan Ivanuša., Boris Gorjup., Martin

- Kajadin., Kamil Lasič., Marko Unger., Darko Petelin. 2006. *Vojaška doktrina*. Ljubljana: Defensor.
30. Gabrič, Aleš., Prinčič, Jože., Toplak, Cirila., Valič, Andreja., Prebiič, Vladimir., Guštin, Damijan. 2008. *Osamosvojitve Slovenije: priročnik za učitelje osnovnih in srednjih šol*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
31. Geder, Alan. 2008. Pripravljenost sil SV. Revija Slovenska vojska XVI. 18.4.2008. Dostopno prek: http://www.mors.si/fileadmin/mors/pdf/revija_sv/2008/sv08_07.pdf 6.11.2010.
32. Gračanin, Petar. 1989. *Savremeni terorizam – jugoslovenski pogled*. Beograd: NIP »Poslovna politika«.
33. Graeme Steven C.S. & Gunaratna Rohan. 2004. *Counterterrorism: a reference handbook*. California: Santa Barbara, Denver, Oxford.
34. Grizold, Anton. 1991. *Demilitarizacija Slovenije in nacionalna varnost: zbornik*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
35. Grizold, Anton. 1998. Institucionalizacija zagotavljanja mednarodne varnosti. *Perspektive sodobne varnosti*. Ljubljana, FDV. 2 – 14.
36. Grizold, Anton. 1999. *Obrambni sistem Republike Slovenije*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
37. Gutman, Primož. 2008. *Vojne prihodnosti*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
38. Holsti, Kalevi Jacques. 1995. *International politics: a framework for analysis*. Englewood Cliffs : Prentice – Hall.
http://www.itu.int/osg/spu/cybersecurity/docs/Background_Paper_Comparative_Analysis_Cybersecurity_Initiatives_Worldwide.pdf (14.10.2010).
39. Huntington, Samuel P. 2005. *Spopad civilizacij in preoblikovanje svetovnega reda*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
40. Javorović, Božidar. 1992. *Suvremeni sustavi civilne odbrane: pregledna studija*. Zagreb: Otvoreno sveučilišče.
41. Jönsson, Christer. 2000. *Organizing European space*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage.
42. Kapstein, Ethan Barnaby. 1992. *The political economy of national security: A global perspective*. New York: McGraw – Hill.

43. Klinar, Peter. 1976. *Mednarodne migracije : sociološki vidiki mednarodnih migracij v luči odnosov med imigrantsko družbo in imigrantskimi skupnostmi*. Maribor: Obzorja.
44. Kopač, Erik. 2006. Sodobne oblike ogrožanja nacionalne varnosti na ekonomskem področju. V Milan Frankovič (ur.): *Gospodarska obramba Republike Slovenije: Izzivi in priložnosti*, 28–44. Ljubljana: MORS.
45. Kotnik – Dvojmoč, Igor. 1993. Nekateri vidiki varnosti in ogroženosti v sodobnem svetu. *Ujma*. Številka 7. Ljubljana, 174 – 176.
46. Kotnik – Dvojmoč, Igor. 1994. *Primerjalna analiza naborniškega in poklicnega dopolnjevanja oboroženih sil z vojaki v Evropi in Ameriki*. Magistrska naloga. Ljubljana: FDV.
47. Kotnik – Dvojmoč, Igor. 2002. Pomen in vloga rezervne sestave oboroženih sil najrazvitejših industrijskih držav. V: Malešič, Marjan (ur.): *Nacionalna in mednarodna varnost*. Ljubljana: FDV, str. 77 – 97.
48. Kurež, Bojan. 2008. *Kriminal kot varnostni problem ameriškega tipa igralništva*. Magistrsko delo. Ljubljana. Fakulteta za družbene vede.
49. Levy, Marc. 1995. Is the Environment a National Security Issue? *International Security, The MIT press*. letnik 20, št. 2, 35 – 62. Dostopno prek: <http://www.metu.edu.tr/~utuba/Levy.pdf> 15.10.2010).
50. Lewis, Bernard. 2004. *The Crisis of Islam. Holy War and Unholy Terror*. London: Phoenix, Orion books Ltd.
51. Lipič, Ladislav. 2003. *O razvoju Slovenske vojske*. Bilten Slovenske vojske, 5, Številka 2. Str. 7 – 29.
52. Ljubičić, Nikola. 1986. *Splošna ljudska obramba: strategija miru*. Beograd: NIO Poslovna politika.
53. Malačič, Janez. 2006. *Demografija : teorija, analiza, metode in modeli*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
54. Malešič, Marjan. 1991. *Demilitarizacija Slovenije in nacionalna varnost*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
55. Malešič, Marjan. 1992. Civilna obramba v sistemu nacionalne varnosti. *Razpotja nacionalne varnosti Teorija in praksa*. Ljubljana Fakulteta za družbene vede. 119 – 149.
56. Malešič, Marjan. 1994. *Civilna obramba sodobnih držav*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

57. Malešič, Marjan. 1994. Tri teoretične perspektive sodobne varnosti. *Javnost* 1(4), 97 – 104.
58. Malešič, Marjan. 1996. Dvajset let obramboslovja na Slovenskem. *Razvoj obramboslovne misli*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Katedra za obramboslovje, Obramboslovni raziskovalni center. 9 – 13.
59. Malešič, Marjan. 1997. A Model of Propaganda. *Propaganda in War*. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar. 31 – 49.
60. Malešič, Marjan. 2002. Legitimnost varnostne politike. V: Malešič, Marjan. (ur.) *Nacionalna in mednarodna varnost*. Ljubljana: FDV. Str. 115 – 143.
61. Malešič, Marjan. 2002a. Nacionalna in mednarodna varnost: iz obramboslovnih raziskav III. Ljubljana: FDV.
62. Malešič, Marjan. 2004. *Krizno upravljanje in vodenje v Sloveniji: izzivi in priložnosti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
63. Mann, Michael. 2005. *The sources of social power. Vol. 1, A history of power from the beginning to A. D. 1760*. Cambridge: Cambridge University Press.
64. Martin, Gus. 2006. *Understanding terrorism : challenges, perspectives, and issues*. Thousand Oaks: Sage publications.
65. Massey, Douglas S., Arango Joaquin, Hugo Graeme, Kouaouci Ali, Pellegrino Adela, Taylor Edward J. 1993. Theories of international migration: A review and Appraisal. *Population and development review*. Volume 19, Issue 3 (sep., 1993), 431 – 466.
66. Matteucci, Nicola. 1999. *Novoveška država: izrazoslovje in pota*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
67. Meier, Viktor. 1996. *Zakaj je razpadla Jugoslavija*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
68. Mikulič, Albin. 2005. *Uporniki z razlogom*. Ljubljana: MORS.
69. Miljanić, Dušan., mag. Radovan Radinović, Nikola Anić, dr. Slavko Mrkić, Dušan Vilić in Marko Trbović. 1986. *Splošna ljudska obramba in družbena samozaščita SFRJ I*. Učbenik za študente višjih šol in fakultet, četrta izdaja. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
70. Morgenthau, Hans Joachim. 1995. *Politika med narodi: borba za moč in mir*. Ljubljana: DZS.

71. MSNBC. 2005. *Internet-based terror attacks unlikely, FBI says*. Al-Qaida, similar groups not sophisticated enough yet, official says. Dostopno prek: <http://www.msnbc.msn.com/id/10382716/> (14.10.2010).
72. Munda, Mirko. 2001. *Beograjska spletk*. Maribor: Večer.
73. National Security Telecommunications and Information Systems Security Committee. *National Information Security (INFOSEC) Glossary*. Dostopno prek: <http://security.isu.edu/pdf/4009.pdf> (14.10.2010).
74. *Nordic cooperation*. Dostopno prek: <http://www.norden.org/en> 30.10.2010.
75. *Norwegian Constitution*. Dostopno prek: <http://www.stortinget.no/en/In-English/About-the-Storting/The-Constitution/The-Constitution/> 29.10.2010.
76. *Norwegian defence 2008*. 2008. Norwegian Ministry of Defence. Dostopno prek: http://www.regjeringen.no/upload/FD/Dokumenter/Fakta2008_eng.pdf 29.10.2010.
77. *Norwegian defence: facts and figures*. 2001. Forvarsdepartementet: The Royal Norwegian ministry of defence.
78. Oblikovanje sil za hitro posredovanje SV: idejni projekt. 2000. Ljubljana: Generalštab Slovenske vojske, Projektna skupina »Razvoj in standardizacija v SV«.
79. *Opća enciklopedija jugoslavenskog leksikografskog zavoda 4*. 1978. Zagreb : Jugoslavenski leksikografski zavod
80. *Opća enciklopedija jugoslavenskog leksikografskog zavoda 8*. 1982. Zagreb : Jugoslavenski leksikografski zavod
81. Pašanski, Milan. 1987. *Savremene kamikaze*. Beograd: NIRO »Književne novine«.
82. Pašić, Ahmed. 2002. *Islam in muslimani v Sloveniji*. Sarajevo: Založba Emanet.
83. Perko, Tanja. 2004. *Mediji kot posrednik med civilnim in vojaškim okoljem*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
84. Petkovski, Dane. 1981. *Splošna ljudska obramba v samoupravni socialistični družbi*. Beograd: Ekspres pres: Vojaški založniški zavod.
85. Popović, B. Nikola (1988): *Jugoslovensko – sovjetski odnosi u drugom svetskom ratu (1941-1945)*. Beograd: Institut za savremenu istoriju.
86. *Postani vojak prostovoljec*. Dostopno prek: <http://www.postanivojak.si/index.php?id=32> 5.11.2010.
87. Praprotnik, Rok (1999): Iz naborniškega v poklicno služenje vojske? Delo, 31. 8. 1999, str. 2.
88. Prelević, dr. Miloš. 1984. *Oboroženo ljudstvo: teorija in praksa*. Beograd: NIO poslovna politika.

89. Prezelj, Iztok, Svete Uroš, Kopač Erik, Meško Gorazd, Dobovšek Bojan, Kraigher Alenka, Berger Tatjana, Grošelj Klemen in Prezelj Iztok, ur. 2007. *Model celovitega ocenjevanja ogrožanja nacionalne varnosti Republike Slovenije*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo Republike Slovenije, Direktorat za obrambne zadeve, Sektor za civilno obrambo.
90. Prezelj, Iztok. 2000. *Varnost družbe kot večdimenzionalni pojav (oblikovanje metodološkega modela proučevanja ogrožanja varnosti)*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
91. Prezelj, Iztok. 2001a. Grožnje varnosti, varnostna tveganja in izzivi v sodobni družbi. *Teorija in praksa* 38: 127 – 141.
92. Prezelj, Iztok. 2001b. Vojaško ogrožanje nacionalne in mednarodne varnosti po koncu hladne vojne. *Teorija in praksa* 38, 848 – 860.
93. Prezelj, Iztok. 2002. Konceptualizacija nacionalnih varnostnih interesov. *Teorija in praksa*. 39, št.4, Ljubljana, str. 621 – 637.
94. Prezelj, Iztok. 2006. *Teroristično ogrožanje nacionalne varnosti Republike Slovenije*. Ujma 20, 177–181. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo: Uprava RS za zaščito in reševanje.
95. Prezelj, Iztok. 2010. *Kritična infrastruktura v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
96. *Razvoj oružanih snaga SFRJ 1945 – 1985 I*. 1989. Beograd: Vojnoizdavački i novinski centar.
97. *Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije ReMPRS*. Uradni list RS. 2002. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=2002106&stevilka=5265>, 13.10.2010).
98. Resolucija o strategiji nacionalne varnosti republike Slovenije - *Uradni list Republike Slovenije*, 2001, št 56-2957. Ljubljana.
99. *Roubini: Laissez-Faire kapitalizem je spodletel*. Dostopno prek: <http://www.finance.si/238857/Roubini-Laissez-Faire-kapitalizem-je-spodletel>, 12.10.2010.
100. Schneier, Bruce. 2000. *Secrets and lies : digital security in a networked world*. New York: John Wiley.
101. Simeunović, Dragan. 1989. *Političko nasilje*. Beograd: NIRO Radnička štampa.

102. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Dostopno prek: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=terorizem&hs=1 18.8.2010.
103. *Slovo od naborniške vojske*. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/slovenija/slovo-od-naborniske-vojske/9411> 3.11.2010.
104. Sluka, A. Jeffrey. 2000. *Death Squad*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
105. Smolej, Gregor. 2003. *Kaj je terorizem?* Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
106. Strange, Susan. 1995. *Države in trgi*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
107. Sukiennik, Konstanty. 1976. *Civilna odbrana stranih zemalja*. Beograd: Vojnoizdavački zavod.
108. Svete, Uroš. 2005. *Varnost v informacijski družbi*. Ljubljana Fakulteta za družbene vede.
109. Symposium on international terrorism. 1984. *Armenian terrorism, its supporters, the narcotic connection, the distortion of history*. Ankara, Turkey : Press, Information, and Public Relations Office, Ankara University.
110. Šuklje, Matija. 2010. *O uporabi besede heker*. Dnevnik. Dostopno prek: http://www.dnevnik.si/debate/pisma_bralcev/1042378445 14.10.2010).
111. Šumonja, Miloš. 1974. *Opštenarodna odbrana u teoriji i praksi: između IX i X kongresa SKJ*. Beograd: Narodna armija.
112. Švajncer, Janez. 1992. *Vojna in vojaška zgodovina Slovencev*. Ljubljana: Prešernova družba.
113. Tito Broz, Josip. 1976. *O splošno ljudski obrambi*. Beograd: Slovo ljubve.
114. Uekert, K. Brenda. 1995. *Rivers of Blood*. London: Praeger Publishers.
115. *UKAZ o razglasitvi Zakona o varstvu okolja (ZVO-1)*, Uradni list RS. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200441&stevilka=1694> 15.10.2010.
116. Ulčar, Miroslav. 1985. *Obramba in zaščita: priročnik za mladino, ki ne obiskuje šol srednjega usmerjenega izobraževanja*. Ljubljana: Republiški sekretariat za ljudsko obrambo.
117. Ule, Mirjana. 2004. Spremembe vrednot v sodobnih družbah novih tveganj in negotovosti. V: *Pogovori o prihodnosti Slovenije. Pogovor 2, O vrednotah*. Ljubljana: Urad Predsednika Republike Slovenije. Str. 115 – 121.

118. *Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje*. Dostopno prek: <http://www.sos112.si/slo/index.php> 6.11.2010.
119. *Uredba o organiziranju, opremljanju in usposabljanju sil za zaščito, reševanje in pomoč*. Uradni list. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199922&stevilka=999> 8.11.2010.
120. *Ustanovna listina Združenih Narodov*. Dostopno prek: www.pf.uni-lj.si/media/ustanovna.listina.zn.doc, 8.10.2010.
121. *Ustava Republike Slovenije*. Uradni list RS. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199133&stevilka=1409> 20.10.2010.
122. Vlada Republike Slovenije. 2002. *Doktrina zaščite, reševanja in pomoči*. Dostopno prek: <http://www.sos112.si/db/priloga/p125.pdf> 5. 11. 2010.
123. *Vojna enciklopedija 5*. 1973. Beograd: Redakcija vojne enciklopedije.
124. *Vojna enciklopedija 9*. 1975. Beograd: Redakcija vojne enciklopedije.
125. Vučinić, dr. Milan., Dušan Miljanić, dr. Milivoje Levkov, inž. Milan Pujuć, savo Čerečina, Đuro Uzelac, mag. Vojislav Vukićević. 1980. *Splošna ljudska obramba in družbena samozaščita SFRJ II*. Učbenik za višje šole in fakultete SFRJ. Beograd: Zavod za udžbenike in nastavna sredstva.
126. *Zakon o gasilstvu*. Uradni list RS. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199371&stevilka=2576> 8.11.2010).
127. *Zakon o materialni dolžnosti*. Uradni list RS. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200187&stevilka=4451> 20.10.2010.
128. *Zakon o obrambi Republike Slovenije*, Uradni list RS. Dostopno prek: http://www.zakonodaja.com/zakoni/i/2/10/zobr_upb1/cleni/73.clen/73.clen 20.10.2010.
129. *Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami*, Uradni list RS. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=199464&stevilka=2183> 15.10.2010.
130. *Zakon o vojaški dolžnosti*. Uradni list RS. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=2002108&stevilka=5309> 20.10.2010.
131. Žel, Roland. 1999. *Civilna obramba v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Uprava za civilno obrambo MORS.
132. Živković, Miljenko. 1985. *Teritorialna obrana Jugoslavije: najširi oblik organiziranja radnih ljudi i građana za oružanu borbu*. Vojnoizdavački zavod, Beograd.

9 PRILOGE

Intervju A: Andreas Holtberget; 18. 11. 2010

1 Kateri varnostni izzivi in tveganja po vašem mnenju Norveški predstavljajo največjo nevarnost?

Največjo nevarnost predstavljajo terorizem, migracijska tveganja, saj imamo veliko priseljencev iz Iraka, Irana, Afganistana in Somalije, tudi okoljski in informacijski dejavniki tveganja, saj smo vpleteni v vse mednarodne tokove.

2 Ali je koncept totalne obrambe, kakršnega pozna Norveška, pri tem učinkovit?

Koncept totalne obrambe pri tem nima pretirano velike vloge. Splošna vojaška obveznost izgublja na pomenu, veliko je ugovorov vesti. Takšne kandidate, kamor spadam tudi sam, potem država izpod pristojnosti ministrstva za obrambo dodeli ministrstvu za policijo in pravosodje. Tako svojo dolžnost odslužijo v civilni sferi. Prav neučinkovitost pri sodobnih izzivih na Norveškem spodbuja in sproža nove debate in pobude za reformo sistema in vpeljavo profesionalne vojske. Stroški naborniškega sistema so namreč relativno visoki. Vsi moški državljani, ki se ne izrečejo za civilno služenje, opravijo osnovno trimesečno urjenje in so potem dodeljeni na različne oddelke in enote, kjer dokončajo svojo obveznost.

3 Kako velik vpliv za ohranitev sistema totalne obrambe ima po vašem mnenju dejstvo, da je severni del Norveške strateško zelo pomemben, saj gre za območje bogato s strateškimi surovinami in viri? Ali ima pri vsem skupaj kaj vpliva tudi dejstvo, da je norveška soseda Rusija?

To sta največja razloga za ohranitev sistema totalne obrambe. Strateški in geografski položaj Norveške je izjemnega pomena. Gre za območje polno surovin, ki pridobiva na pomenu. Tudi dejstva, da je Rusija v neposredni bližini, ne gre spregledati. Rusija je danes prijateljska država, s tem se strinjamo vsi. V glavah ljudi pa še vedno obstaja strah oziroma distanca do te velesile. Gre namreč za slabe zgodovinske izkušnje. To sta dva najpomembnejša razloga za ohranitev koncepta totalne obrambe na Norveškem. Vsakič ko se začne debata oziroma pobuda za ukinitve tega sistema, sta ta dva razloga glavni orožji in dejstvi zagovornikov koncepta totalne obrambe in naborniškega sistema. Prav zato je tudi večina naborniških vojaških centrov na skrajnem severu države. Gre sicer za strateško postavitev izpred nekaj desetletij, še iz časa hladne vojne, je pa dovolj zgovorno dejstvo.

4 V vseh državah z naborniškimi sistemom se je zadnja leta povečevalo število obveznikov, ki so se izrekli za ugovor vesti. Podobna situacija je tudi na Norveškem, kjer pa je ta procent precej nižji kot v drugih državah. Kje tiči razlog?

Razlogov je lahko več, najverjetnejši pa je, da imamo relativno visok standard, posledično se zato obvezniki čutijo moralno dolžne nekaj vrniti državi in s tem služiti vojsko. Seveda pa državi lahko na drugačen način in na drugem področju služijo tudi z ugovorom vesti.

5 Kakšen je status in vpliv žensk v sistemu civilne obrambe Norveške?

Ženske so po zakonu upravičene do služenja vojaškega roka, če se za to odločijo. V takem primeru so obravnavane enako kot njihovi moški kolegi. Večji vpliv kot v oboroženih silah pa imajo v civilni obrambi.

6 Norveška je članica zveze NATO, EEA in ZN. Ali je to z varnostnega vidika pozitivno ali negativno?

Članstvo prinaša pozitivne in negativne plati. Predvsem zveza NATO je dvorezen meč, saj smo prisotni v Afganistanu, s tem pripadnike svojih oboroženih sil neposredno izpostavljam. Zaradi velikega števila emigrantov na Norveškem, pa smo bili tudi že priča poskusom terorističnega napada. Šlo je za maščevanje zaradi objave danskih karikatur s prerokom Mohamedom. Napad na srečo ni uspel, saj so ga varnostni organi pravočasno odkrili in preprečili.

7 Kaj pravite na norveško članstvo v Nordic Cooperation? Ali gre z vidika varnostne in zunanje politike za alternativo EU in zvezi NATO?

Skupina držav Nordic cooperation je bila na začetku mišljena kot alternativa EU in NATO. Predvsem v 50. in 60. letih prejšnjega stoletja. Danes temu ni več tako. Skupina ni preveč učinkovita na področju zunanje in varnostne politike. Aktivni so na področju kulture, izobraževanja ipd., na ostalih področjih pa ne, saj se z njimi preveč niti ne ukvarjajo. Zveza je začela izgubljati na pomenu, ko so države začele postajati članice zveze NATO in EU. To je bil konec skupne zunanje in varnostne politike.

8 Kaj pa reforme obrambno varnostnega sistema Norveške?

Gre bolj za debate in pobude. Resnih idej in predlogov ni bilo veliko. Pobudniki ukinitve naborništvaja izpostavljajo visoke stroške, neučinkovitost naborniške vojske, ki ni tako

usposobljena in pripravljena, da bi lahko delovala v okviru zveze NATO na misijah in predvsem dejstvo, da za takšno obliko obrambe ni več potrebe, saj so se grožnje spremenile. Zagovorniki trdijo, da je tak sistem potreben, saj gre za obrambo strateških področij na samem severu države ter bližino Rusije. Debata bo trajala še dolgo, preden se bo na tem področju dejansko kaj spremenilo.

Intervju B: Norveški Obrambni ataše za Slovenijo stotnik Geir Agnar Myrseth, 30. 11. 2010

1 Kateri varnostni izzivi danes predstavljajo največjo nevarnost Norveški?

S koncem hladne vojne se je Norveška osredotočila na varnostne izzive, ki so neposredno povezani z našo geopolitično in strateško pozicijo in našim statusom dobavitelja oziroma imetnika strateških virov, predvsem nafte, zemeljskega plina pa tudi rib in ribiške industrije. Norveška vlada se dobro zaveda tudi pomena skrajnega severa države zaradi vojaškega in gospodarskega pomena izkoriščanja severnega morja ter tudi podnebnih sprememb. Vse skupaj močno vpliva na našo varnostno in obrambno politiko. Tudi vpliva globalizacije ne gre prezreti, saj je močno vplivala tako na razvoj naše varnostne in obrambne politike kot na varnostno podobo mednarodnega okolja. Mednarodni terorizem, asimetrično bojevanje, internetne grožnje, podnebne spremembe, orožje za množično uničevanje so parametri, ki so pripomogli k razmišljanju, kako prilagoditi obrambo države.

2 Kako naj se Norveška bori zoper te grožnje in jih ustavi?

Norveška je majhna država s komaj petimi milijoni prebivalcev. Prav zato je potreba po mednarodnem sodelovanju še toliko večja. Članstvo v zvezi NATO je temelj naše varnostne politike, prav tako EU. Meddržavno sodelovanje nam predstavlja večjo varnost in nižje stroške. Sodelujemo z našimi sosedi na skrajnem severu države, še posebej s Švedsko.

3 Ali je koncept totalne obrambe pravi odgovor na nove varnostne izzive?

Da, koncept totalne obrambe je po našem mnenju, tako kratko- kot dolgoročno, še vedno najboljša rešitev za naše obrambno-varnostne potrebe.

4 Kako pomemben se vam zdi koncept totalne obrambe, če upoštevate dejstvo, da je Norveška strateško in geografsko zelo pomembna?

To vprašanje se močno nanaša na prejšnje vprašanje. Koncept totalne obrambe je neizpodbitno velikega pomena za nas in temelji na civilno-vojaškem sodelovanju. Kar čim boljše poskušamo sodelovati s civilnimi oblastmi, policijo in organizacijo za civilno obrambo. Vsakodnevno sodelujemo tudi z Ministrstvom za pravosodje, Ministrstvom za ribištvo in mnogimi drugimi oddelki, direktorati in upravami.

5 Ali Rusija v glavah državljanov še vedno predstavlja grožnjo?

Mislím da ne. Še posebej ko je govora o mlajših generacijah. Četudi imamo 196 km skupne meje z našo veliko sosedo, so meddržavni odnosi prijateljski in korektni, tako na vojaškem in še posebej na gospodarskem področju, kjer državi načrtujeta povečevanje sodelovanja.

6 Kaj je po vašem mnenju najpomembnejši razlog, da Norveška še vedno pozna koncept totalne obrambe kot del obrambno-varnostnega sistema? Slovenija, ki je tako kot Norveška vpeta v iste mednarodne okvirje, v zvezi NATO in EU oziroma EEA, se je odločila, da sistem zamrzne in vpelje profesionalno vojsko.

Mi se držimo tega koncepta, saj smo država z majhno populacijo, ta oblika obrambe pa predstavlja sodelovanje in dopolnjevanje med civilnimi in vojaškimi organi. Prav tako še vedno poznamo naborništvo, ki služi popolnjevanju in rekrutiranju novega osebja v naše oborožene sile. Nenazadnje lahko omenim tudi, da se pletejo močne in pomembne vezi med vojaškim in civilnim okoljem.

7 Kako bi opisali vpliv in pomen nevladnih organizacij in žensk v norveški obrambni politiki, še posebej v oziru do totalne obrambe?

Dobro sodelovanje med našimi nevladnimi organizacijami in vojsko je pomembno in zelo dobro. Ko pride do naravnih nesreč, kot so recimo poplave, oborožene sile, nevladne organizacije kot tudi Rdeči križ dobro sodelujejo med seboj. Tudi pomen žensk je velik, vseskozi pa se tudi trudimo, da bi njihovo število še povečali. Ženske v oboroženih silah Norveške so se dobro izkazale tudi v zahtevnih operacijah. Norveška je imela prvo žensko poveljnico podmornice na svetu. Imamo tudi kar nekaj visokih častnic. Dve od njiju sta dosegli čin general majorja in čin kontraadmirala.

8 V literaturi sem zasledil nekaj debat, ki so pozivale k reformi norveškega obrambno-varnostnega sistema. Kakšno težo imajo te debate in ali to pomeni konec norveškega koncepta totalne obrambe? Kaj so glavni razlogi za te reforme?

Nobenih realnih planov za opustitev koncepta totalne obrambe ni. Res pa je, da smo vseskozi v fazi reformiranja našega obrambnega sistema in vojaške organizacije. Urejanje in zmanjševanje naših enot, ki pa so obenem tudi bolj učinkovite, je stalen in neskončen proces!